

KRISTILLISEN YHTEISÖN
LÄHETTÄMÄ TUUKIHENKILÖ
VANGIN TUKENA
Vangin tukihenkilön opas

Simo Jalasto, Terhi Kröger &

Minna Toivanen

Opinnäytetyö, syksy 2014

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Pieksämäki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) + diakonian

virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Jalasto, Simo; Kröger, Terhi ja Toivanen, Minna. Kristillisen yhteisön lähettämä tukihenkilö vangin tukena. Pieksämäki, syksy 2014, 64 sivua, 6 liitettä. Erillisinä ovat liite 7, 48 sivua ja liite 8, 16 sivua. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Pieksämäki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + diakonian virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä vangin tukihenkilön opas kristillisten yhteisöjen käyttöön. Opasta varten selvitettiin mahdollisimman laaja-alaisesti teoretiedon, asiantuntijahaastattelujen ja laadullisen tutkimuksen avulla, millaista tukea vangit ja heidän läheisensä tarvitsevat vankeusaikana, vapautumisen aikana ja sen jälkeen. Haastatteluisa korostui se, että tukihenkilöltä odotetaan oikeaa motivaatiota ja tasapainoisuutta.

Laadulliseen tutkimukseen haastateltiin kymmentä miesvankia, joista viisi oli vapautunut, neljää naisvankia, joista kaksi oli vapautunut ja kolmea vangin läheistä. Haastattelut tehtiin teemahaastatteluina ja tulokset analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen. Tulosten perusteella haastateltavat kokivat vangin tukihenkilön tarpeelliseksi. Vangin tukeminen tulisi aloittaa jo hyvissä ajoin ennen vapautumista. Tuen tarve vaihtelee henkilöstä riippuen ja se tulisikin tapauskohtaisesti kartoittaa. Erityisen tärkeiksi tuen muodoiksi katsottiin keskustelutuki, arjen tuki, hengellinen tuki ja tuki virastoasioissa.

Teoretiedosta ja haastatteluista saadun tiedon perusteella tehtiin kaksi vangin tukihenkilön opasta. Internet-opas on laajempi kokonaisuus, ja se on saatavissa ViaDia Ry:n www-sivuilta. Painettu opas on taas tiivistelmä laajemmasta versiosta ja siihen on koottu kaikkein tärkeimmät asiat. Oppaiden sisällöissä pyrittiin saamaan erityisesti vankien ja heidän läheistensä äänet kuuluviin. Myös vankien kanssa työskentelevien henkilöiden ajatuksilla ja mielipiteillä on oma painoarvonsa. Tarkoituksena on, että kouluttaessaan vankien tukihenkilöitä kristilliset yhteisöt voisivat jakaa ja hyödyntää samalla oppaita. Opasta voivat käyttää myös muut toimijat, jotka haluavat toimia vankien ja heidän läheistensä tukena tai jotka ovat muuten kiinnostuneita aiheesta.

Asiasanat: vapautuminen, vanki, tukihenkilö, opas, vankila, tukimuodot, koevapaus

ABSTRACT

Jalasto, Simo; Kröger, Terhi and Toivanen, Minna. A mentor guide sent by a Christian community to support a prisoner. Pieksämäki, autumn 2014, 64 pages, 6 appendices. Separately are appendix 7, 48 pages, and appendix 8, 16 pages. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Program in Social Services, Option in Diaconal Work. Bachelor of Social Services.

The aim of study was to create a guide book for a prisoner's mentor for the use of Christian communities. For the guide we examined as extensively as possible what kind of support prisoners and people close to them need during the prison time, release and after release by using theoretical knowledge, expert interviews and qualitative research. In the expert interviews we asked what kind of hopes as well as demands focus on the mentor himself. The pronounced thing in the interviews was the expectancy of the right kind of motivation and the balance of the mentor.

For the qualitative research we interviewed ten male prisoners, five of them were released, four female prisoners, two of them were released and three persons close to a prisoner. Interviews were made as focused interviews and results were analyzed by using data-driven content analysis. Verbal support, support in everyday life, spiritual support and support when dealing with public servants were seen as especially important forms of support. On the basis of theoretical knowledge and interviews, we made two guide books for a prisoner's mentor. The internet version of this guide book is more extensive and is available on the websites of Free Church of Kuopio. The printed guide book is a summary of the larger version and includes the most important things to our mind. The voices of prisoners and their close persons were attempted to be made specially heard in the contents of the guide books. The aim is that Christian communities will educate mentors for prisoners and among other things distribute these guide books to mentors. The guide book is suitable also for others who want to act as a support for prisoners or their close persons, as well as to people who are interested in this subject.

Key words: release, prisoner, support person, guide, prison, forms of support, supervised probationary freedom

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	8
3 OPINNÄYTETYÖN TOIMINTAYMPÄRISTÖ, KOHDERYHMÄ JA VIITEKEHYKSEN MUODOSTUMINEN	10
4 RIKOSSEURAAMUSPROSESSIN KULKU	12
4.1 Rikoksesta seuraamukseen	12
4.2 Rangaistukset ja vankien määrä	13
4.3 Avovankila ja valvottu koevapaus	14
5 VAPAUTUVAN VANGIN INTEGROITUMINEN YHTEISKUNTAAN.....	15
5.1 Vankien terveys	15
5.2 Uskon merkitys vangin elämässä	18
5.3 Vangin ja hänen perheensä toimeentulo.....	18
5.4 Velkaantuminen vaikeuttaa elämänmuutoksen tekemistä.....	19
5.5 Asunnon, opiskelupaikan tai työn saamisen realistisuus.....	20
5.6 Sosiaalinen verkosto	23
6 VANKIEN TARVITSEMA TUKI	25
6.1 Vankeusaikana tarvittava tuki	25
6.2 Vapautumisen jälkeinen tuki	26
6.3 Tukihenkilö	27
7 VANKIEN JA HEIDÄN LÄHEISTENSÄ TUEN TARPEEN KARTOITUS	30
7.1 Tutkimusmenetelmä	30
7.2 Tulosten analysointi	31
7.3 Tutkimuksen eettisyys	32
8 VANKIEN AJATUKSIA ELÄMÄSTÄÄN JA TUEN TARPEESTA	33
8.1 Menneisyydestä tähän päivään ja tulevaisuuteen	33
8.2 Uskon kautta moni vanki saa merkityksen elämälle	35
8.3 Asunto, koulutus, työ ja sosiaalipalvelut.....	36
8.4 Tuen tarve.....	39
8.5 Ajatuksia tukihenkilöstä ja tukihenkilön oppaasta.....	40

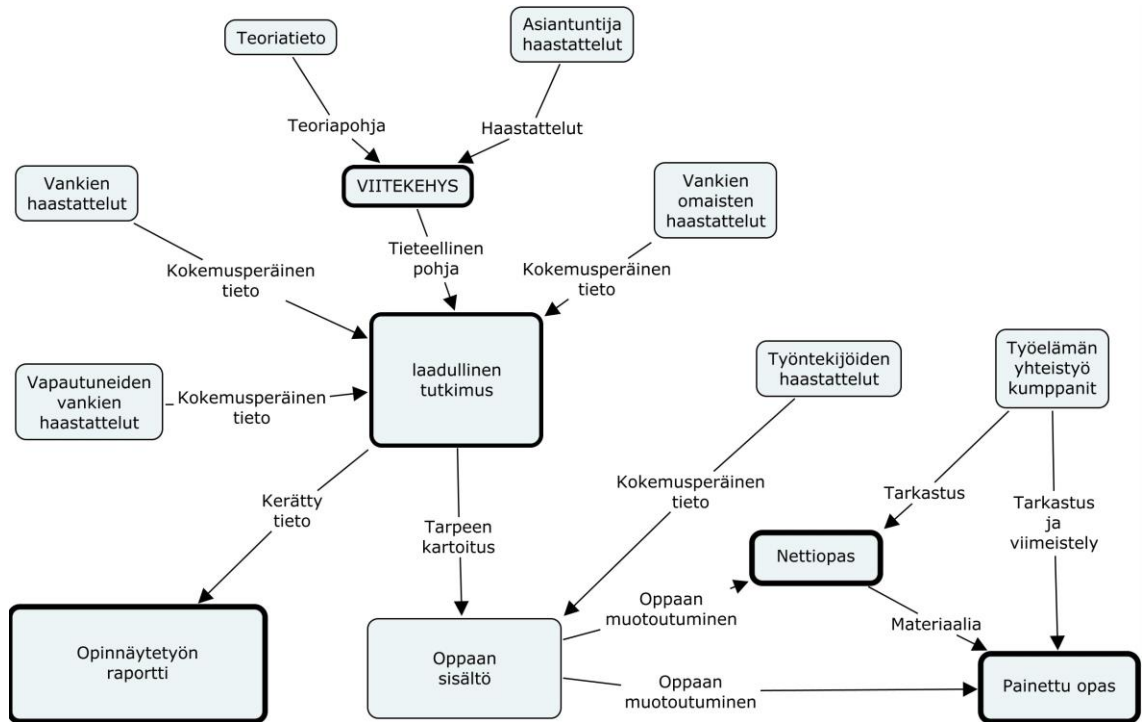
9 LÄHEISTEN AJATUKSIA.....	42
9.1 Vangin tukihenkilö	42
9.2 Oma tuen tarve ja usko	43
10 YHDESSÄ ETEENPÄIN – OPAS HENGELLISELLE TUKIHENKILÖLLE.....	45
10.1 Oppaiden sisältöjen muotoutuminen	45
10.2 Käyttö, levittäminen ja päivittäminen	47
11 OMAN TYÖSKENTELYN ARVIOINTI	48
12 AMMATILLINEN KASVU JA LISÄTUTKIMUSIDEAT	51
12.1 Oma ammatillinen kasvu	51
12.2 Lisätutkimusideat	52
LIITE 1. Tutkinta- ja vankeusvankien haastatteluteemat	58
LIITE 2. Vapautuneiden vankien haastatteluteemat	59
LIITE 3. Vankien omaisten haastatteluteemat	60
LIITE 4. Tiedote opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen liittyen.....	61
LIITE 5. Miesvankien haastatteluaineiston abstrahointi.....	62
LIITE 6. Oppaiden arviointilomake	64
LIITE 7. Vangin tukihenkilön opas, internet-versio	
LIITE 8. Vangin tukihenkilön opas, painettu versio	

1 JOHDANTO

Vapautuvat vangit ovat monella tapaa riskiryhmässä. Vaara joutua takaisin rikollisuuden tielle on suuri, kun ihmiseltä puuttuu keinoja selvitä uudessa tilanteessa. Myös yhteiskunnan kannalta asiaa tarkasteluna on raskasta, kun niin suuri osa vangeista palaa rikollisuuden ja päihteiden pariin. Vapautuvat vangit eivät ole vain elämänsä risteyksessä tekemässä päätöstä, vaan he ovat todellisessa monitasoliittymässä, jossa on vaikea tehdä oikeita valintoja. Inhimilliselle kärsimykselle on vaikea löytää mittareita. Kuitenkin taloudellisesti ajateltuna, vangin vapautumisen tukemiseen sijoitetut rahat tulevat takaisin moninkertaisina säästöinä. Ja vielä tärkeämpää on, että vankia tukemalla tuetaan vangin mahdollisuuksia päihteettömään ja rikoksettomaan elämään. Tämä onkin motiiveista tärkein, tukea vankia hänen oman elämänsä takia. Moni vanki, joka on tullut uskoon ja saanut oman elämänsä järjestykseen, tekee tänä päivänä jonkinlaista auttamistyötä toisten hyväksi. Tällaisten tapausten kautta lisääntyy ymmärrys siitä, miten merkittäviä yhteiskunnalliset vaikutukset voivat olla, kun yhdenkin vangin elämää tuetaan.

Tässä opinnäytetyössämme teimme laadullisen tutkimuksen vankien ja heidän läheistensä tuen tarpeesta sekä teimme vangin tukihenkilölle tarkoitetun oppaan. Aluksi loimme viitekehykset vankien yhteiskuntaan integroitumisesta ja heidän vapautumisestaan. Viitekehykset perustuvat aikaisempiin tutkimuksiin ja asiantuntijahaastatteluihin. Viitekehysten pohjalta teimme oman tutkimuksemme ja produktion. Produktiona teimme vangin tukihenkilön oppaat. Oppaasta tehtiin kaksi versiota: internet-opas (liite 7) ja painettu opas (liite 8). Internet-versiossa on esitetty asiat monipuolisemmin ja se onkin pidempi kuin painettu versio. Internet-opasta on tarkoitus käyttää, kun syvällisemmin perehdytään asiaan esimerkiksi vankien tukihenkilöiden koulutuksissa. Painettua versiota taas on tarkoituksena jakaa kaikille asiasta kiinnostuneille. Siitä saa nopeasti yleiskuvan aiheesta. Pyrimme oppaissa saamaan vankien, heidän läheistensä ja vankien kanssa toimivien asiantuntijoiden äänen kuuluviin. Oppaat on tarkoitettu erityisesti kristillisille yhteisöille, jotka toimivat vankien tukihenkilöiden lähettäjä- ja koulutusorganisaatioina. Vangin tukihenkilön oppaan työstämisen yhteydessä muodostui myös toimintamalli organisoidusta tukihenkilötoiminnasta. Omana työelämäyhteistyökumppanina meillä toimi Via Dia Pohjois-Savo ry, joka jatkaa tukihenkilön oppaan kehittämistä ja vastaa

oppaan päivittämisestä. Muina yhteistyötahoina toimivat Kuopion vankila ja Sininauhaliitto. Alla oleva kaavio kuvaa koko opinnäytetyöprosessia.

KUVIO 1. Opinnäytetyön muotoutuminen

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tarjota vangeille ja heidän läheisilleen tukea organisoitun tukihenkilötoiminnan muodossa, johon tekemämme vangin tukihenkilön oppaat omalta osaltaan kuuluvat. Tavoitteenamme oli tehdä oppaat kristillisten seurakuntien ja yhteisöjen käyttöön. Oppaita varten selvitimme mahdollisimman laaja-alaisesti teoria-tiedon, asiantuntijahaastattelujen ja laadullisen tutkimuksen avulla, millaista tukea vangit ja heidän läheisensä tarvitsevat vankeusaikana, vapautumisen aikana ja vapautumisen jälkeen. Tukihenkilön oppaissa pyrittiin saamaan erityisesti vankien ja heidän läheistensä äänet kuuluviin. Asiantuntijahaastattelussa kysyimme lisäksi, millaisia toiveita ja toisaalta vaatimuksiakin kohdistuu itse tukihenkilöön. Opinnäytetyömme oli siis kehittämispainotteinen. Tarkoituksena on, että kristilliset yhteisöt kouluttavat vankien tukihenkilöitä, ja pääasiassa sitä kautta oppaita jaetaan tukihenkilöille. Oppaita voivat käyttää myös muut toimijat, jotka haluavat toimia vankien ja heidän läheistensä tukena.

Tukihenkilön oppaiden tavoitteena on tarjota vangin tukihenkilölle mahdollisimman kattavasti tietoa vankien ja heidän läheistensä tarvitsemasta tuesta. Tukihenkilön oppaista pyrittiin tekemään mahdollisimman selkeitä ja monipuolisia, jotta ne voisivat palvella vankien tukihenkilöitä ja sitä kautta vankeja mahdollisimman laaja-alaisesti. Oppaat pyrittiin tekemään myös visuaalisesti kiinnostavan näköiseksi, jotta niitä olisi mielekästä käyttää. Oppaissa on mukana myös hengellinen tuki ja ohjaus. Niiden avulla vapautuva vanki saa, niin halutessaan, vinkkejä tukihenkilön kautta myös hengellisen elämänsä kehittämiseen. Oppaiden jatkotyöstämisestä vastaa työelämän yhteistyökumppani Via Dia Pohjois-Savo ry.

Pitkän aikavälin tavoitteena työssämme on tukea vankeja päihitteettömään mielekkääseen elämään sekä avata keskustelua sellaista mallia kohti, jossa vankien tukihenkilöt kokisivat tehtävänsä arvostetuksi ja saisivat siihen tukea. Vaikka tukihenkilötoimintaa paikka paikoin jo tehdäänkin, niin toiminta voisi olla organisoidumpaa ja hyviä käytäntöjä olisi tärkeää saada laaja-alaisemmin käyttöön. Olisi tärkeää, että jokaisella tukihenkilöllä olisi jokin lähettävä organisaatio, jolta tukihenkilön olisi mahdollista saada tukea ja koulutusta. Valtakunnallisesti vankeja on suhteellisen vähän, vuonna 2012 vankeja oli keskimäärin 3 236 (Rikosseuraamuslaitos i.a.a.). Tämänkin vuoksi on järkevää jakaa

yhteistyön toimintamallit ja ideat eri toimijoiden kesken. Opinnäytetyössämme rajaamme tukihenkilötoiminnan kristillisten yhteisöjen tekemäksi, koska lähtöajatus koko työn tekemiselle on kristillinen. Tavoitteenamme on, että tukihenkilön oppaat jäävät vankien kanssa työskentelevien kristillisten työyhteisöjen käyttöön. Oppaita on tarkoitus jatkojalostaa niin, että niitä voisivat käyttää halutessaan kaikki vankien kanssa toimivat.

3 OPINNÄYTETYÖN TOIMINTAYMPÄRISTÖ, KOHDERYHMÄ JA VIITEKE- HYKSEN MUODOSTUMINEN

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina, jonka kanssa sopimus opinnäyteyhteistyöstä tehtiin, toimi Via Dia Pohjois-Savo ry. Yhteyshenkilönä ViaDialta toimi toiminnanjohtaja Pekka Matilainen. Muita pääasiallisia yhteistyökumppaneita olivat Kuopion vankila ja Sininauhaliitto. Kuopion vankilalta yhteyshenkilönä toimi vankilapastori Jouko Koistinen. ViaDia Pohjois-Savo ry on vapaaseurakuntien diakoniajärjestö, joka tuottaa työvoimapalveluja, kuntouttavaa työtoimintaa ja vankikuntoutusta. ViaDia Pohjois-Savo ry tarjoaa moniammatillista tukea ja sosiaalista osallisuutta erilaisten työllistävien päivätoimintojen avulla. Yhdistys tekee ruokatyötä, järjestää kuntouttavaa päiväkeskustointia, pitää yllä ViaDia toreja Pohjois-Savossa, tekee sosiaalisia muuttoja, tarjoaa avovankien päiväkuntoutusta ja järjestää ohjattua puutyötoimintaa verstaallaan. Lisäksi yhdistyksellä on kristillinen kuntoutusosasto Kuopion vankilassa, jossa käsitellään kristillisiä perusarvoja, päihdeasioita ja yleistä elämän hallintaa. Osasto on osa ViaDia Pohjois-Savo ry:n pidempää vangin kuntoutuspolkua. Kuntoutuspolku alkaa vankilasta, vapautteen valmentautumiseen ja jatkuu aina siviiliin saakka. (ViaDia Pohjois-Savo ry i.a.)

Toimintaympäristö, jossa vangin tukihenkilön opasta tullaan käyttämään voi olla mikä tahansa kristillinen yhteisö ja toisaalta kristillisen yhteisön yhteistyökumppanina vankila. Vangin tukihenkilön oppaan on tarkoitus herätellä kristillisen vankilatyön toimijoita, että tukihenkilötoiminta olisi organisoitua ja että tukihenkilö saisi toimia sellaisessa toimintaympäristössä, joka on ikään kuin rakennettu häntä varten. Tätä tarkoitusta varten tukihenkilöillä tulisi olla oman seurakuntansa suositus tukihenkilönä toimimiseen, niin kuin on tällä hetkellä vankilalähettilötoiminnassa. Tukihenkilöille tulisi olla koulutus ja yhteisö, jonka kautta hän toimii ja josta nimetyn yhteyshenkilön kanssa hän voisi olla yhteydessä ongelmatilanteissa. Kristilliset kirkot ja yhteisöt voisivat pitää omia tai yhteisiä koulutus- ja palautetilaisuuksia. Vankilan puolella taas tulisi olla yhteyshenkilö, joka voisi kysyä ja kuulostella vangeilta heidän halukkuuttaan ja motiivejaan saada itselleen tukihenkilöä. Vankilan yhteyshenkilö voisi järjestää ensimmäisen tapaamisen vangin ja tukihenkilön kesken, mikäli vanki ja tukihenkilö eivät tuntisi toisiaan entuu-

destaan, ja olla mahdollisesti itse läsnä ensimmäisellä kerralla. Vankilan yhteyshenkilönä voisi toimia vankilapastori, -diakoni tai sosiaalityöntekijä.

Opinnäytetyömme varsinaisena kohderyhmänä ovat vangit. Tässä opinnäytetyössä vangeilla tarkoitetaan niitä henkilöitä, jotka suorittavat vapausrangaistusta tai ovat tutkintavankeudessa. Vapausrangaistusta suorittavia henkilöitä ovat rangaistusvangit suljetuilla ja avo-osastoilla sekä koevapausvangit ja valvontarangaistusvangit. Kaikki näihin ryhmään kuuluvat vangit ja vapautuvat vangit ovat mahdollisia tukihenkilön tarvitsijoita. Yhdyskuntapalvelua suorittavat henkilöt on rajattu tämän opinnäytetyön ulkopuolelle. Vankien lisäksi opinnäytetyön kohderyhmänä ovat vankien läheiset sekä vankien kanssa toimivat tukihenkilöt.

Kokonaisvaltaisen viitekehyksen saamiseksi, aikaisemman tutkimustiedon lisäksi, haastattelimme vankien kanssa työskenteleviä henkilöitä ja muita asiantuntijoita, joita oli yhteensä kuusi henkilöä. Heitä haastateltiin sen mukaan mitä asiakokonaisuutta haastateltavan asiantuntijuus koski. Haastatteluvastauksia hyödynnettiin suoraan opinnäytetyön teoriassa sekä itse tukihenkilön oppaissa. Asiantuntijoina haastateltiin Kuopion vankilalta vankilan johtaja Harri Pohjolaista, erityisohjaaja Minna Jauhiaista ja vankilapastori Jouko Koistista. Sukevan vankilalta haastateltiin erityisohjaaja Jaana Okkosta, Kylmäkosken vankilalta vankilapastori Vesa Mäkelää ja Kuopion Diakoniakeskuksesta diakoniatyöntekijä Stina Malista.

4 RIKOSSEURAAMUSPROSESSIN KULKU

Ajateltaessa tukihenkilötoimintaa, on tärkeää ymmärtää rikosseuraamusprosessin kulku kokonaisuudessaan. Tällöin voidaan peilata tukihenkilön tarvetta ja roolia prosessin eri vaiheissa. Usein voidaan ajatella, että vain vankeusvangeille tulisi tarjota mahdollisuus tukihenkilöön. Kuitenkin toiset vangit tarvitsevat tukea jo tutkintavankeusvaiheessa ja toisille tuki on tärkeintä siinä vaiheessa, kun ihminen pääsee siviiliin esimerkiksi valvontarangaistuksen muodossa. Tässä kappaleessa on kerrottu tarkemmin rikosseuraamusprosessista, erilaisista rangaistuksista ja vankien määrästä.

4.1 Rikoksesta seuraamukseen

Rikos määräytyy yhteiskunnan lainsäädännön mukaan ja laki määrää sen, ketä on pidettävä rikollisena. Rikos on tarkoituksellinen teko ja valtiolla on rankaisuoikeus. Rikosten yhdistävänä tekijänä on se, että rikoksentekijä on syyllistynyt tekoon, joka on rikoslainsäädännössä määritelty kielletyksi eli rangaistavaksi. Rangaistukset suhteutetaan tehtyihin rikoksiin. (Rikosseuraamuslaitos 2004, 9.) Rikosprosessi kulkee siten, että mikäli rikoksesta tehdään poliisin esitutkinta, niin se ilmoitetaan syyttäjälle. Jatko määräytyy tuomioistuimen ratkaisun mukaan. Syyte saatetaan hylätä, syytetty saatetaan jättää tuomitsematta tai antaa hänelle sakkoja. Hän saattaa saada ehdollisen vankeusrangaistuksen tai ollessaan nuori rikoksen tekijä nuorisorangaistuksen. Jos tekijä on syyntakeeton, hänet ohjataan tarvittavaan hoitoon.

Rangaistus voidaan panna täytäntöön myös yhdyskuntapalveluna, valvontarangaistuksena tai ehdottomana vankeutena. (Rikosseuraamuslaitos 2013-1.) Tutkintavankeus ei ole itsessään rangaistus. Tutkintavankeuden aikana on tarkoituksena selvittää esitutkinnan ja oikeudenkäynnin aikana tietystä vakavasta rikoksesta epäillyn henkilön osallisuus rikokseen, josta häntä syytetään. Kun epäilty halutaan pitää vangittuna yli neljä päivää, täytyy Käräjäoikeuden antaa päätös epäillyn vankeuden jatkumisesta. (Rikosseuraamuslaitos i.a.b.)

4.2 Rangaistukset ja vankien määrä

Yhdyskuntapalveluun voidaan tuomita, jos rikoksesta saatu tuomio on enintään kahdeksan kuukauden pituinen vankeusrangaistus. Yhdyskuntapalvelua tuomiona voidaan antaa myös yli vuoden mittaisen ehdollisen vankeusrangaistuksen lisärangaistuksena. Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen ehtoina on, että syytetty itse suostuu yhdyskuntapalveluun ja että hänen oletetaan suoriutuvan siitä. (Rikosseuraamuslaitos 2013-1.) Valvontarangaistus otettiin käyttöön 1.11.2011. Valvontarangaistus on yhdyskuntaseuraamus, joka sijoittuu ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin. Ehdottoman vankeusrangaistuksen sijaan valvontarangaistus voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden mittaisena. (Oikeusministeriö 2013.)

Valvontarangaistukseen voidaan tuomita silloin, kun yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle on este. Esteen valvontarangaistukseen tuomitsemiselle voivat muodostaa aiemmat ehdottomat vankeusrangaistukset tai valvontarangaistukset sekä rikoksen laatu. Valvontarangaistus edellyttää pähteettömyyttä ja päiväohjelmaan on määritelty tarkkaan, missä tuomitun tulee milloinkin olla. Valvontarangaistusta suorittavan nilkkaan kiinnitetään panta, joka on yhteydessä valvottavan kotiin sijoitettuun seurantalaitteeseen. Tuomittu asuu omassa kodissaan. (Oikeusministeriö 2013.) Tuomitun ihmisen saama tuki on yhdyskuntapalveluksissa ja valvontarangaistuksissa suurempaa kuin vankiloissa. (Harri Pohjolainen, henkilökohtainen tiedonanto 16.8.2013.)

Vankeusrangaistus voi olla määräaikainen tai elinkautinen. Määräaikaisen tuomion pituus voi vaihdella 14 vuorokaudesta 12 vuoteen, paitsi yhteisen rangaistuksen tapauksessa pituus voi olla maksimissaan 15 vuotta. Erillisten vankeusrangaistuksien yhteenlaskettu pituus täytäntöön pantaessa saa olla korkeintaan 20 vuotta. (Rikosseuraamuslaitos i.a.b.) Rangaistusajan suunnitelman laatii sijoittajayksikkö. Täytäntöönpanosta ja tarkentamisesta vastaa sijoitusvankila. (Rikoslaki 2005.) Päivittäinen vankiluku oli vuonna 2012 keskimäärin 3 236, joista tutkintavankeja oli 626 ja naisvankeja keskimäärin 224. Naisten osuus vankien kokonaismäärästä on pikkuhiljaa kasvanut 2000-luvun alusta viidestä seitsemään prosenttiin. Vapaudesta vankilaan tuli 6 066 vankia ja vankiloista vapautui yhteensä 6 073 vankia.

Suurin osa vangituista ja vapautetuista vangeista oli vankeusvankeja, toiseksi suurin osa tutkintavankeja ja kolmanneksi suurin osa sakkovankeja. Ulkomaalaisten vankien osuus kaikista vangeista on n. 15 %, ja heidän määränsä on miltei kolminkertaistunut 2000-luvulla. Noin neljännes ulkomaalaisista vangeista oli virolaisia. Seuraavaksi eniten oli venäläisiä ja liettualaisia vankeja. (Rikosseuraamuslaitos 2013-2, 5, 8, 41.) Lähes puolella vangeista on lyhytaikainen tuomio, joka kestää kolme kuukautta tai vähemmän (Harri Pohjolainen, henkilökohtainen tiedonanto 16.8.2013).

4.3 Avovankila ja valvottu koevapaus

Avovankila liittyy asteittaiseen vankilasta vapautumiseen. Niitä on rikosseuraamusalueilla omina yksikköinä sekä suljettujen vankiloiden yhteydessä avo-osastoina. Avolaitokseen pääseminen edellyttää, että vangilla on meneillään varsinainen vankeusrangaistus. Avovankiloissa asutaan selleissä, mutta muu oleminen on vapaampaa kuin suljetuissa vankiloissa. Vankien päihitteettömyys on edellytys tälle vaihtoehdolle ja sitä valvotaankin jatkuvasti. (Kriminaalihuollon tukisäätiö i.a.)

Valvottu koevapaus on potentiaalinen mahdollisuus auttaa vankia integroitumaan yhteiskuntaan paremmin kuin suoraan avolaitoksesta tai vankeusvankilasta vapauduttaessa. Suomen rikoslain (19.12.1889/39) mukaan vangin yhteiskuntaan sijoittumisen edistämiseksi vanki on mahdollista vapauttaa vankilan ulkopuolelle valvottuun koevapauksen aikaisintaan kuusi kuukautta ennen ehdonalaista tai koko rangaistuksen suorittamisesta vapauttamista. (Rikoslaki 1889.) Kauralan & Kylämarttilan (2010, 48) selvityksen mukaan valvottua koevapautta tulisi lisätä sekä ylipäätänsä vapautumisen tulisi tapahtua asteittain.

5 VAPAUTUVAN VANGIN INTEGROITUMINEN YHTEISKUNTAAN

Siviilissä selviäminen on suoraan yhteydessä siihen, miten laitostunut vanki on. Mitä useammin ja syvemmin ihminen joutuu olemaan tekemisissä kontrollijärjestelmien kanssa, sitä nopeammin he taas palaavat vankilaan. Vankila rikollisen ”korkeakouluna” pitää ikävä kyllä usein paikkaansa. Ahdistus ja viha näyttävät tällöin ihmisessä usein aggressiivisuutena. Vankila ei useinkaan pitkäaikaisvankien kohdalla toimi enää pelotteena. Kiinnijäämisen pelko ei estä kierteeseen joutuneiden ihmisten rikollista toimintaa. (Timonen 2009, 258.)

Mitä pidempään ihminen on ollut vankilassa, sitä kauemmin yleensä vie aikaa, että hän pääsee yhteiskuntaan uudestaan sisälle. Yhteiskuntaan integroitumiseen vaikuttavat monet tekijät. Näistä tekijöistä ja niiden vaikutuksista vankiin on tukihenkilön hyvä olla tietoinen. Vankien terveysasiat ovat usein lähtökohta sille, että usein jo hyvin varhain vanki on ajautunut päihteisiin ja rikollisuuteen mukaan. On hyvä myös huomata, että mies- ja naisvangeilla voi olla eroja ajateltaessa erityisesti sisäistä rikkonaisuutta. Monessa tapauksessa usko on voinut toimia tekijänä, joka on tuonut vapautuksen menneisyyden vääristä valinnoista. Vangin yhteiskuntaan integroitumiseen vaikuttavat myös asunnon, opiskelupaikan ja työpaikan saaminen, velkaongelmien hoitaminen ja sosiaalinen verkosto. Tässä kappaleessa on käsitelty näitä aiheita tarkemmin.

5.1 Vankien terveys

Timosen tutkimuksessa haastatellut vangit olivat sitä mieltä, että sosiaalista kuntoutumista ei voi tehdä ulkoa päin. Muutosprosessi on itsestään kiinni. Se edellyttää motivaatiota, vahvuutta pysyä päätöksissään ja lisäksi se edellyttää taustatukea perheeltä, ystäviltä ja ammattilaisilta. Päihde- ja rikolliskulttuuri voi tuottaa ihmisille erilaisia syvälle ihmisten sisimpään juurtuneita identiteettejä, joista voi olla vaikeaa päästä eroon. Tällaisella identiteetillä on vaikeaa tulla toimeen normaalissa elämässä. Se vaatii pitkäaikaista oman itsensä rakentamista ja identiteetin vahvistamista. Rikollisten on haasteellista puolustaa itseään vallitsevia käsityksiä vastaan. Yleisesti ajatellaan heidän itsensä valinneen osansa, jolloin he ovat saaneet marginaalisen asemansa. He ovat rikkoneet

yhteiskunnan lakia vastaan ja ovat monen mielestä oikeutetusti paikkansa ansainneet. Luokittelu kuitenkin lisää eriarvoisuutta. (Timonen 2009, 254-255, 259.)

Sisäisen identiteetin löytymisen lisäksi yhtenä tärkeänä asiana ajateltaessa vangin hyvää terveyttä on päihteettömyys. Suomessa päihdeiden käyttö on suoranaisesti yhteydessä rikosten tekemiseen (Henkilökohtainen tiedonanto Harri Pohjolainen 16.8.2013.) Päih-teillä tarkoitetaan päihdyttäviä aineita, joita ovat alkoholi, huumausaineet sekä päihty-mystarkoituksessa käytettävät lääkkeet (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2012, 3). Jou-kamaan & työryhmän tutkimuksen mukaan lähes 90 % tutkituista vangeista oli ollut tutkimushetkellä tai aikaisemmin jokin päihdehäiriö. Päihderiippuvuus vankien keskuudessa oli peräti kymmenkertainen verrattuna tavallisiin aikuisiin (Joukamaa & työryhmä 2010, 46, 74). Timosen (2009, 154) tutkimuksen jokaisessa haastattelussa tuli esille päihdeettömyyden liittyminen rikoksettomaan elämään. Haastateltujen henkilöiden mie-lestä rikokset ja päihdeet kuuluivat yhteen.

Näkin tutkimuksen mukaan vangeista lähes puolet arvioi päihdeiden käytön olleen run-sasta ennen vankilarangaistusta. Kuitenkin vain 30 % haastatelluista vangeista oli ollut hoidossa päihdeongelmansa vuoksi (Näkki 2006, 76). Päihdekuntoutuksen on tärkeää toimia niin, että se jatkuu vapauteen siirryttäessä. Tähän liittyy keskeisesti vankeinhoi-dossa tehtävä vapautumissuunnitelma. Suunnitelma tulisi tehdä yhteistyössä vangin kotikunnan viranomaisten kanssa. (Kaurala & Kylämarttila 2010, 51.) Kuopion vanki-lan johtajan Harri Pohjolan mukaan vangin päihdeongelman hoitaminen on vain osa kokonaisuutta. Päihdeongelman hoitaminen yksistään ei riitä, vaan pitää miettiä vangin kokonaisvaltaista hyvinvointia. Pitkäaikaiset päihdeongelmat ovat usein elinikäisiä. Nykyään käytettävät päihdeet ovat nopeasti koukuttavia ja kalliita. Lisäksi aineiden pyö-rittämisen takana ovat isot organisaatiot, jotka viestittävät päihdeiden käyttäjille ja koko ympäristölle, että velat on maksettava. Kuviot ovat raaistuneet ja huumeet saavat ihmi-sestä esille todellisen pahuuden. (Harri Pohjolainen, henkilökohtainen tiedonanto 16.8.2013.)

Päihderiippuvuuteen liittyy usein vahvasti myös mielenterveysongelmat ja muunlaiset terveydelliset ongelmat. Mielenterveysongelmat ovat jatkuvasti lisääntyneet vankien keskuudessa. Joukamaan & työryhmän mukaan kaikista tutkimukseen osallistuneista vangeista yli 90 % oli ollut tutkimushetkellä tai sitä ennen jokin mielenterveyden häiriö.

Erityisen yleistä mielenterveyden häiriöt olivat naisten ja sakkovankien keskuudessa. Naisvangeista vain 5 % ja sakkovangeista 2 % ei ollut elämänsä aikana ilmennyttä mielenterveyshäiriötä. Persoonallisuushäiriö oli ollut yli 66 % tutkimukseen osallistuneista. (Joukamaa & työryhmä 2010, 46, 76). Naisvangeilla on miesvankeja enemmän ongelmia terveyteen liittyvissä asioissa.

Viitaseen väitöskirjan mukaan naisvangeista jopa 94 % oli hoidontarve, joista mielenterveydelliset syyt olivat yleisimpiä. Naisista 70 % oli käyttänyt elämänsä aikana psykiatrisia palveluja. Naiset kärsivät myös fyysisistä sairauksista enemmän kuin miehet. Päihitteiden käyttö oli yleistä ja suonensisäisten huumeiden käytöstä johtuen yli puolella naisista oli C-hepatiitti. Nuoremmilla 16-24-vuotiailla naisilla jopa 71 % oli C-hepatiitti. Naisilla oli myös hyväksikäyttö- ja pahoinpitelykokemuksia miehiä enemmän. Lähes joka toista naista oli käytetty seksuaalisesti hyväksi ja lähes joka kolmannella oli lapsuuden aikaisia hyväksikäyttökokemuksia. Naisista 61 % ei ollut koskaan käyttänyt ehkäisyä ja kolmannekselle naisista oli tehty abortti. Myös lapsuuden aikaiset fyysisen väkivallan kokemukset olivat yleisempiä kuin miehillä. Joka neljättä naista oli lapsena fyysisesti pahoinpidelty. Myös lapsuuden aikaa kuvasti rikkonainen lapsuus. Naisista suurin osa oli viettänyt lapsuutensa perheessä, jossa toinen vanhemmista puuttui. (Viitaseen 2013, 47-51.)

Myös Joukamaan & työryhmän tutkimuksen mukaan naisvangeilla oli todettu enemmän kasvaimia, hermoston, silmien, virtsa- ja sukupuolielinten sairauksia kuin miesvangeilla. Tutkimuksen mukaan selkäsairausdiagnoosi oli yllättävän yleinen, se oli todettu n. puolella tutkituista. Myös selkäsairaudet olivat yleisempiä naisvangeilla kuin miesvangeilla. Tutkimuksessa oli myös samansuuntaisia tuloksia kuin Viitaseen tutkimuksessa C-hepatiitin yleisyydestä. (Joukamaa & työryhmä 2010, 37, 41, 43.) Mietittäessä ylipääntään vankien integroitumista yhteiskuntaan, on tärkeää huomata miesten ja naisten erilaiset taustat ja tarpeet. Naisten kohdalla päihderiippuvuuden lisäksi tulisi kiinnittää huomiota miehiä enemmän menneiden kokemusten läpikäymiseen ja sisäiseen eheytymiseen.

5.2 Uskon merkitys vangin elämässä

Vankilassa moni vanki pohtii uskon asioita. Kuopion vankilassa merkittävä osa vangeista, joskus jopa kolmasosa, käy hengellisissä tilaisuuksissa. Uskolla ja hengellisyydellä on merkittävä osa siinä, että ihminen pääsee irti rikoskierteestä. Vapautumisen jälkeen uskon säilymisen kannalta kaikkein tärkeimpiä asioita ovat seurakunta ja uskovien yhteys. Mitä läheisempi yhteys vangilla on johonkin seurakuntaan, sitä helpompaa hänen on irtautua menneistä kuvioista. Tärkeää on myös se, ettei jätetä mitään takaportteja auki, vaan lähdetään seuraamaan Jeesusta koko sydämellä. Uskolla on ollut todella suuri merkitys kymmenien ja jopa satojen vankien elämässä. Uskon kautta moni on päässyt elämään todellista päihteetöntä ja rikoksetonta elämää. (Jouko Koistinen, henkilökohtainen tiedonanto 2.9.2013.)

Moni vankien kanssa työskentelevä asiantuntija ei välttämättä tule ajatelleeksi sitä tosiasiain, että usein ratkaiseva tekijä vangin elämässä on vangin uskoon tuleminen. Monet vangit ovat käyneet läpi erilaisia kuntouttavia toimenpiteitä, mutta mikään niistä ei ole kuitenkaan vaikuttanut elämään pidempikestoisesti. Usein vasta sitten, kun vanki on tullut uskoon, hän oikeasti motivoituu eri tavalla hoitamaan itseänsä. On myös tapauksia, joissa vangit ovat päässeet irtautumaan rikollisuudesta ja päihteistä muilla tavoin kuin uskon kautta, mutta tällaisia tapauksia on huomattavasti vähemmän. Tämän vuoksi olisi äärimmäisen tärkeää, että rikosseuraamusalalla otettaisiin tämä asia huomioon esimerkiksi vankilapappien viran tärkeyttä mietittäessä.

5.3 Vangin ja hänen perheensä toimeentulo

Ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavan henkilön on mahdollista saada Kelan etuudesta muun muassa äitiysavustusta, lapsilisää, lapsen hoitotukea, ansioeläkettä ja yleistä asumistukea (enintään kuuden kuukauden ajan) (Sassi & Huhtimo 2006, 16). Vangin perheen toimeentuloa heikentää se, ettei vangin puoliso saa yksinhuoltajakorotusta, vaikka käytännössä huolehtii rahallisesti yksin lapsista. (Kaurala & Kylämarttila 2010, 51). Mikäli vankila on kaukana siitä paikasta jonne vanki vapautuu, luo se omat hankaluutensa esimerkiksi verkostoyhteistyölle kunnan sosiaaliviranomaisen kanssa. Kontakti

tulisi pystyä luomaan jo vankeusaikana. (Jaana Okkonen, henkilökohtainen tiedonanto 26.9.2013.)

Olisi tärkeää, että vangit itse saisivat hoitaa vapauduttuaan toimeentuloonsa liittyviä asioita. Laskujen hoitaminen saattaa olla monelle vangille vierasta ja se täytyy oppia. Kuitenkin uusia asioita opittaessa tulee positiivinen mieli ja se taas auttaa uuden oppimisessa. (Timonen 2009, 249-250.) Vangin vapautuessa usein ensimmäisiä hoidettavia asioita on työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuminen Työ- ja elinkeinotoimistoon, silloin kun kyseessä on työkykyinen henkilö. TE-toimiston kautta hoituu myös kuntouttava työtoiminta ja esimerkiksi työkokeilu (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014). Tehtävät toimenpiteet ovat suoraan yhteydessä vangin toimeentuloon. Hyvin merkityksellinen asia ajateltaessa vankien toimeentuloa on heidän velkansa. Seuraavassa kappaleessa on käsitelty velkaantumista tarkemmin.

5.4 Velkaantuminen vaikeuttaa elämänmuutoksen tekemistä

Velkaantuminen on yleisesti yksi suuri tekijä, joka vaikuttaa vangin vapautumisen jälkeiseen elämään. Näkin (2010, 55, 159-163) tutkimuksen mukaan, johon osallistui 470 vapautuvaa vankia, vangeista peräti 81 % oli velkaantuneita. Näistä 41 % ei tiennyt velkansa suuruutta. Suurella osalla, peräti 86 % vangeista oli halu lähteä selvittämään velkaongelmia. Huumerikoksista tuomitut olivat kaikkein motivoituneimpia, mikä saattaa johtua halusta päästä irti huumeiden käyttämisestä. Kuitenkin velkojen selvittelyyn liittyy paljon ongelmia. Vankilasta käsin on ylipäättänsä hankalaa hoitaa velka-asioita. Huono taloudellinen tilanne, elämäntilanteen koettu toivottomuus ja tiedonpuute hankaloittavat asioiden selvittämistä. Ulosottoviranomainen oli ollut vapautuville vangeille suurin apu velkojen selvittelyssä. Vangeista 38 % koki tarvitsevansa velkaneuvontaa sen jälkeen, kun vapautuisivat.

Velkajärjestelyyn ei yleensä voi päästä, jos on rikosoikeudellisia velkoja. Velkajärjestelylain (1993, 10 §) mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos maksuvelvollisuus on syntynyt rikoksen perusteella ja jos velkajärjestelyn myöntäminen ei ole perusteltua, kun otetaan huomioon velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat. Lain kohta jättää kuitenkin väljyyden tulkinnalle. Sosiaalisella luototuksella pyri-

tään tukemaan henkilön itsenäistä suoriutumista velkojensa hoidossa (Näkki 2006, 158). Niin sosiaalisessa luotoksessa, lakisääteisessä velkajärjestelyssä kuin Takuu-Säätiön myöntämissä takauksissa asiakkaalta vaaditaan maksuvaraa. Näin ollen esim. vähävaraiset vangit jäävät näiden tukimuotojen ulkopuolelle. Lisäksi talous- ja velkaneuvonnan palvelut ovat erityisesti suurissa kaupungeissa ruuhkaantuneita, joka entisestään saattaa laskea vangin motivaatiota selvittää velkaongelmiaan. Lisäksi asiakkaalta odotetaan omatoimisuutta, että tämä jo etukäteen hankkisi monenlaisia asiakirjoja.

5.5 Asunnon, opiskelupaikan tai työn saamisen realistisuus

Näkin (2006, 144) tutkimuksen haastateltavien mielestä asunto koettiin tärkeäksi hyvinvointiin liittyväksi asiaksi. Useilla vangeilla oli ollut vankilaan joutuessaan asunto, jonka he olisivat halunneet säilyttää vankeusajan yli. Kuitenkin kuntien välillä oli suurta vaihtelua siinä maksettiinko vankien vuokrat toimeentulotuesta. Myös Lahden (2010, 75-76) mukaan vankien vapautumisen jälkeiseen aikaan suurimmat huolenaiheet liittyivät asunnon saamiseen. Suurimmasta osasta tutkittavien kertomuksia nousi esiin asunnottomuus. Jos vanki vapautuu asunnottomaksi, niin rikokseton elämä on hyvin hankalaa, miltei mahdotonta.

Asumistukea maksetaan kuuden kuukauden ajan siitä kun vankeusrangaistus alkaa. Näin ollen asunnon pitäminen puolta vuotta pidempään on hankalaa. Lisäksi asunnon saaminen ennen vapautumista voi olla vaikeaa, koska asumistuki maksetaan vangille yleensä sen kuukauden alusta, jolloin vanki vapautuu. Selvityksen mukaan kunnat tulisivat velvoittaa siihen, että vuokravelkojen maksamiseen voitaisiin käyttää esimerkiksi ennalta ehkäisevää toimeentuloa. Vangeille, joilla on häiriöhäätöjä tai luottotietongelmia voitaisiin tehdä määräaikaista vuokrasopimuksia (Kaurala & Kylämarttila 2010, 49.) Timosen (2009, 188-189) tutkimuksessa kukaan haastateltavista vangeista ei ollut saanut asuntoa kuntien asuntotoimesta. Todennäköinen syy tähän oli luottotietojen puutteellisuus. Integroituminen yhteiskuntaan voi olla mahdotonta, jos on asunnoton. Kuitenkin osa haastatelluista henkilöistä sai asunnon yksityisiltä markkinoilta. Henkilöt olivat tällöin kertoneet avoimesti taustastaan, mikä oli saattanut synnyttää luottamuksen vuokranantajassa.

Granfeltin tutkimuksessa (2003, 65) on kerrottu asunnottomuudesta vankien tulkitsemana. Tutkimuksen johtopäätöksissä esitettiin, että vapautuvien vankien edellytyksinä itsenäisessä asumisessa ja yhteiskuntaan sijoittumisessa avainkysymyksenä ovat vankeusajan kuntoutustoiminta, asteittainen vapautuminen ja siihen liittyvän sisäisen kontrollin vahvistaminen. Avolaitokset ovat avanneet vangin elämää enemmän yhteiskuntaa kohden. Kehityksen jatkumisena Granfelt näkisi niin sanotut vapautumisvankilat avovankilasta vapautuneilla. Tällaisia vapautumisvankiloita voitaisiin kutsua nimellä puolimatkan koti. Ne olisivat pieniä yksiköitä lähellä vapautuvan asuinkuntaa, joissa olisi mahdollisuus yksityisyyteen ja itsemääräämiseen.

Ulkoinen kontrolli toimisi rajojen asettajana ja lopulta se muuttuisi sisäiseksi kontrolliksi. Asumisaikana hankittaisiin valmiuksia itsenäiseen elämään ja yhteiskuntaan integroitumiseen. Osalle tämä puolimatkan koti voisi olla tulevaisuuden koti, koska joillekin tuettu asumismuoto on paras ratkaisu. Puolimatkan kodissa päihdeettömyys ei olisi niin ehdoton vaatimus, kuin pitkäkestoisessa päihdekuntoutuksessa. Koti ei olisi sitoutunut mihinkään hoitoideologiaan, eikä sillä olisi menetelmällisiä suuntauksia. Jokaiselle laadittaisiin oma ja yksilöllinen asumissuunnitelma. Tarkoituksena olisi antaa valmiuksia itsenäiseen asumiseen ja omaan kotiin sekä sen säilyttämiseen. (Granfelt 2003, 65.)

Kuopion vankilassa toimii asuntotyöryhmä. Työryhmässä ovat edustajina Kuopion suurin vuokranantaja Niiralan Kulma, Kuopion seudun päihdepalvelusäätiö, Kuopion kaupungin sosiaalitoimi, Työterapinen yhdistys, Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimisto sekä vapauttamisyksikkö. Työryhmän kokoontumisissa vanki itsekkin on paikalla. Vankien olisi mahdollista saada tuettua asumista, mutta vangit itse eivät siihen yleensä suostu. Tuettu asuminen vaatii päihdeettömyyttä, eikä monikaan ole siihen vielä valmis. Toiset vangit taas eivät voi sietää ”kyttämistä”, mitä heidän mielestään tuetussa asumisessa tapahtuu. Miltä tahansa vuokranantajalta on vaikeaa saada asuntoa, jos luottotiedot ovat menneet. On myös hyvä huomioida mistä asuntoja olisi saatavilla. Usein nimittäin juuri ne alueet, joilla vapaita asuntoja olisi, eivät ole hyviä ajateltaessa vangin entistä päihdeverkostoa. (Minna Jauhiainen, henkilökohtainen tiedonanto 26.9.2013.) Asumiskäytännöissä on menty jatkuvasti vuosien varrella parempaan suuntaan, mutta kehittämistä tässäkin osa-alueessa riittäisi. Granfeltin vuosia sitten esittämä puolimatkan koti voisi olla yksi vaihtoehto, jota kannattaisi lähteä kehittämään.

Mietittäessä vankien opiskelua, on otettava huomioon, että useilla vangeilla on oppimisvaikeuksia. Oppimisvaikeuksista kärsivien vankien tulisi saada erityisopetusta. (Kaurala & Kylämarttila 2010, 48-49.) Monella vangilla voi olla myös jo lähtökohtaisesti huono käsitys omasta itsestään, oppimisestaan ja osaamisestaan. Timonen (2009, 213) on tavannut monia lahjakkaita henkilöitä, jotka eivät ole tietoisia omasta kyvykkyydestään ja älykkyydestään. He ovat saaneet jo varhain poikkeavan roolin ja he ovat saaneet useita todistuksia siitä, kuinka tyhmiä he ovat. Tällöin opiskelua mietittäessä moni vanki voi yrittää itse todistella omaa tyhmyyttään ja kertoa kuinka mahdoton ajatus opiskelu on. Kuitenkin jos joku uskaltaa lähteä yrittämään, niin usein se myös onnistuu. Kun he havaitsevat olevansa lahjakkaita ja älykkäitä, niin vääränlainen identiteetti voi pikku hiljaa alkaa murtua pois ja uusi lahjakkaan opiskelijan identiteetti alkaa saada sijaa. Tällöin helposti myös moni muukin asia elämässä alkaa järjestyä. Näkin (2006, 162) tutkimuksen mukaan osa haastatelluista vangeista koki, etteivät he olleet saaneet tarpeeksi tukea vankila-aikaiseen opiskeluun. Kun vertaillaan mies- ja naisvankeja keskenään, niin huomataan, että naisvangit ovat huomattavasti koulutuneita kuin miesvangit. Viitasen (2013, 47) tutkimuksen mukaan 54 % naisvangeista ja 36 % miesvangeista ei ollut koulutusta.

Työn tekeminen saatetaan nähdä pelkästään siviilissä tapahtuvana. Kuitenkin myös vankila-aikainen työnteko on tärkeää ajateltaessa vangin elämän rytmiä. Näkin (2006, 162) tutkimuksen mukaan vankilan työtoimintaan osallistui tutkimukseen vastanneista 57 %. Vankeusaikaiseen työtoimintaan onkin ehdotettu, että kaikille vangeille tulisi järjestää vankeuslain mukaisesti työtoimintoja. (Kaurala & Kylämarttila 2010, 48-49.) Vapauduttuaan entinen vanki saatetaan sijoittaa työmarkkinoilla helposti totuttuun marginaaliseen asemaan. Tällöin yksilöä ei arvioida kyvykkyytensä tai ahkeruutensa perusteella, vaan hän on tiettyyn marginaaliseen ryhmään kuuluva, johon on kohdistettu tiettyjä stereotyyppioita. Kuitenkin voi käydä niinkin, että juuri marginaalissa saadut kokemukset voivat muuttua asiantuntijuudeksi ja esimerkiksi entisestä vangista voi tulla arvostettu päihdetyöntekijä. Tällöin yhteisön tuella ihmiselle saattaa muotoutua uuden työn ja roolin kautta uudenlainen identiteetti. Tällöin yhteisön luottamus tukee positiivista muutosta. (Timonen 2009, 210, 212.) Vankien työkykyyn ja työllistymiseen liittyen on otettava huomioon mies- ja naisvankien erot. Viitasen (2013, 50) väitöskirjan tutkimuksessa miesvankeihin verrattuna naisvankeja oli enemmän työttömänä. Myös Jou-

kamaan & työryhmän (2010, 56) tutkimuksen mukaan naisvankien työkyky oli merkittävästi huonompi verrattuna miesvankeihin.

Yhteiskuntaan integroitumista ajatellen palkkatyön katsotaan olevan keskeisellä sijalla. Kuitenkin velat vaikuttavat olennaisesti vankien suhtautumiseen palkkatyöhön. Palkkatyötä arvioidaankin sen hyötyihin nähden. Jos käteen jäävä rahallinen osuus jää liian pieneksi, ei palkkatyötä nähdä mielekkäänä vaihtoehtona. Palkkatyötä paremmaksi vaihtoehdoksi saatetaan nähdä työ epävirallisilta työmarkkinoilta. Muuten palkasta saatetaan mennä ulosottoon suoraan kolmasosa. (Näkki 2006, 142, 162.) Myös Timonen (2009, 185-187) näkee korvausvelvollisuudet siviilielämää hankaloittavana tekijänä. Pienillä palkoilla on vaikeaa lyhentää varsinkaan satojen tuhansien eurojen velkoja, niille kun vielä kertyy aina vain lisää korkoja. Yhtenä keinona on nähty perustaa oma yritys, joka on ainakin osaksi toisen nimissä. Vangin voi olla hankalaa saada siviilissä töitä, varsinkaan jos hänellä ei ole verkostoa. Harvalla vangilla on lisäksi työkokemusta muilla kuin pimeillä työmarkkinoilla. (Jaana Okkonen, henkilökohtainen tiedonanto 26.9.2013.) Työnteon tärkeyttä ajateltaessa on olennaista vankienkin kohdalla muistaa se, että kaikkein merkityksellisintä vangin elämässä on kuitenkin mielekäs elämänsisältö kokonaisuudessaan (Hartikainen 1999, 55).

5.6 Sosiaalinen verkosto

Vangit ovat usein hyvin yksinäisiä. Heillä saattaa olla vanhojen päihteidenkäyttäjäkavereiden lisäksi oma verkosto viranomaispainotteinen. Yksinäisyydestä kärsiessä ei välttämättä pysty näkemään selvinpäin olon mielekkyyttä, vaikka jonkin aikaa pysyisikin päihteettömänä. (Jaana Okkonen, henkilökohtainen tiedonanto 26.9.2013.) Erityisen tärkeänä vangin sosiaalinen verkosto näyttäytyy vapautuessa ja vapautumisen jälkeen. (Minna Jauhiainen, henkilökohtainen tiedonanto 26.9.2013.) Jos vangilla on puoliso tai tyttöystävä, niin hän voi joko tukea vankia raittiissa elämäntavassa tai sitten vaikutus rikos- ja päihdekierteestä irtipääsemiseen voi ollakin negatiivinen, jos puoliso tai tyttöystävä itse käyttää päihteitä. (Jouko Koistinen, henkilökohtainen tiedonanto 2.9.2013.)

Vangin muutosprosessi edellyttää vanhojen kuvioden muutosta, johon kuuluu ympäristön vaihdos ja ystäväpiirin muutos (Timonen 2009, 259). Joissain tapauksissa sitten,

kun vanki on päässyt tasapainoon oman elämänsä kanssa, voi hän olla tekemisissä vanhojen kaveriensa kanssa ja olla tukemassa heitä muutokseen. Kuitenkin monet vangit, jotka ovat päässeet rikos- ja päihdekierteestä kokevat, että eivät voi olla vuosienkaan jälkeen yhteydessä entisiin käyttäjä- ja/ tai rikolliskavereihinsa. Vankien sosiaalista verkostoa olisi hyvä kartoittaa vangin kanssa yhdessä esimerkiksi verkostokartan avulla ja pohtia keiden ihmisten tukea vanki tarvitsisi päihteettömyyden tukemiseksi tai miten elämään saataisiin vankia tukevia ihmisiä.

6 VANKIEN TARVITSEMA TUKEA

Vankien tarvitsema tuki on yksilökohtaista ja se tulee aina tapauskohtaisesti selvittää. Kuitenkin on olemassa joitain tutkimuksista nousseita yleisiä asioita, jotka liittyvät vankeusaikana ja vapautumisen jälkeen tarvittavaan tukeen. Myös vankien kanssa työskentelevät henkilöt näkevät monenlaisia tuen tarpeita eri vaiheissa. Tässä kappaleessa on käsitelty näitä tekijöitä tarkemmin. Lisäksi viimeisessä kappaleessa on käsitelty vangin tukihenkilöön liittyviä asioita. Tukihenkilöön kohdistuvia toiveita ja vaatimuksia on käyty läpi erityisesti vankien kanssa työskentelevien henkilöiden näkökulmasta.

6.1 Vankeusaikana tarvittava tuki

Jo vankeusaikana vangilla tulisi olla tuensaantimahdollisuus. Ulkopuoliset vierailut antavat kosketuspintaa siviilielämään. (Jaana Okkonen, henkilökohtainen tiedonanto 26.9.2013.) Vankilassa vangin on mahdollista keskustella pastorin tai psykologin kanssa elämäänsä liittyvistä ahdistavistakin asioista. Lisäksi sosiaalityöntekijän kanssa on mahdollista laittaa arkielämän asioita kuntoon. (Harri Pohjolainen, henkilökohtainen tiedonanto 16.8.2013.) Suurin tuen tarve vangeilla liittyy vankeusaikana toimeentuloon. Oman niukan toimeentulon lisäksi monilla vangeilla oli huoli oman perheen pärjäämisestä. Vankila-aikana vangit olisivat lisäksi kaivanneet enemmän psykososiaalista tukea ja vapautumiseen liittyvää tukea ja ohjausta. (Näkki 2006, 162.) Vankien asioista päätetään usein niin, että he itse kokevat jäävänsä ulkopuolisiksi heidän asioitaan koskevassa päätöksenteossa. (Timonen 2009, 246.)

Vankila-aikaiset päihde- ja kuntoutusohjelmat ovat sitä vaikuttavampia, mitä pidempiä ne ovat. Lyhytaikaisilla ohjelmilla ei ole kovin ratkaisevaa merkitystä. Rangaistusajan suunnitelmilla on lisäksi sellainen heikkous, että vanki saattaa osallistua joihinkin ohjelmiin sen takia, että hän saisi tiettyjä vapauksia. Olisi tärkeää, että vangit lähtisivät aidosti mukaan miettimään omaa elämäänsä ja tekemään tiettyjä tavoitteita heidän itsensä takia. Monet vangit tarvitsevat erilaisten ohjelmien lisäksi keskusteluapua. Niistä asioista voi keskustella, mihin vanki on itse valmis. Vangeilla on usein suuria vaikeita asioita kätkeytynyt elämään, joista olisi tärkeää päästä jonkun ihmisen kanssa keskuste-

lemaan. Vangit saattavat tarvita myös muunlaista tukea, kuten asumiseen ja ammattiin hakeutumiseen liittyvissä asioissa. (Jouko Koistinen, henkilökohtainen tiedonanto 2.9.2013.)

6.2 Vapautumisen jälkeinen tuki

Kaikista suurin tuen tarve liittyy vapautumishetkeen. Joskus riittää, että on joku jolle voi soittaa. Tuen tarve voi olla hyvin käytännön läheistä, joku voi haluta tietää miten verhot laitetaan, miten ruokaa tehdään tai mistä saisi tietoa erilaisista harrastuksista. (Jaana Okkonen, henkilökohtainen tiedonanto 26.9.2013.) Näkin (2006, 129, 154, 162–163) tutkimuksen mukaan vangit kokivat tarvitsevansa eniten tukea vapautumisen jälkeisenä aikana. Erityisesti sellaiset vangit joilla ei ollut tietoa asunnosta vapautumisen jälkeen, kokivat näin. Useat vangit olisivat tarvinneet kohdennettuja palveluja. Vangit kokivat saavansa tukea perheeltään ja läheisiltään. Sosiaalitoimi oli myös merkittävässä roolissa. Vangit kokivat tarvitsevansa tukea eniten työn, asunnon ja toimeentulotuen saantiin liittyen.

Vangit kokivat tarvitsevansa myös uusia ihmissuhteita sekä apua velkaneuvonnassa, koulutuksen saamisessa ja päihdekuntoutuksessa. Sellaiset vangit kokivat tarvitsevansa tukea vähiten, joilla ei ollut päihdeongelmaa ja heillä oli tiedossa vapautumisen jälkeen asunto ja työpaikka tai he elivät parisuhteessa. Yhteiskuntaan integroitumisessa tärkeiksi asioiksi koettiin päihdeettömyys ja asunto. Perheelliset vangit kokivat lisäksi yhdeksi motivaation tekijäksi perheensä merkityksen rikoksettomassa elämässä. Vankien unelmat olivat läheisesti arkielämään liittyviä, kuten asunto, perhe, työ ja terveys. (Näkki 2006, 129, 154, 162-163.)

Näkin (2006, 162-163) tutkimuksen mukaan vangeille itselleen nousee monenlaisia pelkoja vapautumiseen liittyen. Suurimmiksi uhkakuviksi nähdään päihteet, oma huono-osaisuus, vanha kaveripiiri, velkaantuminen ja oma vastuullisuus teoista. Jotkut vangit saattavat kokea, että heidän on mahdotonta irtaantua rikollisesta elämäntavasta. Ongelmaksi saatetaan nähdä myös viranomaisten, kuten sosiaalityöntekijöiden negatiiviset asenteet vapautuvia vankeja kohtaan. Lisäksi erityisesti moninkertaisilla rikoksenuusijoilla oli oma sosiaalinen tukiverkosto kaventunut todella paljon.

”Perheiden tuki” projektissa esille tulleita ongelma-alueita vapautumiseen ja perheen hyvinvointiin liittyen nousi useita. Jotkut vangeista olivat kykenemättömiä vastuunottoon, vanhemmuuteen tai parisuhteen hoitoon. Lasten kasvatustarpeisiin liittyen oli myös erilaisia ongelmia. Parisuhteeseen liittyviä ongelmatekijöitä olivat riippuvuussuhteet, erokriisit, lähisuhdeväkivalta, mustasukkaisuus, epäluottamus ja pelot, miehinen turvattomuus sekä epävarmuus suhteen kehittymisestä. Muita ongelmia olivat häpeän ja syyllisyyden tunteet, syrjäytyminen, eristäytyminen, päihdeongelmat, taloudelliset huolet, epärealistisuus, tukiverkoston puutteet ja vapautumiseen liittyvät jännitteet. Vangin perheen jaksamisen kannalta olisi tärkeää, että perhettä tuettaisiin siviilissä. Esimerkiksi mahdollisuus tukiperheeseen tulisi olla sellaisilla tukea tarvitsevilla perheillä, joilla omaa tukiverkostoa ei ole. Vangin puoliso ei välttämättä myös tiedä millaisia tukia he ovat oikeutettuja saamaan. Tällöin olisi hyvä olla yhteydessä sosiaaliasiamieheen, kriminaaliasiamieheen tai päihdeasiamieheen. (Sassi & Huhtimo 2006, 33.)

6.3 Tukihenkilö

Tukihenkilö on vapaaehtoinen toimija, joka on sitoutunut toimimaan vangin ja/ tai vangin läheisen tukena yhdessä sovitulla tavalla. Mikäli vangin läheisellä ei ole tukiverkostoa omasta takaa, on ensiarvoisen tärkeää, että myös häntä tuetaan (Sassi & Huhtimo 2006, 33). Jos vangilla on siviilissä joku ihminen johon hän voi luottaa, esimerkiksi tukihenkilö, ei vapautuminen ole välttämättä niin suuri riski ajateltaessa päihteiden ja rikosten pariin palaamista. Marginaalissa eläville ihmisille yhteinen dialogi on tärkeää. Tällöin sekä autettava että auttaja tulevat kuulluiksi ja ovat aktiivisia tekijöitä. Edellytykset toimivalle dialogille ovat toistensa kunnioitus, keskeinen luottamus ja tasa-arvoisuus keskusteluissa. Kaikenlainen positiivinen kohtaaminen ja rohkaisu kohottavat itsetuntoa ja luovat uskoa tulevaisuuteen. Kuitenkin on tärkeää, ettei vanki tai kukaan muukaan tule riippuvaiseksi auttajasta. Riippuvaisuus saattaa nimittäin estää ihmisen itsenäistymistä ja itsensä auttamista. Vapautumisen alkuvaiheessa, mikä on kaikin puolin kriittisintä aikaa, avun tarve on ilmeisin. Tästäkin avusta on joskus päästävä irti, että ihminen voi todella irtautua marginaalista. (Timonen 2009, 194, 200–201, 210.)

Ahosen (2010, 42-43) tutkimuksessa kaikki kymmenen haastateltua vankia kokivat tukihenkilön tarpeelliseksi vapautumisvaiheessa. Noin puolet haastatelluista koki tukihenkilön välttämättömäksi yhteiskuntaan integroitumisen kannalta. Eniten tukea koettiin tarvittavan käytännön asioiden, kuten virastoasioiden hoitamiseen liittyen. Osa haastatelluista koki tarvitsevansa tukea työpaikan etsimisessä. Kokkosen (2010, 72-73) tutkimuksen mukaan neljällä 32 vastaajasta oli ollut tukihenkilö. Jotkut tulokset antoivat ymmärtää, että tukihenkilö koettiin monipuoliseksi tuen antajaksi. Tukihenkilö oli koettu hyväksi kuuntelijaksi. Vangit olivat saaneet tukea esimerkiksi arjen asioiden hoitamiseen liittyen. Tukihenkilön antama emotionaalinen tuki vangin perheelle tai läheisille koettiin myös erityisen tärkeäksi.

Jos ajatellaan esimerkiksi Sukevan vankilan KAN-osastoa (kristillinen alkoholisti ja narkomaanityö), niin jokaisella siellä olevalla vangilla tulisi olla mahdollisuus tukihenkilöön. Mikäli vangilla itsellään on motiivi kunnossa ja vanki on tullut siihen pisteeseen, että ottaa kaiken avun vastaan, niin tukihenkilöstä olisi varmasti hyötyä. Tukihenkilö pystyy tekemään työtä omalla aitoudellaan ja persoonallisuudellaan. Vanki vaistoaan onko tukihenkilö aidosti ja rehellisesti mukana. Jos tukihenkilö on eri sukupuolta kuin vanki, niin siihen sisältyy omat riskinsä. Lisäksi jos tukihenkilöllä on elämäkokemusta ja ikää, niin se on eduksi asialle. (Jouko Koistinen, henkilökohtainen tiedonanto 2.9.2013.)

Tukihenkilöitä ei kannata hakea yleisen haun, esimerkiksi lehti-ilmoituksen perusteella. Tukihenkilöksi saattaa hakeutua muuten sellaisiakin henkilöä, jotka ovat tavalla tai toisella rikkonaisia ja jotka itse tarvitsisivat tukea. Tukihenkilöt tulisikin etsiä puskaradion kautta. Tällöin tukihenkilöiksi voisi valikoitua oikean motiivin omaavat henkilöt, jotka ovat tasapainossa itsensä kanssa. Kokonaisuudessaan tukihenkilötoiminta tulisi olla organisoitua siten, että tukihenkilöt saisivat omalta seurakunnalta suosituksen tukihenkilötoimintaan, samoin kuin vankilalähettoiminnassa. Tukihenkilöille tulisi järjestää tietyin väliajoin koulutus- ja palautetilaisuuksia. (Vesa Mäkelä, henkilökohtainen tiedonanto 10.1.2014.)

Ihmisen joka toimii tukihenkilönä, on uskallettava ja osattava vetää rajat. Jos tukisuhde vaatii jatkuvasti vain enemmän ja enemmän joka asiassa tukemista, niin silloin kaikki ei ole kunnossa, eikä sellaista jaksakaan. Tarkoituksena on, että vanki itse pääsee omil-

le jaloilleen seisomaan. Joillakin järjestöillä tukisuhde tukihenkilön ja vangin välillä katkeaa heti, kun vanki vapautuu. Tukihenkilön pitäisi kuitenkin ymmärtää, että silloin vanki vasta tarvitseekin tukihenkilöä, kun hän pääsee vapaaksi. Jos vangilla on puoliso, lapsia, vanhempia, sisaruksia, niin myös vangin läheisten tarpeet tulisi ottaa huomioon. Tukiaviopari voisi olla hyväkin vaihtoehto ajateltaessa esimerkiksi vangin ja hänen puolisonsa tukemista. (Jouko Koistinen, henkilökohtainen tiedonanto 2.9.2013.)

Tukihenkilöitä tulisi olla saatavilla. Tapaamisia olisi hyvä olla jo siinä vaiheessa, kun vanki on vielä vankilassa. Tukihenkilö voisi olla periaatteessa kuka vain, jolla motiivi olisi oikea ja joka olisi sitoutunut. Joillekin vangeille tukihenkilöksi käy pelkästään entinen vanki. Tukihenkilön ja vangin ensimmäisessä tapaamisessa voisi olla mukana vankilan puolelta työntekijä. Tukihenkilöllä tulisi olla lähettäjäorganisaatio, joka voisi ohjata kokonaisuudessaan tukihenkilötoimintaa. (Jaana Okkonen, henkilökohtainen tiedonanto 26.9.2013.) Tutkintavankeusaikana on vaikeaa luoda uutta suhdetta. Tutkintavankeusajan jälkeen, kun vanki olisi sijoitettu, tukihenkilö voisi vangin näin halutessa olla mukana vapautumisen suunnittelemisessa, kuten verkostopalavereissa ja kertoa missä asioissa hänen olisi mahdollista olla apuna ja tukena. Vankeusaikana tuen tarpeena korostuu kuunteleminen ja vapautumisen jälkeen rinnalla kulkeminen. (Minna Jauhiainen, henkilökohtainen tiedonanto 26.9.2013.)

Tukihenkilön tulisi olla vankia kunnioittava ja hänellä tulisi olla elämäkokemusta. Vangit itse odottavat tukihenkilöltä erityisesti rehellisyyttä. Kaikki ihmiset eivät sovi tukihenkilöiksi ja siksi ihmisen soveltuvuutta tukihenkilöksi tulisikin tarkkaan miettiä. Joskus esimerkiksi raitistuneet alkoholistit ovat liiankin jyrkkiä mielipiteissään. Tukihenkilöllä pitäisi olla kristillinen elämäkatsomus. Tässä on kuitenkin tärkeää, ettei tukihenkilö olisi ylihengellinen, koska sellainen voi lisätä vangin ahdistuneisuutta. Tukihenkilöitä pitäisi kouluttaa ja heillä tulisi olla myös työnohjausta. Malisen mielestä vapautuneet vangit tarvitsevat tukea ihan arkisissa asioissa. Monella vangilla voi olla epärealistisuutta esimerkiksi rahan käytössä. Vangeilla on paljon yksinäisyyttä, siksi olisi tärkeää, että heillä olisi tarpeeksi toimintaa ja tekemistä. Vangeilla tulisi olla siviilissä jokin paikka, jonne he kokisivat kuuluvansa. (Stina Malinen, henkilökohtainen tiedonanto 11.9.2013.)

7 VANKIEN JA HEIDÄN LÄHEISTENSÄ TUEN TARPEEN KARTOITUS

7.1 Tutkimusmenetelmä

Teoriatiedon lisäksi tehtiin laadullinen tutkimus, jossa kartoitettiin vankien ja heidän läheistensä tuen tarvetta ja mielipiteitä tukihenkilöstä. Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena ei ole tehdä tilastollisia yleistyksiä, vaan siinä kuvataan tiettyä ilmiötä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Valitsimme aineiston hankintamenetelmäksi teemahaastattelun, koska pyrimme löytämään vankien tuen tarpeeseen ja tukihenkilön tarpeellisuuden liittyen merkityksellisiä vastauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Muodostimme teemat jo etukäteen ja laadimme omat teemahaastattelulomakkeet vankeus- ja tutkintavangeille (liite 1), vapautuneille vangeille (liite 2) ja vankien läheisille (liite 3). Emme rajoittaneet kysymyksiämme pelkästään tuen tarpeeseen ja tukihenkilön tarvittavuuteen, vaan laadimme haastattelulomakkeet laaja-alaisiksi. Näin saimme mielestämme hyvän kokonaiskuvan vankien ja heidän läheistensä elämäntilanteista ja mielipiteistä analysointimme perustaksi. Koska halusimme tausta-aineistoa mahdollisimman kattavasti, haastattelimme yhteensä 14 vankia ja kolmea vankien läheistä.

Teimme haastattelut tutkinta- ja vankeusvankien osalta Kuopion ja Hämeenlinnan vankiloissa. Kuopion vankilassa haastattelimme viittä miesvankia ja Hämeenlinnan vankilassa kahta naisvankia. Miesvangeilla oli suoritettuja vankeustuomioita kahdeksasta vuodesta yli 20 vuoteen. Naisvangit olivat suorittamassa ensimmäistä vankeustuomiota. Vapautuneista vangeista haastateltiin kolmea miestä Via Dia Pohjois-Savo ry:n tiloissa, kahta miestä vapautuneiden vankien kotona ja kahta naista Hämeen Sininauha ry:n tiloissa. Vapautuneilla vangeilla suoritettut vankeustuomiot olivat muutamista kuukausista n. 25 vuoteen. Vankien läheisistä, joita oli kolme, kahta haastateltiin heidän kotonaan ja yhtä hänen työpaikallaan. Kaksi läheisistä oli vankien äitejä ja yksi oli vangin puoliso.

Haastattelut tehtiin elokuusta 2013 tammikuuhun 2014. Haastattelut kestivät pääsääntöisesti tunnin, kuitenkin lyhin haastattelu kesti n. puoli tuntia ja pisin haastattelu n. kolme tuntia. Haastateltaville jaettiin tiedote (liite 4), jossa kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta ja eettisyyteen liittyvistä asioista. Haastatteluja ei nauhoitettu, vaan saadut vastaukset kirjoitettiin käsin muistiin. Tällöin nauhoitteiden sana sanalta kirjoittaminen

jäi pois. Vaikka nauhoittamalla olisimme saaneetkin kirjattua kaiken ylös ja tällainen tapa on yleensä tutkimuksissa hyväksyttävä, niin mielestämme pystyimme kirjaamaan kaikki olennaiset tiedot haastatteluissa ylös. Käyttämämme tapa ei mielestämme vaikuttanut lopullisiin tuloksiin ja tukihenkilön oppaan muodostumiseen.

7.2 Tulosten analysointi

Jaoin haastateltavat analysoinnissa kolmeen ryhmään: 1 miesvangit, 2 naisvangit ja 3 vankien läheiset. Halusimme tarkastella analysointivaiheessa mies- ja naisvankien vastauksia erikseen, että mies- ja naisvankien mahdolliset eroavat erityistarpeet tulisivat paremmin esille. Kuitenkaan tulokset eivät juuri poikenneet toisistaan, niin mies- ja naisvankien haastatteluaineistoista saadut tulokset on käsitelty yhdessä. Saadut vastaukset eli tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen. Valitsimme aineistolähtöisen analyysin analysointitekniikaksi alun perin sen vuoksi, että halusimme pyrkiä ymmärtämään vankeja ja heidän omaisiaan analyysin kaikissa vaiheissa heidän omista lähtökohdistaan käsin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113). Tässä analysointitavassa teoreettiset käsitteet muodostettiin aineiston pohjalta, mikä myös oli tuen tarvetta ja tukihenkilötoimintaa ajatellen mielestämme olennaista. Aineistolähtöisessä laadullisen aineiston analyysissä voidaan erottaa kolme erillistä vaihetta: aineiston pelkistäminen, aineiston ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108, 117).

Pelkistimme aluksi haastatteluaineiston, jolloin kävimme läpi koko aineiston ja keräsimme kokonaisuudessaan tukihenkilön oppaan kannalta kaiken olennaisen tiedon. Muut mielenkiintoiset ja meidän mielestämme tärkeät näkökulmat on esitetty johtopäätöksissä ja lisätutkimusideoissa. Sen jälkeen ryhmittelimme aineiston, jolloin koodasimme tekstin. Tällöin pystyimme helposti löytämään samaa asiaa koskevat vastaukset. Jaoin pelkistetyt asiakokonaisuudet selkeisiin alaluokkiin. Teoreettisten käsitteiden luomisessa eli abstrahoinnissa yhdistelimme jo tehdyt luokitukset tiettyjen pääkäsitteiden alle. Näin muodostui ala- ylä- ja pääluokkia, joista pääluokat muodostuivat tulosten eli seuraavien kappaleiden otsikoiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109-113.) Aineistojen abstrahoinnista on esitetty esimerkki liitteessä 5.

7.3 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksessa noudatettiin hyvää käytäntöä ja otettiin huomioon haastateltavien tarpeet ja se mitä he halusivat sanoa. Esim. kristillisyyttä koskevilla kysymyksillä ei haluttu kuormittaa haastateltavien mieltä. Haastattelutilanteesta pyrittiin saamaan luonteva ja mahdollisimman vähän stressaava. Vankilassa tehtävien haastattelujen tekemiseen haimme tutkimusluvan rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnolta sekä vielä vankila-kohtaisesti Kuopion vankilan ja Hämeenlinnan vankilan johtajilta. Lisäksi Via Dia Pohjois-Savo ry:n toiminnassa mukana olleiden haastattelujen tekemiseen pyydettiin lupa myös Via Dia Pohjois-Savo ry:n toiminnanjohtajalta. Haastateltavilta henkilöiltä lupa pyydettiin suullisesti. Henkilöiltä, jotka antavat omia tietojaan opinnäytetyöhön liittyvään alkukartoitukseen, tarvitaan lupa (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12).

Haastateltavien nimiä ei kirjattu mihinkään ylös, vaan heistä käytettiin työnimiä. Tällä toimenpiteellä poistimme riskin, että henkilöiden nimet ja tiedot heistä olisivat päätyneet ulkopuolisen käsiin. Annoimme jokaiselle haastateltavalle henkilölle tiedotteen opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen liittyen (liite 4), jossa selitettiin opinnäytetyön tarkoitus ja kerrottiin tutkimuksen luottamuksellisuudesta sekä annettiin osoite, jonne valmis opinnäytetyö syksyn 2014 jälkeen tulisi. Haastatteluun osallistujan olisi ollut mahdollisuus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta. Käsittelimme kaikkia tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden tietoja luottamuksellisesti ja anonyymisti. Emme myöskään luovuttaneet tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden nimiä ja tietoja heistä ulkopuolisille.

Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen hävitämme kaikki haastatteluissa tehdyt muistiinpanot polttamalla. Käytimme haastatteluja opinnäytetyössämme siten, ettei kenenkään haastatellun henkilöllisyys paljastunut annettujen vastausten perusteella (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 13). Kysyimme erikseen luvan vankien kanssa työskenteleviltä henkilöiltä käyttää heidän antamiaan tietoja opinnäytetyössä henkilökohtaisina tiedonantoina. Lähetimme työntekijöille opinnäytetyön raportin luettavaksi ja tiedotimme sivuista, joissa oli ko. henkilön antamaa lähdetekstiä. Jokainen sai tarkastaa ja kommentoida itseensä liittyvät lähdetekstit.

8 VANKIEN AJATUKSIA ELÄMÄSTÄÄN JA TUEN TARPEESTA

8.1 Menneisyydestä tähän päivään ja tulevaisuuteen

Usean vangin haastattelussa nousi esille päihteiden vaikutus siihen, miten elämä on alun perin pikku hiljaa luisunut sivuraiteille ja rikollinen elämäntapa on tullut vähitellen osaksi elämää. Päihteiden käytön aloittamisen syy vaihteli kokeilunhalusta ympäristötekijöihin, esimerkiksi vanhempien runsaaseen päihteiden käyttöön. Suurimmalla osalla haastatelluista oli takanaan usean vuoden päihteidenkäyttö. Päihteinä oli käytetty alkoholia ja huumeita. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että päihteiden käyttö oli yhteydessä rikosten tekemiseen. Päihteiden käyttö ja rikosten tekeminen johtavat helposti kierteseen, jossa sekä päihteiden käyttö että rikollinen toiminta lisääntyvät. Tästä kierteestä on vaikeaa irrottautua. Yhdessä haastattelussa kuitenkin tuli esille myös se, etteivät päihteet ole välttämättä syy rikosten tekemiselle.

Kokeilunhalu ja sen jälkeen riippuvuus johti kaman käyttöön... Kaikkia mahdollisia päihteitä on tullut käytettyä... Alkoholi on ollut laukaiseva tekijä rikoksiin. Yhdessä lääkkeiden käytön kanssa koko elämäkatsomus kyllä hämärtyy. Pienikin lipsahdus entiseen, on polku takaisin vankilaan. Mika, vankeusvanki

Yhdeksälläkymmenellä prosentilla vangeista on päihdeongelma. Siihen pitäisi puuttua. Huumemaailmassa on liian suuri kysyntä. Hannu, vankeusvanki

Päihteet on olleet aina mukana kuvioissa. Risto, tutkintavanki

Pohdittaessa vankeusajan oloja, monessa haastattelussa tuli esille, että Kuopion vankila on monessakin suhteessa hyvä paikka. Vankilan työntekijöiden ja kaikkien vankien kanssa toimivien henkilöiden oikeat asenteet nähtiin pakolliseksi lähtökohdaksi, kun työskennellään vankien kanssa. Suljetuissa vankiloissa on myös huonoja puolia, esimerkiksi asioiden hoitaminen on suljetusta vankilasta hankalampaa. Yleisesti ottaen vankilassa oloaikana voi kuitenkin jo alkaa hoitamaan itseään ja omia asioitaan. Vankilassa ollessa on mahdollista saada elämään rytmi, jota vähitellen voi alkaa siirtämään siviiliin. Koevapaus ja avolaitoksen kautta vapautuminen olivat usean vangin mielestä

hyviä ratkaisuja saada pikkuhiljaa elämästä siviilissä kiinni. Hämeenlinnan Vanajan vankila jakoi mielipiteitä kahtia. Minkä joku koki hyväksi, sen toinen saattoi kokea huonoksi. Useammassakin haastattelussa tuli esille, että kaikki kuitenkin lähtee vangeista itsestään. Jos vanki itse ei ole motivoitunut avun ja tuen saantiin, niin ei sitä sitten saakaan. Vankilassakin on tarjolla päihteitä, erityisesti jos on suhteita tiettyihin henkilöihin. Monelle ensimmäinen koetinkivi on pysyä vankilassa selvin päin ja sen jälkeen kaikkein haastavin tilanne on siviiliin siirtyminen.

Aiemmin ei oo tääl (vankilassa) mikään toiminut, lomat, perhetapaamiset tai muut. Oon eläny niin sanotusti omaa elämää... Päihdekeskustelut alkais. En oo ikinä ennen tarvinnu, eikä oo ikinä ennen tarjottukkaan. Nyt on kuitenkin siviilissä jotain mistä pitää kiinni... Toivois, et päihdekeskustelut avais joitain mahdollisuuksia, uusia näkemyksiä. Risto, tutkintavanki

Pitäisi auttaa paremmin tai pehmeämmin siviiliin. Vapautus avolaitoksen kautta, eikä suoraan kadulle. Tämä mahdollisuus pitäisi olla sitä haluaville ja vapautumisyksikkö on hyvä. Pitkäaikaisvangit tyssätään monesti. Koevapaus on hyvä, että pääsee takaisin yhteiskuntaan. Pertti, vapautunut vanki

Mikään ei ole toiminut hyvin vankilassa. Minna, vankeusvanki

Kun ajateltiin tätä päivää, niin suurin osa vangeista halusi elää päihteetöntä elämää. Mennyt elämä nähtiin usein sellaisena, johon ei haluttu palata. Riskeinä palata ”entiseen elämään”, päihteiden käyttöön ja rikollisuuteen nähtiin suurelta osalta vanhat käyttäjäkaverit, tekemisen puute, ihmissuhdeongelmat ja menneisyyden aiheuttamat rajoitteet. Toisaalta myös jo siviilissä olemisen nähtiin riskiksi. Yhtenä näkökulmana nousi myös se, että jo normaalin elämän edellyttämät asioiden hoitamisesta voivat olla syy retkahtamiselle.

Ongelmana on monesti se, että ainoat tutut on käyttäjiä. Kaikki uusi on liian erilaista. Vanha maailma on kuitenkin tuttua ja turvallista... Tekemisen puute on suurin riski päihteiden käyttöön ajautumiselle sekä se, että kun kaikki tutut käyttää, niin eihän sellaista pitkään jaksaa kattoa vierestä. Pete, vankeusvanki

Kannattaa olla selvin päin jonkin aikaa. Sillä on todella suuri vaikutus. Sitä huomaa, että pystyy olemaan ilman aineita ja pärjää hyvin ilman niitäkin. Jo siitä kokemuksesta saattaa saada syyn olla selvin päin. Make, vapautunut vanki

Päivään pitää olla täytetty. Joutenolo johtaa rikollisuuteen... Riskitekijöinä ahdistus, ulkoiset tekijät ja se, että sitä ottaa asioista helposti itseensä. Pertti, vapautunut vanki

Tulevaisuuden toiveet ja unelmat olivat kaikilla haastatelluilla vangeilla mielestämme realistiset. Moni toivoi pysyvänsä kiinni päihteettömässä elämässä. Päihteettömyyden nähtiin olevan lähtökohtana siihen, tulisiko elämä muiltakin osin onnistumaan. Useilla vangeilla oli unelma siitä, että jossain vaiheessa heillä tulisi olemaan perhe ja työ. Työhön liittyen monella oli toiveena päästä itse tekemään jossain vaiheessa auttamistyötä. Joissakin haastatteluissa nousi esille myös se, että itse voisi olla sekä isänä, että aviomiehenä se henkilö, johon perhe voisi tukeutua ja joka pitäisi omasta perheestään huolen. Elämältä toivottiin rauhallisuutta, pysyvyyttä ja sitä, että elämään löytyisi rytmi. Moni haastatelluista toi esille myös sen, että he itse ovat vastuussa siitä, miltä tulevaisuus näyttää. Yksi haastatelluista oli sitä mieltä, että on parempi olla unelmoimatta, ettei suotta sitten taas pettyisi.

Kait tää pitäis saada loppumaan. En mää nää tässä enää mitään järkee... (Unelmana) et olis joku duunipaikka, et pystyis elämään ihan normaalia elämää, et jäis nuo kamakuviot ja semmoset pois. Risto, tutkintavanki

Vaimo, lapsi tai lapset, koti, työpaikka, taattu toimeentulo, mielekäs työ. Joillekin nämä ovat perusasioita, mutta minulle haave tai oikeastaan unelma... Haluan tehdä tulevaisuudessa jotain auttavaa työtä. Jarkko, vapautunut vanki

Kotielämä on tärkeää ja kaikki pikku jutut.. Kymmenen vuoden kuluttua toivon että minulla on hyvä asunto, hyvä työpaikka ja luottotiedot kunnossa. Toivon, että minulla on hyviä ihmissuhteita; vähän mutta hyviä. Katja, vapautunut vanki

8.2 Uskon kautta moni vanki saa merkityksen elämälle

Usko nousi monen vangin elämässä tärkeäksi asiaksi. Suurin osa vastaajista koki uskon todella merkitykselliseksi omassa elämässään. Joillekin vastaajista uskon asiat eivät olleet tärkeitä ja yksi vastaajista koki, ettei Jumalaa ole olemassakaan. Monet vangit kertoivat omasta kokemuksestaan, että ovat nähneet uskon ainoana ratkaisuna päästä irti päihteistä ja rikollisesta maailmasta. Usko nähtiin usein elämän perustaksi, jonka varaan

voi alkaa suunnittelemaan ja perustamaan muuta elämää. Moni koki saavansa uskosta voimaa elämäänsä.

Vankilan hengellisistä tilaisuuksista haastateltavilta tuli pelkästään positiivista palautetta niiltä vangeilta, joilla oli niistä kokemusta. Kuopion vankila nähtiin erityisen hyvänä paikkana juuri hengellisen antinsa takia. Myös ne vangit, joille uskon asiat eivät olleet tärkeitä, pitivät vankilan hengellisiä tilaisuuksia hyvinä. Tilaisuudet nähtiin vapaaehtoisuuteen perustuvina. Yhden vangin vastauksessa tuli esille myös se, että vanki saa helpon tukea papilta, jos hän itse haluaa muutosta elämäänsä. Myös ulkopuolisten vankilälähekkien tuki koettiin tärkeäksi.

Vankilassa ihminen pysähtyy miettimään asioita... Usko merkitsee sisäistä rauhaa ja luottamusta sekä vakauttaa elämää. Mika, vankeusvanki

Uskon asiat eivät ole itselleni tärkeitä, enkä ole niitä ikinä miettinytkään. Make, vapautunut vanki

Uskon ympärille elämä rakentuu. Seppo, vapautunut vanki

8.3 Asunto, koulutus, työ ja sosiaalipalvelut

Monilla haastatelluilla vangeilla oli ollut ongelmia asunnon löytymisen kanssa vapautumisen jälkeen. Vangeilla on usein merkintöjä luottotiedoissa, mikä vaikeuttaa asunnon saamista. Asunnottomuudella nähtiin olevan merkitystä päihteiden käytön ja rikollisen toiminnan aloittamiselle. Joskus asunnon saamiseen tarvitaan suhteita. Monessa haastattelussa tuli esille kuinka vangit itse kokivat, että heille oli luvattu asunto, mutta todellisuudessa asunnon saaminen ei ollutkaan mennyt suunnitelmien mukaisesti. Osa haastatelluista koki tarvitsevänsä apua ja tukea asunnon hakemiseen liittyen. Tuettu asuminen oli nostettu yhdeksi vaihtoehdoksi monenkin vangin kohdalla. Tuetussa asumisessa kuitenkin vaaditaan päihteettömyyttä, mikä saattaa olla monelle vangille vaikea paikka. Yhdessä haastattelussa tuli esille myös se, että tuettuun asumiseen liittyy tietynlaista valvontaa, joka koetaan negatiivisesti.

Ongelmana monilla vangeilla on se, että luottotiedot on menneet. Tämä hankaloittaa myös oman asunnon löytymistä. Mika, vankeusvanki

Asuntoasioissa ongelma se, että monissa tukiasunnoissa vaaditaan päih-teettömyyttä. Onnistuminen kaatuu monesti siihen. Hannu, vankeusvanki

Avopuoliso oli jo järjestänyt asumisen meille, en tiedä miten muuten olisin asunnon saanut. Anne, vapautunut vanki

Mahdollista koulutusta voi alkaa pohtimaan ja suorittamaan jo vankilassa oloaikana. Ammatinvalintatesti nähtiin yhdessä haastattelussa hyvänä vaihtoehtona kartoittaa, mikä ala työelämässä itseä kiinnostaisi ja mihin alaan omat taidot liittyisivät. Tutkintavankeusaikana ei vielä pysty hakemaan koulutuksiin, mutta heti kun tuomio on tullut ja vanki päässyt sijoitusvankilaansa, voi olemassa oleviin vankilan sisäisiin koulutuksiin hakea. Vankilassa on tarjolla usein erilaisia vihanhallintakursseja, päihdekursseja tai elämänhallintakursseja sekä siellä voi opiskella atk-taitoja, käydä lukiota tai erilaisia kädentaidon kursseja. Vankilan kurssit voivat antaa valmiuksia siviilissä tapahtuvaan opiskeluun. Toiset haastatelluista kokivat, ettei vankilan järjestämistä yksittäisistä päihdekursseista ole ollut hyötyä. Varsinaisia opiskeluja voi aloittaa, kun vanki pääsee avovankilaan tai koevapauteen. Monesti sen jälkeen, kun vanki kokonaan vapautuu voi olla liian suuri kynnyks lähteä yrittämään opiskella mitään, jos riittäviä valmiuksia ei koeta olevan. Vankilassa olo aikana tulisi voida kehittää opiskelutaitoja sekä sosiaalisuutta ja yhteiskunnassa elämisen taitoja.

Vankilassa oloaikana ollut mahdollista suorittaa lukio, porttikurssi, atk-kurssi ja vihanhallintakurssi. Hannu, vankeusvanki

Koulutuksiin saa hakea vasta kun on vankeusvanki. Työpaikkajutut avotolosta käsin. Pete, vankeusvanki

Päihdekeskustelujen lisäksi koitan kouluttaa itseäni jollain tavalla täällä (vankilassa). Risto, tutkintavanki

Työkokemusta ei monellakaan vangilla ollut, ja joissain tapauksissa menneisyydessä tehty työ oli pääsääntöisesti pimeillä markkinoilla suoritettua. Moni vanki koki, että oma menneisyys hankaloittaa työn saamista. Työn tekemistä tarkasteltiin myös itsekriittisesti, esimerkiksi yksi haastateltava sanoi, että mikäli vapautunut vanki ei pysty kokopäivätyöhön, niin sitten hän ei ole työkykyinen. Työn tekeminen nähtiin mielekkäänä, jos siitä saa kunnan korvauksen. Monessa haastattelussa tuli esille vankien omat velat ja niiden vaikutus toimeentuloon. Pienellä palkalla ei ole mielekästä lähteä töihin, kun

käteen jäävä osuus jää niin pieneksi. Joissain tapauksissa, kun vanki itse ei ollut siviilissä aktiivinen, niin sosiaalitoimi ja TE-toimisto saattoivat lähestyä vankia ja muistuttaa työnteosta. Kuitenkin moni vanki oli miettinyt työntekoa. Mikäli vangeilla ei ole mahdollisuutta palkkatyöhön, niin silti mielekäs tekeminen nähtiin tärkeäksi asiaksi. ViaDia Pohjois-Savo ry näyttäytyi vankien vastauksissa positiivisena asiana, mikäli heillä oli kokemusta tästä yhteisöstä. Muutenkin moni vangeista koki, että olisi tärkeää olla paikka, joka tukee ja jossa saa olla omana itsenään. Vapaaehtoisjärjestöjen asema vangin elämässä on tärkeä. Mikäli vanki saa jostain paikasta negatiivisia kokemuksia, kynnys lähteä hakemaan apua ja tukea toisesta järjestöstä nousee. Yhdestä ei-kristillisestä vapaaehtoisjärjestöstä kolmella haastateltavalla oli huonoja muistoja.

Pimeissä töissä tuli oltua vapaudessa... Pakko olla sellanen yhteisö, että sulla on sellainen tunne, et sut otetaan vastaan sellasena kuin olet ja et sulla on sellanen arkirytmi... Hyvä, että alotettu aikaisessa vaiheessa tämä jeesaaminen, on apua jo edeltä käsin. Pasi, tutkintavanki

Työelämässä en oo ollu yli 20 vuoteen. Risto, tutkintavanki

Soskut ja työkkärit kun muistuttaa, niin tulee mietittyä (opiskelua tai työnteoa)... Nykyään aikuiskoulutuslinjat voisivat olla hyvä vaihtoehto... Aika paljon tulee rajoitteita menneisyyden takia. Make, vapautunut vanki

Sosiaalitoimi nähtiin useassa haastattelussa merkittävänä tahona, joka voi vaikuttaa vangin elämään positiivisesti tai negatiivisesti. Sosiaalityöntekijältä toivotaan ymmärtämystä ja aikaa vangin asioihin. Yhden vangin haastattelussa nousi esiin myös kehittämisajatus sosiaalitoimen toimeentulotuessa, että vangilla voisi olla jo vapautuessaan käytettävissään toimeentulotukea. Se helpottaisi muuta asiointia. Myös muissa virastoissa vangit toivoivat asioihinsa ymmärrystä. Päihdepalveluista oli sekä hyviä että huonoja kokemuksia.

Vankilassa sosiaalityöntekijällä on aikaa tutustua vankiin. Tehdään laajoja suunnitelmia, mutta kun vanki menee siviilissä soskuun, niin siellä voi olla hyvinkin kylmä ja ymmärtämätön työntekijä, joka ei tiedä vangin asioista juuri mitään. Sosiaalipuolen tulisi tehdä enemmän yhteistyötä keskenään... Kun työntekijä uskoo vankia, eikä kyseenalaista tätä, niin siitä tulee todella hyvä mieli. Mika, vankeusvanki

Suuttumisen hallintakurssin kävin Kelan takia. Pasi, tutkintavanki

8.4 Tuen tarve

Moni vanki näki oman perheen ja muutkin tärkeät ihmissuhteet kantavaksi voimavaraksi. Osa haastatelluista vangeista toivoi, että oma perhe voisi olla mukana nykyistä enemmän suunnittelemassa vangin asioita. Yhteistä aikaa perheen kanssa toivottiin selkeästi lisää. Toiset vangit kokivat, että myös heidän läheisensä tarvitsisivat tukea. Tukiverkoston laajuutta ajateltaessa monessa haastattelussa nousi esille se, että kunnollista sosiaalista tukiverkostoa ei ollut. Moni vanki koki tärkeäksi, että suhteet vanhoihin kaveriporukoihin katkeaisivat eikä palaisi takaisin entiseen elämään. Kuitenkin uudet ihmissuhteet näyttivät myös haastavilta ja vaikeiltakin. Toisaalta vanhat ystävät nähtiin tärkeäksi huolimatta siitä, että he käyttäisivät päihteitä. Tuen tarve vaihtelee sen mukaan kenestä on kyse ja tuen tarve tulisikin kartoittaa vankikohtaisesti. Osa vangeista koki tarvitsevansa hengellistä tukea sekä myös asioimistukea. Tuen tarve nähtiin painottuvan vapautumiseen ja sen jälkeiseen aikaan liittyen.

Vankila ei saa katkaista ihmissuhteita. Ne kantavat, kun ihminen vapautuu... Oma tukiverkosto voisi olla laajempi. Täytyy vahvistaa ja laajentaa... Siinä on vielä iso aukko (läheisten tukeminen). Isä-lapsi kurssit ja semmoset on, mutta enemmän pitäis olla, jos parisuhde ja lapsia... Jos vangilla perhettä, niin jopa tutkintavankeusaikana perhe tulisi olla mukana kokonaistilannetta suunniteltaessa, esim. palavereissa. Mika, vankeusvanki

Pitkäaikaisia (vankeja), joilla perheet, ei niin paljoa. Vois olla enemmän kahdenkeskeistä aikaa puolison kanssa... Jos sekä nainen että mies vetää, niin siitä ei tule mitään... Vankien perheet tarvitsisivat käytännön apua enemmän. Tukea ja ystäviä. Hannu, vankeusvanki

Pitäisi katkaista kaikki suhteet entiseen. Kuitenkaan sitten ei jäisi mitään käteen. Narkkaamisesta ja vankilasta paha jutella sellaisten kanssa, jotka eivät tiedä asioista mitään. Omalla paikkakunnalla pelkästään hörhökave-reita... Ei ole oikein tukiverkostoa... Tukea pitäisi saada ennen vapautumista, mutta osa ei halua sitä... Vankilassaolo aikana en tarvii tukkee, mutta vapaudessa olis hyvä silloin kun olen selvin päin... On tarvetta keskusteluille... Hengellinen tuki vois ehkä olla ok. Pete, vankeusvanki

8.5 Ajatuksia tukihenkilöstä ja tukihenkilön oppaasta

Suurin osa vangeista näki tukihenkilön tarpeellisena. Oli yllättävää kuinka paljon mielipiteitä ja ideoita tuli juuri tähän osa-alueeseen liittyen. Osalla vangeista oli jo tukihenkilö. Tukihenkilön olisi hyvä tutustua vankiin ja hänen asioihinsa jo silloin, kun tämä on vankilassa. Tukihenkilöltä odotetaan erilaisia asioita. Kuitenkin suurimpina asioina nousivat keskustelutarve, arjen tuki, hengellinen tuki sekä virastoasioissa auttaminen. Riskitilanteissa, päätyä käyttämään jotain aineita, tukihenkilö voisi olla myös tarpeellinen. Olisi ihminen jolle soittaa ja puhua ajatuksistaan ja tunteistaan. Useammassakin haastattelussa nousi esille myös se, kuinka ensimmäiset tunnit, päivät ja viikot ovat tärkeimpiä vangin vapautuessa. Silloin henkisen tuen tarvekin on suurinta.

Jokaisella puliukolla on ennakkoluuloja... Tukihenkilö vois vaikka järjestellä aikoja velkajärjestelyyn... Ekat 24 tuntia tärkeintä ja ekat päivät ja viikot. Pete, vankeusvanki

Tukihenkilö on todella tärkeä asia. Jos muovipussi käessä lähtee portilta, niin sitä pyyhkäisee saman tien ryyppäämään tai johonkin luukkuun vetämään kamaa. Pasi, tutkintavanki

Tukihenkilö olis tarpeellinen... Jos ihminen ollu vähintään kaks vuotta kiinni, niin mun mielestä sillon jo tarvii jonkun henkilön avuks hoitaa normiasioita, kaikkiin virastojuttuihin ja muihin... Monellakaan esimerkiksi ei oo paikkaa mihin mennä. Risto, tutkintavanki

Moni vanki nosti esille sen, että olisi hyvä jos tukihenkilö olisi entuudestaan tuttu. Toisille sillä ei ollut merkitystä, se saatettiin nähdä jopa haittana. Myös vertaistuen merkitys nähtiin useammassakin haastattelussa tärkeäksi, että tukihenkilö voisi olla itse selvinnyt rikollisesta maailmasta tai olisi itse selvinnyt päihdeongelmastaan. Toiset kokivat, että miesvangeille tulisi olla tukihenkilönä mies ja naisvangeille nainen. Osa ei kokenut sukupuolta merkitykselliseksi tekijäksi. Yksi haastateltava oli sitä mieltä, että tukihenkilön tulisi olla saman ikäluokan ihminen. Joissain haastatteluissa pohdittiin sitä, että tukihenkilön oma päihteettömyys on kaikista tärkeintä. Pienikin houkutus voi viedä koko tukisuhteelta pohjan pois.

Tukihenkilön oikeanlainen asenne nähtiin lähtökohdaksi onnistuneelle tukihenkilösuhteelle, sekä vangin oikea motiivi nähtiin tärkeänä asiana. Tukihenkilön tulisi ymmärtää vankia ja hänen lähtökohtiaan. Yhdellä vangilla oli negatiivinen kokemus omasta tuki-

henkilöstä, joka oli pikku hiljaa alkanut itsekin horjua päihteiden suuntaan ja lopulta mennyt kysymään tuettavalta vangilta, että saisi tämä kautta hommattua itselleen joitain aineita. Tukihenkilön on oltava tasapainossa oman elämänsä kanssa. Yksi haastateltavista nosti esille myös pelon siitä, että itse pilaisi omalla toiminnallaan tukihenkilösuhteen ja siitä olisi loppujen lopuksi enemmän haittaa kuin hyötyä.

Oishan se hienoo, kun ukot olis oottamassa, kun haetaan pois... Tukihenkilö olis ollu hyvä jo heti ensimmäisen tuomion jälkeen. Pasi, tutkintavanki

Vankien kanssa vaan täytyy olla todella tarkkana, monet ovat hyvin viekkaita ja tällöin tukihenkilöllä on vaarana joutua manipuloitavaksi. Kannattaa varovasti suhtautua... Jos vanki yrittää vaan hyötyä, niin se voi käydä liian raskaaksi tukihenkilölle. Vankia pitäis kuitenkin pyrkiä ymmärtämään... Tukihenkilön ja tuettavan henkilön luonteva luottamussuhde on tärkeä ja et tukihenkilöllä on asenteet kohallaan. Kaiken muun saa kuitenkin rakennettua. Make, vapautunut vanki

Tärkeintä on olla luotettava... Nelli, vankeusvanki

Tukihenkilön opas nähtiin useassa haastattelussa tärkeäksi asiaksi ja se, että tukihenkilötoiminnasta tulisi organisoitua ja tukihenkilöitä olisi mahdollista saada. Mietittäessä millaisia asioita tukihenkilön oppaassa tulisi olla, haastatteluissa nousi esille monenlaisia ajatuksia. Haastatteluissa tuli esille, että tukihenkilöiden olisi tärkeää tietää velkaneuvonnasta, sosiaalipalveluista, vankeusrangaistuksista, vertaistuesta, tuetuista lomista ja lakineuvonnasta.

Lakihommat, porttivapauteen palvelusta, vertaistuesta ja semmosista. Hannu, vankeusvanki

Siinä (Tukihenkilön oppaassa) vois olla tietoa tukilomista, koevapaudesta, et oltais portilla vastassa. Kivitalosta moni lähtee pois, niin niistä. Elinikautisvangit pääsee koevapauden ja avotalojen kautta. Kelat, sossut, velkaneuvonnat, kaikki tällaset olis hyviä. Pasi, tutkintavanki

Tuo (vangin tukihenkilön opas) kuulostaa tosi hyvältä. Jos sen saa onnistumaan, niin tosi suuri hyöty siitä. Virastot ja ihmiset ottaa sinut vakavammin, jos siinä on joku tukihenkilö mukana. Varsinkin jos tukihenkilöt luovat suhteita joihinkin paikkoihin. Make, vapautunut vanki

9 LÄHEISTEN AJATUKSIA

9.1 Vangin tukihenkilö

Vankien läheisistä kaksi oli sitä mieltä, että vangin tukihenkilöllä tulisi olla samankaltainen tausta kuin vangilla. Yksi omainen taas oli sitä mieltä, ettei tukihenkilön tarvitse olla samoja asioita kokenut. Jokainen näki tukihenkilön positiivisena asiana. Tukihenkilö nähtiin tarpeellisena erityisesti silloin, kun vanki on ollut pitkään vankilassa. Kuitenkin vaikka läheinen olisi sitä mieltä, että vanki tarvitsee tukihenkilön, ei vanki itse välttämättä ajattele samalla tavalla. Tukihenkilö voisi auttaa vankia jo vankilassaolo aikana kartoittamaan jatkomahdollisuuksia siviilissä.

Tukihenkilö voisi myös auttaa vankia saamaan kosketuksen normaaliin elämään viettämällä aikaa tämän kanssa esimerkiksi vangin lomien aikana. Hän voisi tarjota mahdollisuuden päihteettömään yhdessäoloon, johon voisi kuulua vaikka makkaran paistamista ja saunomista. Vangin vapauduttua tukihenkilö voisi olla apuna käytännön asioiden hoitamisessa ja hän voisi olla muutenkin rinnalla vangin elämässä esimerkiksi käydä hänen kanssaan kirkossa sekä erilaisissa harrastuksissa. Tukihenkilösuhteessa pitäisi olla selvät pelinsäännöt puolin ja toisin. Luottamusta tarvitaan ja sen syntymiseen tarvitaan aikaa.

Tukihenkilö vois viedä vangin lomalle jonnekin. Joku paikka voisi olla, jossa kävisi vaikka grillaamassa ja paistamassa makkaraa. Että näkisi normaalia elämää... Tukihenkilön oppaassa voi olla virastoissa käynneistä, sielunhoidosta ja seurakuntayhteydestä... Olisi hyvä, jos olisi joku, jonka kanssa käydä esimerkiks kirkossa... Tietoa siitä mistä voi hakea koulutusta ja mihin kannattaisi hakea. Vankilassa jo pääsisi työkkärin sivuja katsomaan ja siellä oloaikana kartoittamaan siviiliasioita. Jenni, vangin vaimo

Monikin vanki tarvitsisi varmasti tukihenkilöä, erityisesti sellaiset, jotka ovat olleet pitkään vankilassa esimerkiks 10 vuotta.... Jos vanki käyttää päihkeitä, häneen ei voi luottaa. Tukihenkilösuhteessa tulisi olla tietyt pelisäännöt... Monella vangilla itsetunto on heikoilla. Vie oman aikansa, ennen kuin luottamus toiseen ihmiseen syntyy... Tukihenkilön tulisi olla henkisesti tasapainoinen ihminen, joka osaa pitää rajat... Sirkka, vangin äiti

Vapautuneella pitäisi olla itsellään motivaatio. Tukihenkilön kanssa pitäisi olla selkeät rajat. Voisivat lenkkeillä ja harrastaa muutenkin yhdessä. Voisi olla mukana asioilla. Pirkko, vangin äiti

Moni asia voi olla muuttunut yhteiskunnassa vankila-aikana. Vapautuneen pitää hoitaa paljon paperiasioita ja tähän toivottiin tukea. Useassa haastattelussa nousi esille tukeminen elämän perusasioissa ja yhteiskuntaan sijoittumisessa. Nyky-yhteiskunnassa on lisäksi ongelmana, että palvelut on saatavilla monen eri tahon kautta. Vangilla tulisi olla yksi paikka, jonka kautta kaikki asiat hoituisivat. Tällaisessa paikassa tulisi olla yksi henkilö, joka on vastuussa vangin asioista.

Kukaan ei selviä yksin nykyään. Varsinkaan vangit... Joku pitäisi tulla vankia jo portille vastaan ja ohjata erilaisten toimintojen pariin. Pitäisi olla yksi paikka, jonka kautta kaikki asiat hoituisivat ja joka tukisi rikoksesta ja päihteetöntä elämää. Yksi taho, joka voisi ottaa vapautuvan vangin vastaan. Yksi ihminen veisi esimerkiksi paperiasioita eteenpäin... Esim. elämänpyörän avulla voitaisiin selvittää missä kaikissa asioissa vanki tarvitsee tukea. Jo vankilassa voisi käydä läpi asioita ja kaikki jatkuisi sitten siviilissä. Jenni, vangin vaimo

9.2 Oma tuen tarve ja usko

Ihmisen ollessa vankilassa myös läheiset kaipaavat tukea. Tuen muotoina mainittiin omaisten vertaistukiryhmä, tukiaviopari sekä avioliittoleiri. Kahdessa haastattelussa nousi esille tarve vankien läheisten vertaistukiryhmästä, jossa voisi tavata muitakin samassa tilanteessa olevia. Yhdessä voitaisiin lähteä viikonloppureissulle, jossa olisi pääasiassa vapaata yhdessäoloa ja vertaistukea ihmisiltä, jotka tietäisivät selittämättäkin mitä on olla vangin läheinen. Tukiaviopari tuotiin keskusteluun ajatuksella, että miestä tuettaisiin vankilassa ja naista siviilissä. Henkilökohtaisen tuen lisäksi olisi yhteisiä tapaamisia, joissa mietittäisiin yhdessä tätä hetkeä ja tulevaisuutta. Tapaamisissa voitaisiin käydä läpi erilaisia parisuhteessa olevia asioita ja ongelmiakin.

Keskusteluapu laajemmassakin mittakaavassa koettiin tärkeäksi, koska omia sukulaisia ja ystäviä ei monestikaan haluta rasittaa omilla huolilla ja murheilla. Toisaalta ystävät ja sukulaiset eivät aina pysty ymmärtämään niitä asioita, joita vangin läheinen joutuu kohtaamaan. Osa oli saanut keskusteluapua esimerkiksi diakoniatyöntekijältä. Yksi

haastatelluista kertoi, että hänellä oli ollut oma tukihenkilö, jonka kanssa keskustellessa oma olotila oli helpottunut. Usein rahallisetkin asiat mietityttävät vangin läheisiä. Erityisesti vankien puolisoilla voi olla taloudellisesti tiukkaa, kun toinen ei pysty osallistumaan rahallisesti eikä fyysisesti perheen arkeen. Myös erilaisia järjestettyjä toimintoja yhdessä puolison kanssa toivottiin lisää, esimerkiksi avioliittoleiriä. Avioliittoleirillä voisi käsitellä erityisesti sellaisia asioita, joita tulee vastaan, kun toinen puoliso on vankilassa.

*Vangin omaisena raskainta, kun ei tiedä milloin puoliso vapautuu... Ver-
taistukiryhmä olisi hyvä. Ei tarviis kuin nähdä samassa tilanteessa olevia
ja tietäis että toinen tietää miltä tuntuu. Esim. linnaleskille jokin juttu.
Miehet ja naiset erikseen. Esim. viikonlopun kestävä mökkireissu. Ei viral-
linen. Kukaan linnaleski ei jaksa virallisuutta. Saisi olla omien joukossa.
Saisi olla omana itsenään. Jenni, vangin vaimo*

*Joskus tarvitsisi henkistä tukea äitinäkin... Joskus ihan tuntematon ihmi-
nen voi auttaa ystävällisyydellään... Koskaan ei voi tuomita, ennen kun on
kävellyt toisen kengissä... Omaa poikaa ei voi hyljätä, vaikka millainen ti-
lanne olisi. Sirkka, vangin äiti*

*Omaisella pitäisi olla tukihenkilö. Tukea, että ymmärtäisi ja jaksaisi.
Pirkko, vangin äiti*

Kaksi haastateltavista kertoi uskostaan Jumalaan. Yhden haastateltavan mielestä usko oli elämän tärkein asia, joka kannattelee koko elämää. Toinen haastateltava oli sitä mieltä, että usko merkitsee henkistä rauhana ja rukouksen myötä saatua henkistä voimaa. Yksi läheinen ei halunnut kertoa tarkemmin omasta uskostaan. Jokainen haastateltava pohti uskon merkitystä myös oman läheisensä elämässä. Kahdessa haastattelussa tuli esille uskon merkitys läheisten elämän muutoksessa ja raittiina pysymisessä. Uskon nähtiin antavan läheisten elämälle todellisen merkityksen. Yhdessä vastauksessa tuli esille, kuinka läheisen elämä oli sisältänyt kamppailua uskon elämän ja rikollisen elämän välillä.

Usko Jeesukseen merkitsee kaikkea. Jenni, vangin vaimo

*Usko merkitsee henkistä rauhaa. Rukouksesta saa henkistä voimaa. Usko
on ollut pojalle lapsesta asti tärkeä asia. Pojalla on olleet hirveät tunnon-
tuskat. Sirkka, vangin äiti*

10 YHDESSÄ ETEENPÄIN – OPAS HENGELLISELLE TUKIHENKILÖLLE

Oppaiden tekemisessä sovellettiin kehittävän raportoinnin mallia. Vaikka kehittävän raportoinnin mallissa tarkastellaan raporttia ja sen kehittämistä, niin se periaatteena soveltui myös tukihenkilön oppaiden työstämisen malliksi. Kehittävän raportoinnin mallissa lähtökohtana on työelämä tai harjoittelupaikka, jossa kirjataan havaintoja ja tehdään muistiinpanoja. Näistä muistiinpanoista tehdään raportti. Raportti jaetaan ja siitä keskustellaan niiden toimijoiden kanssa, joita kehittämistyö koskee. Keskustelun analyysin perusteella tehdään lopullinen versio. (Suntio 2005, 122.)

Kun olimme saaneet teoriasta, asiantuntijahaastatteluista ja laadullisesta tutkimuksesta kerättyä riittävän määrän tietoa oppaitamme varten ja saimme ne kirjoitettua, niin sen jälkeen annoimme oppaat yhteistyökumppaneillemme luettavaksi. heiltä saamamme palautteen jälkeen muokkasimme oppaat lopulliseen muotoon. Oppaiden jatkotyöstämiseen osallistuivat toiminnanjohtaja Pekka Matilainen Via Dia Pohjois-Savo ry:stä, vankilapastori Jouko Koistinen Kuopion vankilalta, vankilapastori Vesa Mäkelä Kylmäkosken vankilalta sekä projektityöntekijä Sakari Pihlaja VaHa –projektista.

10.1 Oppaiden sisältöjen muotoutuminen

Alkuun oppaita oli tarkoituksena tulla vain yksi. Koska painettavasta versiosta haluttiin tehdä 16-sivuinen A5 kokoa oleva, niin se merkitsi, että mielestämme olennaista tietoa olisi jäänyt pois. Tämän vuoksi päätimme yhteistyökumppaniemme kanssa, että alkuperäisestä laajemmasta versiosta tehtäisiin internet-versio, jota voitaisiin käyttää tilanteissa, kun perehdytään aiheeseen tarkemmin, esimerkiksi tukihenkilöiden koulutustilaisuuksissa. Laajempi nettiversio lähti kehittymään sisällöllisesti siten, että meillä oli aluksi olemassa jonkinlainen raakarunko, siitä millainen oppaasta tulisi. Tämä oli hahmottunut meille aiemman kokemuksemme perusteella keskustellessamme ja työskennellessämme vankien, heidän läheistensä ja työntekijöiden kanssa. Joidenkin osien sisältöjen hahmottamista auttoi myös vuonna 1999 tehty ”Kaltereista kaveruuteen”, vangin tukihenkilön käsikirja. Peilasimme aiempaa tietämystämme vasten teoriaa, aiemmin tehtyä käsikirjaa ja haastatteluaineistoa. Tämän prosessin kautta sitten sisältö pääosin

muodostui. Näiden asioiden lisäksi toimme oppaassa tietoa erilaisista olemassa olevista tukimuodoista rikostaustaisille henkilöille sekä hieman kuvausta olemassa olevista palveluista, joita erityisesti vapautuneet vangit tarvitsevat.

Painettavan oppaan sisältö muotoutui yhteistyökumppaniemme toiveiden mukaan. Kun mukana on monta eri tahoa ja toimijaa, eivät ajatukset aina satu yhteen vaan kaikki joutuvat tekemään kompromisseja lopputuloksen suhteen. Otimme johtoajatukseksi sen, että oppaan painatuksen maksavalla taholla on myös suuri päätävävalta sisältöön nähden. Sisällön toki itse kirjoitimme ja teimme, mutta painaminen aiheuttaa omat rajoituksensa esimerkiksi sivumäärän suhteen. Ajattelimme myös, että ne jotka vastaavat jatkokehittelystä saisivat vaikuttaa mahdollisimman paljon oppaan rakenteeseen. Pääasiana painettavan oppaan sisällössä pidettiin, että tukihenkilötoiminta ja hengellinen tukeminen painottuisivat. Keskustelimme, että muista aihekokonaisuuksista pyrkisimme saamaan kustakin korkeintaan yhden sivun mittaisen. Yhteistyökumppanimme myös toivoivat, että jokaiselle sivulle tulisi kuva, joka elävöittäisi kokonaisuutta.

Valokuvat otimme omista arkistoistamme sekä osan saimme yhteistyökumppaneiltamme. Saimme myös luvan käyttää kuvia oppaissa. Suurimman osan valokuvista saimme vankilapastori Jouko Koistiselta. Lisäksi yksi piirros on naisvängin tekemä. Saimme luvan käyttää hänen tekemäänsä kuvaa oppaassa. Lisäksi pidettiin tärkeänä, että vankien ja heidän läheistensä suoria lainauksia tulisi oppaaseen mahdollisimman paljon, että siinäkin korostettaisiin heidän ääntään. Nämä kaikki toiveet loivat meille paineitakin lopullisen muodon saamisessa, mutta monien hiomisten jälkeen mielestämme oppaalle syntyi hyvä lopullinen muoto.

Kun oppaat olivat valmiit, teimme niihin liittyen arviointikaavakkeen (liite 6) helpottamaan kommentointia. Otimme sekä lomakkeella, että muulla tavalla tulleet, kommentit huomioon lopullisia versioita tehdessämme. Lisäystoiveena tuli esimerkiksi Vaasan vankilan kristillisen osaston mainitseminen molemmissa oppaissa. Kristillisen osaston katsottiin olevan kristillisessä vankilatyössä ensimmäinen laatuaan oleva, josta saatujen hyötyjen kautta monia kristillisiä kriminaalityöhön liittyviä hankkeita on voitu käynnistää. Myös Vankien Omaiset VAO ry:n toiminnan esittely nähtiin tarpeelliseksi lisätä molempiin oppaisiin.

10.2 Käyttö, levittäminen ja päivittäminen

Oppaiden on tarkoitus olla kaikkien halukkaiden käytössä. Ensisijaisesti ne on tarkoitettu sellaisille henkilöille, jotka haluavat toimia vangin ja/ tai hänen läheisensä tukihenkilönä tai muuten tukena. Mikäli erillisiä koulutustilaisuuksia tullaan järjestämään, niin erityisesti internet-versiota olisi tarkoituksena käyttää sellaisissa apuna ja tukena. Jokainen oppaan kappale voisi muodostaa aina yhden teeman, jonka ympärille yksi koulutuskokonaisuus rakentuisi. Painettua versiota tullaan käyttämään mielenkiinnon herättäjänä, josta sitten löytyy linkki internet-versioon. Lyhyempää opasta on tarkoituksena painaa ensimmäisellä painatuskerralla 1000 kappaletta. Yhteistyökumppaniemme kanssa sovimme, että saamme omaan käyttöömme 100 kappaletta oppaita. Oppaasta löytyy paljon tietoa tukihenkilöille ja myös kaikille muille asiasta kiinnostuneille. Opasta voi lukea niin vangin läheinen kuin vankien kanssa työskenteleväkin. Materiaalin avulla, joku voi myös alkaa kiinnostumaan tukihenkilönä toimimisesta.

Painettuja oppaita on tarkoitus jakaa erilaisissa kristillistä vankila- ja päihdetyötä koskevissa tilaisuuksissa, erityisesti vankien tukihenkilöiden koulutustilaisuuksissa. Painettuja oppaita on tarkoituksena antaa myös joitakin eriä mukaan vankilaläheteille, jotka kiertävät Suomessa eri vankiloissa. Tarkoitus on, että he jakavat sitä eteenpäin paikallisille vankilatyötä tekeville tahoille ja henkilöille. Internet-versio on vapaasti kaikkien asiasta kiinnostuneiden käytettävissä. Painetun oppaan etusivulla on nettiversion www-osoite. Toiveena on, että oppaan tekemisessä olleet yhteistyötahot voisivat laittaa myös omille internet-sivuillensa linkkejä, joista oppaaseen pääsisi käsiksi. Toivomme, että opas leviäisi laajalle ja tulisi monipuoliseen käyttöön. Yhteistyökumppanimme Via Dia Pohjois-Savo ry jatkaa oppaiden työstämistä ja päivittää niitä tarvittaessa. Nettiopas tehtiin jo alun perin sillä ajatuksella, että sitä tullaan päivittämään. Osa tiedoista on sellaista, joka saattaa muuttua, mutta sen lisäksi palautetta alkaa varmasti tulla vähitellen. Palautetta on tärkeää kerätä. Päivitystarpeiden ja palautteen perusteella erityisesti nettiopasta tullaan muokkaamaan ja päivittämään. Painettua versiota on syytä päivittää todennäköisesti viimeistään viiden vuoden kuluttua. Oppaista saatu palaute johtaa näin parhaimmillaan niiden jatkuvaan kehittymiseen.

11 OMAN TYÖSKENTELYN ARVIOINTI

Kun opinnäytetyöstä alettiin koulutuksen yhteydessä puhua, oli kahdelle meistä heti selvää, että työmme tulisi liittymään vankeihin. Keskustellessamme asiasta esiin nousivat aina vääjäämättä ongelmat, joita vanki kohtaa vapautumisen hetkellä. Kysymyksemme olikin kuinka voisimme osaltamme vastata tuohon haasteeseen. Samalla ajattelimme, että vangit ovat usein se osa ihmisiä, joka on helpoin lyödä laimin ja jopa unohtaa. Ajattelimme, että ellei työmme sinällään kannu suurta hedelmää, niin kuitenkin pitäisimme vankien asiaa esillä ja omalta osaltamme pyrkisimme muuttamaan asenteita oikeaan suuntaan. Emme kuvitelleet pystyvämme vaikuttamaan paljoakaan, mutta omalta pieneltä osaltamme halusimme olla siinä mukana.

Työmme sai suurta positiivista nostetta, kun saimme huomata, että on paljon tahoja ja yksittäisiä henkilöitä, jotka työskentelevät vankien hyväksi. Meidän iloksemme he olivat myös halukkaita auttamaan ja tukemaan työmme suoritusta. Näin meillä oli jo alusta asti tunne, ettemme tee työtä yksin, vaan suuremman joukon kannattelemana. Hyvät lähtökohdat työllemme saimme myös koulutukseen liittyvästä teoriaopetuksesta. Oli hienoa huomata, että myös opettajakunnalla on samansuuntaisia tavoitteita kuin itsellämme. Tärkeimmiksi yhteistyökumppaneiksemme nousivat toiminnanjohtaja Pekka Matilainen Via Dia Pohjois-Savo ry:stä ja vankilapastori Jouko Koistinen Kuopion vankilalta. Heiltä saimme neuvoja ja mielipiteitä koko prosessin ajan.

Pyrimme hyödyntämään kaikki tilaisuudet, joissa pystyimme kertomaan tulevasta vangin tukihenkilön oppaasta. Syksyn 2013 vankilälähetyspäivien pienen infopuheen takia saimme kaksi olennaista henkilöä oppaan työstämiseen mukaan: Kylmäkosken vankilan vankilapastorin ja Jyväskylän KAN-kodin johtajan, jotka valtakunnallisesti ovat merkittäviä kristillisen vankilatyön tekijöitä. Vankilälähetyspäivät ovat kirkkojen, kristillisten yhteisöjen ja seurakuntien yhteistyönä järjestettävä vuosittainen tapahtuma, joka kokoaa vankilatyön asiantuntijoita ja vankilatyötä tekeviä yhteen. Tapahtumalla on joka vuosi eri kirkkokunta järjestäjänä.

Kun työskennellään vankien kanssa, on vielä tavanomaistakin tärkeämpää kunnioittaa niitä ihmisiä, jotka antavat omaa elämäänsä meidän tutkimusaineistoksemme. Ei voi

liikaa korostaa eettisiä kysymyksiä. Tästä pitää omalta osaltaan huolen Rikosseuraamuslaitos, jolta haimme tutkimuslupaa. Luvan saimme, ja samalla saimme ohjeet siitä, kuinka meidän tulee jatkossa toimia. Tämän tutkimusluvan anominen ja saaminen oli yksi tärkeistä virstanpylväistä opinnäytetyön prosessissa. Tässä vaiheessa mietimme omia vaikuttimiamme ja työn tavoitteita perusteellisesti. Saadaksemme vankeja haastateltavaksi, jouduimme luonnollisesti turvautumaan vankien kanssa työskentelevien apuun. On mahdollista, että haastateltavaksemme sattui henkilöitä, joilla on joitain yhdistäviä tekijöitä. Jos haastattelut sovitaan vankilapastorin kanssa, saadaan varmaankin ryhmä, joka suhtautuu kristillisiin kysymyksiin keskimääräistä myönteisemmin. Tämä näkyi myös saaduissa vastauksissa. Emme kuitenkaan nähneet tässä mitään haittaavaa tekijää, koska tutkittavat asiat eivät olleet riippuvaisia näistä seikoista. Päinvastoin, koska oppaamme tulevat ensisijaisesti kristillisten seurakuntien ja järjestöjen käyttöön, tämä lähtökohta tuki tarpeitamme.

Tavoitteenamme oppaiden muotoutumisessa oli antaa vankien ja asiantuntijoiden äänen kuuluu, meidän toimiessamme tässä mielessä lähinnä kokoajana. Missään vaiheessa ei ole ollut tarkoitus tehdä sellaista tutkimusta, joka antaisi aukottomia vastauksia kysymyksiin. Pikemminkin haettiin ajatuksia ja ideoita oppaaseen ja tukihenkilönä toimimiseen. Näitä ajatuksia saatiinkin hyvin ja niiden muodostama linja oli hyvin selkeä. Työtä oli helppoa tehdä johdonmukaisesti. Työssä nousi esille joidenkin vankien kielteinen suhde kristinuskon kysymyksiin. Mietimme myös tämän asian huomioon ottamista oppaita tehdessämme. Lopputuloksena oli, että painettava opas on suunnattu selkeästi kristillisten yhteisöjen käyttöön, kun taas sähköinen versio kattaa enemmän myös muiden toimijoiden tarpeita.

Oppaiden arviointia helpottamaan teimme arviointilomakkeen. Tätä kaavaketta olemme jakaneet oppaiden valmistumisen loppuvaiheessa yhteistyökumppaneillemme ja näin pyrkineet kokoamaan tietoa ja mielipiteitä oppaan kehittämiseksi. Suurin osa palautteesta on tullut kuitenkin suullisesti. Palaute on ollut kaikin puolin positiivista. Oppaiden on nähty olevan tärkeänä osana tukihenkilötoiminnan organisointia ja tukihenkilöiden koulutusta. Oppaiden on nähty palvelevan kristillisen vankilatyön toimijoita myös valtakunnallisesti. Olemme ottaneet kaikki sisällölliset toiveet huomioon tekemissämme muutoksissa oppaiden muokkauksessa. Sisällölliset muutokset liittyivät oppaiden kieliasuun ja erilaisiin aihealueisiin. Jatkossa lomakkeella saatavat arvioinnit palvelevat

toivottavasti oppaan jatkokehitystä. Lomakkeella haluamme erityisesti selvittää oppaan käyttökelpoisuutta, se on kuitenkin ratkaiseva tekijä oppaan käyttöönotossa. Kyselykaavakkeessa pyrimme selvittämään oppaan rakennetta ja sisältöä kysymällä muun muassa selkeyttä, sisältöä ja toimivuutta. Lomakkeella keräämme tietoa myös vankilalähetyspäivillä marraskuussa 2014 Joensuun helluntaiseurakunnassa, jossa esittelemme opasta ja sen käyttöä. Kun palaute kerätään lomakkeella, saadaan helpommin selville kehittämisen kohteet. Jos palaute olisi vapaamuotoista, olisi sen hyödyntäminen paljon vaikeampaa.

12 AMMATILLINEN KASVU JA LISÄTUTKIMUSIDEAT

12.1 Oma ammatillinen kasvu

Koko opinnäytetyöprosessi on ollut meille tärkeä, koska koimme aiheen olevan niin lähellä itseämme ja sitä mitä haluamme tehdä: tukea vankeja hyvään päihteettömään ja rikoksettomaan elämään. Huomasimme pitkin matkaa kuinka Diakonia-ammattikorkeakoulu on valmistanut meitä tähänkin työhömmä. Vaikka viitekehyksen luominen tuotti meille aluksi tuskaa, koska koimme aiheeseen liittyviä tutkimuksia olevan suhteellisen vähän, niin silti saimme mielestämme muodostettua sellaisen viitekehyksen, johon oli hyvä alkaa rakentamaan omaa tutkimusta. Kaikki tekemämme erilaisien opintokokonaisuuksien yksilö- ja ryhmätöiden raportit ovat opettaneet meitä kirjoittamaan tutkimustekstiä, joka mielestämme on kulminoitunut tähän työhön.

Vangin tukihenkilön oppaan kannalta koimme erityisen tärkeäksi haastatella vankeja ja heidän läheisiään sekä heidän kanssaan työskenteleviä työntekijöitä, jotta saimme tietynlaisen luotettavuuden työllemme. Tiesimme jo alussa, että olisimme päässeet helpommallakin tekemällä pelkästään esimerkiksi laadullisen tutkimuksen. Koimme kuitenkin merkitykselliseksi yrittää tehdä jotain, josta voisi olla hyötyä myös pidemmällä aikavälillä ja että tuottamamme materiaali jäisi jonkin tai joidenkin tahojen käyttöön. Pienimuotoiset tutkimukset usein unohtuvat pian tekemisen jälkeen. Lisäksi monessa pienimuotoisessa tutkimuksessa lopputulos voi olla jo ennalta selvillä, erityisesti jos on yhtään perillä tutkimuksen kohteesta.

Lähdimme työhön ikään kuin uskon varassa, sillä emme voineet olla varmoja kuinka tulevat yhteistyökumppanimme suhtautuisivat ideaamme. Kuitenkin heti ideapaperin valmistuttua ViaDian toiminnanjohtaja ja Kuopion vankilan vankilapastori lähtivät innokkaasti projektiimme mukaan. Uskomme, että kun olemme lähteneet itse tähän projektiin koko sydämellämme mukaan, niin se on innostanut myös muita henkilöitä lähtemään mukaan. Oli kaikin puolin todella hienoa, että saimme hyvät yhteistyökumppanit, jotka innostuivat asiastamme. Ilman heitä työmme ei olisi ollut edes mahdollista. Lisäksi koemme, että Jumala on johdattanut kaksi meistä sellaiselle paikalle tämän prosessin aikana, että saamme itsekin toimia vangin tukihenkilöinä ja pohtia opasta myös

siltä paikalta käsin. Emme rehellisesti sanottuna olisi voineet uskoakaan, millaiseen kasvuun opinnäytetyömme tekeminen meidät saattaa, sekä hengellisessä että ammatillisessa mielessä.

On ollut hienoa seurata, kun opinnäytetyön sivumäärä on kasvanut ja muokkautunut mieleisemmeksemme. Saimme mielestämme aiheen rajattua hyvin, mutta jotkut tiivistämiset tuottivat vaikeuksia. Tuntui, että kaikki asia olisi ollut tärkeää, eikä mitään olisi voinut jättää pois. Kuitenkin työn ja tuskankin kautta saimme sen tehtyä. Koko ryhmämme iloitsee tästä opinnäytetyöprosessista, joka on hionut meistä jokaista sekä yksilöllisesti, mutta myös ryhmänä. Toisaalta olemme päättämässä tätä projektia haikein mielin, mutta toisaalta taas olemme lähdössä innokkaina kohti uusia haasteita.

12.2 Lisätutkimusideat

Opinnäytetyötä tehdessämme nousi monia mielenkiintoisia asioita ja ilmiöitä esille. Yksi mielenkiintoinen lisätutkimusaihe olisi selvittää miten paljon Suomessa on kristillistä ja muutenkin tukihenkilötoimintaa vankien parissa. Tähän liittyen olisi mielenkiintoista jatkossa tietää millä tavalla tukihenkilötoiminta lähtee organisoitumaan ja miten meidän tekemiämme oppaita on otettu käyttöön. Toinen mielestämme kiinnostava lisätutkimusaihe olisi määrällisen tutkimuksen avulla selvittää, kuinka suuri osuus vangeista on päässyt päihteellisestä ja rikollisesta elämästä eroon uskon avulla. Ja kuinka suuri osa on onnistunut pelkästään yhteiskunnan tukimuotojen kautta. Tähän liittyvänä asiana olisi hyvä tietää esimerkiksi laadullisen tutkimuksen haastattelujen kautta, millä tavalla prosessi on lähtenyt vankien elämässä alkuun. Lisäksi olisi tärkeää kuulla, että millaisista syistä mahdolliset karikot, eli esimerkiksi päihteisiin retkahtaminen ja rikollisen toiminnan jatkaminen, ovat johtuneet.

Kuopion vankilan johtajan Harri Pohjolaisen haastattelussa tuli esille, että rikollisjengien määrä on vankiloissa kasvanut ja että he pyrkivät määräämään vankilan sisäisiä asioita (Harri Pohjolainen, henkilökohtainen tiedonanto 16.8.2013). Rikollisjengien vaikutavuus ihan omana asiakokonaisuutenaan on mielestämme myös selvittämisen arvoinen asia. Vankilan työntekijöiltä voisi saada monenlaisia ajatuksia tähän ilmiöön liittyen. Vangeilta itseltään voi olla hankalaa saada täysin luotettavaa tietoa asiasta, varsinkaan

jos vanki on vielä vankilassa ja tavalla tai toisella tämän ilmiön vaikutuspiirissä. Tähän asiaan liittyen, olisi tärkeää myös kuulla millaisia ratkaisuehdotuksia vankilan johtajilla ja muilla päättäjillä olisi asiaan.

Lisäksi vankien omaisiin ja läheisiin liittyen tärkeä lisätutkimusaihe olisi selvittää tarkemmin millaista toimintaa eri puolella Suomea järjestetään ja saada toimintamalleja tunnetuiksi koko Suomessa. Tähän liittyen voisi selvittää, joko määrällisen tai laadullisen tutkimuksen avulla, jonkun paikkakunnan vankien kanssa toimivilta, millaista toimintaa heillä on vankien omaisten tai läheisten kanssa. Voisi myös selvittää millaista tarvetta he kokisivat olevan. Tähän liittyen voisi selvittää valtakunnallisia toimintamalleja ja kysyä toimijoiden kokemuksia niistä ja heidän ideoitaan toiminnan kehittämiseksi. Näin voisi saada sisältä päin jonkinlaista kehitystä aikaan vankien omaisten ja läheisten kanssa tehtävässä työssä.

LÄHTEET

- Ahonen, Kati 2010. Vapautuvien vankien näkemys palvelutarpeesta yhteiskuntaan si-
joittumisessa. Vaasan ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Ylempi
AMK-tutkinto. Opinnäytetyö. Viitattu 8.1.2014.
[https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17265/Microsoft%20Word
%20-%20opinaytetyo%201.pdf?sequence=1](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17265/Microsoft%20Word%20-%20opinaytetyo%201.pdf?sequence=1)
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-
ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Helsinki: Diakonia-
ammattikorkeakoulu. Viitattu 28.8.2013.
[http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/C_17_ISBN_978952493099
4.pdf](http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/C_17_ISBN_9789524930994.pdf).
- Granfelt, Riitta 2003. Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudes-
ta. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Hartikainen, Hannu 1999. Ihmisenä ihmiselle. Teoksessa Risto Ursinus & Marjaana
Kempas 1999. Kaltereista kaveruuteen. Vangin tukihenkilön käsikirja. 54
- 56.
- Jauhiainen, Minna 2013. Erityisohjaaja. Kuopion vankila. Kuopio. Henkilökohtainen
tiedonanto 26.9.2013.
- Joukamaa, Matti ja työryhmä 2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja
hoidontarve, Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2010. Viitattu 7.1.2014.
[http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-
risenjulkaisusar-
ja/6AqMACEr8/RISE_1_2010_Rikosseuraamusasiakkaiden_terveys_tyok
yky_ja_hoidontarve.pdf](http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-
risenjulkaisusar-
ja/6AqMACEr8/RISE_1_2010_Rikosseuraamusasiakkaiden_terveys_tyok
yky_ja_hoidontarve.pdf)
- Kaurala, Marjatta & Kylämarttila Veikko 2010. Rangaistuksesta vapautuvan kuntoutu-
jan asema. Raportteja 2/ 2010. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Viitattu
16.12.2013.
[http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ve
d=0CDQQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.krit.fi%2Fdocument.php%
2F1%2F73%2Fselvitys_rangaistuksesta_vapautuvan_kuntoutujan_asemas
ta_%2Fd5bec740a26bda5581eb73904d296c07&ei=m_WuUvu0HKKn4g](http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ve
d=0CDQQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.krit.fi%2Fdocument.php%
2F1%2F73%2Fselvitys_rangaistuksesta_vapautuvan_kuntoutujan_asemas
ta_%2Fd5bec740a26bda5581eb73904d296c07&ei=m_WuUvu0HKKn4g)

TxxIHwCQ&usg=AFQjCNGibR5nGb7hjZdC6Z2lgXl5BMiOIQ&bvm=bv.57967247,d.bGE

- Koistinen, Jouko 2013. Vankilapastori. Kuopion vankila. Kuopio. Henkilökohtainen tiedonanto 2.9.2013.
- Kokkonen, Jenni 2011. Vankien perheiden ja läheisten sosiaaliset verkostot ja niiden antama tuki. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Pieksämäen toimipaikka. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 9.1.2014.
http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/29582/Kokkonen_Jenni.pdf?sequence=1
- Kriminaalihuollon tukisäätiö i.a. Läheiset. Päivä kerrallaan. Rangaistukseen tuomittu. Asteittainen vapautuminen. Avovankila. Viitattu 6.9.2013.
http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva_kerrallaan/rangaistukseen_tuomittu/8._asteittainen_vapautuminen/8.1_avovankila.
- Lahti, Päivi 2010. Ehdonalaisvalvontaan määrättyjen kokemuksia vankilan jälkeisestä arjesta. Kuka tukee rikoksetonta elämää? Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaattitutkielma. Viitattu 16.12.2013.
<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=5c23dc40-16c3-4971-8fe5-df64dc8099c2>
- Malinen, Stina 2014. Diakoniatyöntekijä. Kuopion evankelisluterilainen seurakuntayhtymä, Kuopion Diakoniakeskus. Kuopio. Henkilökohtainen tiedonanto 11.9.2013.
- Mäkelä, Vesa 2014. Vankilapastori. Kylmäkosken vankila. Akaa. Henkilökohtainen tiedonanto 10.1.2014.
- Näkki, Pirjo 2006. Vankien velkaantuminen ja yhteiskuntaan integroituminen. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:38. Viitattu 19.12.2013.
<http://pre20090115.stm.fi/hl1153130479674/passthru.pdf>
- Oikeusministeriö 2013. Valvontarangaistus. Viitattu 4.11.2013.
<http://oikeusministerio.fi/fi/index/toimintajatavoitteet/kriminaalipolitiikka/seuraamusjarjestelma/valvontarangaistus.html>
- Okkonen, Jaana 2013. Erityisohjaaja. Sukevan vankila. Sonkajärvi. Henkilökohtainen tiedonanto 26.9.2013.
- Pohjolainen, Harri 2013. Johtaja. Kuopion vankila. Kuopio. Henkilökohtainen tiedonanto 16.8.2013.

- Rikoslaki 1889. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 6.9.2013.
[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search\[type\]=pika&search\[pika\]=rikoslaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search[type]=pika&search[pika]=rikoslaki)
- Rikoslaki 2005. Finlex- Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 4.11.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20060509>
- Rikosseuraamuslaitos 2004. Polkujen rakentamista pääteiden välille. Kriminaalihuollon päihdetyön kehittämishankkeen arviointitutkimus. Viitattu 1.9.2013.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/abtu2f.pdf>.
- Rikosseuraamuslaitos 2013-1. Seuraamukset. Viitattu 7.1.2014.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset.html>
- Rikosseuraamuslaitos 2013-2. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2012. Viitattu 19.12.2013.
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/6ICcdsBTr/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2012.pdf
- Rikosseuraamuslaitos i.a.a. Vangit. Viitattu 18.11.2013.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/tilastot/vangit.html>
- Rikosseuraamuslaitos i.a.b Vankeus. Viitattu 6.9.2013.
<http://www.rikosseuraamus.fi/53819.htm>
- Sassi, Tarja & Huhtimo Petra 2006. ”Kun perhe lusii”. Opas vapaudessa rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Oppaita 1/2006.
http://www.porttivapauteen.fi/filebank/577-Kun_perhe_lusii.pdf
- Suntio, Arja-Tuulikki 2005. Raportti kehittämisen välineenä. Teoksessa Liisa Vanhanen-Nuutinen & Pirjo Lambert 2005. Hankkeesta julkaisuksi: kirjoittaminen ammattikorkeakoulun ja työelämän kehityshankkeissa. Helsinki: Edita. 112 - 123
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2012. Päihdetilastollinen vuosikirja 2012. Alkoholi ja huumeet. Viitattu 6.9.2013.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/103099/URN_ISBN_978-952-245-805-6.pdf?sequence=1.

- Timonen, Helena 2009. Omin sanoin. Elämän ja muutoksen tarinat vankilasta vapauteen. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja no 133. Väitöskirja. Viitattu 17.12.2013. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-219-221-9/urn_isbn_978-952-219-221-9.pdf
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Velkajärjestelylaki 1993. 25.1.1993/57. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 17.12.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930057#L3P10>
- ViaDia Pohjois-Savo ry i.a. Toiminnan kuvaus. Viitattu 4.6.2014.
<http://www.kuopionvapis.fi/viadia-ps/>
- Viitanen, Päivi 2013. The Health, Work Ability and Healthcare Needs of Finnish Female Prisoners. Tampereen yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 19.12.2013.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/68299/978-951-44-9206-8.pdf?sequence=1>

LIITE 1. Tutkinta- ja vankeusvankien haastatteluteemat

TAUSTATIEDOT

1. Vapaata kerrontaa (ikä, menneisyys)
2. Vankeustuomioiden pituudet
3. Vankilat, joissa on ollut
4. Ensimmäinen vankilakerta/ ikä
5. Tämän hetkinen perhetilanne/ elämäntilanne siviilissä

TERVEYS

6. Tämän hetkinen terveydentila (Henkinen/ fyysinen/ psyykkinen)
7. Harrastukset
8. Päihteet

VANKEUS JA VAPAUTUMINEN

9. Vankiloissa toimineet asiat/ epäkohdat
10. Asunto
11. Jatkomahdollisuuksien kartoitus vankilassa olon aikana
12. Konkreettiset vankeusajan tavoitteet

USKO JA HENGELLISYYS

13. Uskon merkitys
14. Vankilan hengelliset tilaisuudet
15. Hengellisyiden hoituminen vapautumisen jälkeen
16. Hengellinen tuki

TUEN TARVE

17. Tuen tarve vankeusaikana ja vapautumisen jälkeen
18. Tukiverkosto (perhe, läheiset, ystävät jne.)
19. Tukihenkilömahdollisuus: tukihenkilön ominaisuudet ja tuen muoto
20. Omaisten tuen tarve
21. Vangin ja omaisen yhteinen tuki (keskustelu, leiri tms)
22. Vangin tukihenkilön opas

TULEVAISUUS

23. Toiveet vapautumiseen liittyen
24. Minkä tyyppinen työ kiinnostaa
25. Riskitekijät päihteisiin liittyen
26. Riskitekijät rikosten pariin joutumiselle
27. Unelmat. Elämä esim. 10 vuoden päästä
28. Muuta

LIITE 2. Vapautuneiden vankien haastatteluteemat

TAUSTATIEDOT

1. Vapaata kerrontaa (ikä, menneisyys)
2. Vankeustuomioiden pituudet
3. Vankilat, joissa on ollut
4. Ensimmäinen vankilakerta/ ikä
5. Tämän hetkinen perhetilanne/ elämäntilanne siviilissä

TERVEYS

6. Tämän hetkinen terveydentila (Henkinen/ fyysinen/ psyykkinen)
7. Arjen sujuvuus
8. Harrastukset
9. Päihteet

VANKEUS JA VAPAUTUMINEN

10. Vankiloissa toimineet asiat/ epäkohdat
11. Asunto
12. Jatkomahdollisuuksien kartoitus vankilassa olon aikana
13. Konkreettiset vankeusajan tavoitteet

USKO JA HENGELLISYYS

14. Uskon merkitys
15. Vankilan hengelliset tilaisuudet
16. Hengellisyyden hoituminen vapautumisen jälkeen
17. Hengellinen tuki

TUEN TARVE

18. Tuen tarve vankeusaikana ja vapautumisen jälkeen
19. Tukiverkosto (perhe, läheiset, ystävät jne.)
20. Tukihenkilömahdollisuus: tukihenkilön ominaisuudet ja tuen muoto
21. Omaisten tuen tarve
22. Vangin ja omaisen yhteinen tuki (keskustelu, leiri tms)
23. Vertaistukiryhmä
22. Vangin tukihenkilön opas

TULEVAISUUS

25. Toiveet tulevaisuuden suhteen
26. Minkä tyyppinen työ kiinnostaa
27. Riskitekijät päihteisiin liittyen
28. Riskitekijät rikosten pariin joutumiselle
29. Unelmat. Elämä esim. 10 vuoden päästä
30. Muuta

LIITE 3. Vankien omaisten haastatteluteemat

TAUSTATIEDOT

1. Vapaata kerrontaa (ikä, menneisyys)

VANKEUS JA VAPAUTUMINEN

2. Suomen oikeus- ja rangaistuskäytäntöjen toimivuus
3. Vankiloissa toimineet asiat/ epäkohdat
4. Rangaistuskäytäntöjen kehittäminen

VANGIN JA VANGIN OMAISTEN TUEN TARVE

5. Raskainta omaisen vankilassa olemisessa
6. Tuen tarve
 - Vangin vankeusaikana?
 - Vangin vapautumiseen liittyen?
7. Vangin tuen tarve vankilassa/ vapautumiseen/ vapautumisen jälkeiseen aikaan liittyen?
8. Rikokseton ja päihteetön elämä – tekijöitä, jotka tukevat näitä
9. Vangin tukihenkilö - ajatuksia
10. Vangin omaisen tukihenkilö
11. Vangin kanssa yhteinen tukimuoto (keskustelu, leiri tms)?
12. Vangin tukihenkilön opas
13. Vankien omaisten vertaistukiryhmä

USKO JA HENGELLISYYS

14. Uskon merkitys
15. Uskon merkitys läheiselle vankilassa/ joka oli vankilassa
16. Vankilan hengelliset tilaisuudet
17. Oman hengellisyyden hoitaminen
18. Hengellinen tuki

TULEVAISUUS

19. Riskitekijät, jotka liittyvät omaisen päihteiden käyttöön tai rikosten pariin joutumiseen
20. Vaikutusmahdollisuudet riskitekijöiden ehkäisemiseksi
23. Toiveet tulevaisuudelle
24. Unelmat. Elämä esim. 10 vuoden päästä
25. Muuta

LIITE 4. Tiedote opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen liittyen

Tavoitteenamme opinnäytetyössä on tehdä vangin tukihenkilön opas. Tukihenkilön oppaan tekemiseen liittyen tehdään alkukartoitus. Alkukartoituksessa selvitetään haastattelujen avulla vangeilta, heidän omaisiltaan, alan työntekijöiltä sekä vankien tukihenkilöiltä/ vankilälähteiltä millaista tukea vangit ja heidän omaisensa tarvitsevat.

Haastatteluun osallistujan on mahdollisuus kieltäytyä osallistumisesta tutkimukseen. Kaikkia tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja anonymisti. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden nimiä ja tietoja heistä ei luovuteta ulkopuolisille. Mikäli tutkimukseen tai opinnäytetyöhön liittyen tulee kysymyksiä, voitte ottaa sähköpostitse yhteyttä meihin.

Opinnäytetyötä on mahdollista käydä lukemassa theseuksen tietokannasta (syksyn 2014 jälkeen), jonne se tallennetaan. Nettiosoite sinne on:

<https://publications.theseus.fi/browse?type=author>

Tutkimukseen osallistumisesta kiittäen ja siunausta tutkimukseen osallistuville toivottaen:

Terhi Kröger (Terhi.Kroger@student.diak.fi), Simo Jalasto (Simo.Jalasto@student.diak.fi) ja Minna Toivanen (Minna.Toivanen2@student.diak.fi)
Pieksämäen Diakonia-ammattikorkeakoulusta.

LIITE 5. Miesvankien haastatteluaineiston abstrahointi

Yhdistävä luokka: Miesvankien ajatuksia elämästään ja tuen tarpeesta

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Päihteet Rikollisuus	Mennyt elämä	Menneisyydestä tähän päivään ja tulevaisuuteen
Elämään rytmi Asioiden hoitaminen Koevapauden kautta vapautteen Kokemukset Kuopion vankilasta	Vankila-aika	
Päihteettömyys Riskit retkahduksille	Tämä hetki	
Päihteettömyys Perhe ja työ Unelmana auttamistyö Vakaa ja rauhallinen elämä	Tulevaisuus	

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Usko tärkeintä elämässä Uskon asiat eivät ole tärkeitä Usko tukee päihteettömyyttä	Uskon merkitys	Uskon kautta moni vanki saa merkityksen elämälle
Uskoon tulo kokemukset Uskon elämä vankilassa Uskon elämä vapaudessa Oma seurakunta	Oma uskon elämä	

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Kokemukset asunnon saannista vankeuden jälkeen Asunnon saamisen vaikeuteen liittyvät tekijät Tuen tarve asuntoa haettaessa	Asunnon saaminen vankeuden jälkeen	Asunto, koulutus, työ ja palvelut
Aikuiskoulutus Koulutukseen hakeminen	Opiskelutarpeet	
Aikaisempi työkokemus Työkyky Mielekäs tekeminen Unelmatyö	Työkyky ja työelämä	
Kokemukset järjestöistä auttajina Päihdepalvelut Sosku Muut palvelut	Kokemuksia palveluista	

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Tukiverkosto ja ihmissuhteet Tuen muoto	Oma tuen tarve	Tuen tarve
Tuki, jota läheiset olisivat tarvinneet. Läheisten tukitarpeet tulevaisuudessa	Läheisten tuen tarve	

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Oma tukihenkilö on jo olemassa. Tukihenkilön tärkeys	Tukihenkilön tarpeellisuus	Ajatuksia tukihenkilöstä ja tukihenkilön oppaasta
Entuudestaan tuttu tukihenkilö? Tukihenkilön oma kokemus päihde/ vankilamaailmasta Tukihenkilön asenne Kenelle tukihenkilö?	Hyvän tukihenkilön ominaisuudet	
Oppaan tarpeellisuus Oppaan sisältö	Vangin tukihenkilön opas	

LIITE 6. Oppaiden arviointilomake

YHDESSÄ ETEENPÄIN - opas vangin tukihenkilölle

Arviointi

Tällä pienellä arvioinnilla autat tekijöitä kehittämään opasta käyttökelpoisemmaksi. Anna oppaan ulkoasusta ja käyttökelpoisuudesta numeraalinen arvosana 1 - 5, niin että 5 tarkoittaa parasta ja 1 huonointa arvosanaa.

Ulkoasu

	Nettiopas	Painettu opas
Selkeys		
Johdonmukaisuus		
Havainnollisuus		

Käyttökelpoisuus

	Nettiopas	Painettu opas
Tiedon löytyminen		
Tiedon määrä		
Asioiden painotus		

Onko asioita käsitelty mielestäsi sopivassa laajuudessa? Anna oppaan sisällöllisestä laajuudesta kappaleittain numeraalinen arvosana niin, että 5 tarkoittaa sitä, että asiaa on liikaa ja 1 tarkoittaa sitä, että asiaa on liian vähän. 3 tarkoittaa, että asiaa on juuri sopivasti.

Laajuus

	Nettiopas	Painettu opas
1. Vangin rangaistuspolku		
2. Tukihenkilötoiminta		
3. Tukimuotoja rikostaustaisille		
4. Hengellinen tukeminen		
5. Arjen tuki		
6. Asuminen, opiskelu ja työpaikka		
7. Palveluverkostossa tukeminen		
8. Vangin läheisen tukeminen		

Muita terveisiä oppaan tekijöille (voit antaa myös sanallista palautetta edellisistä kohdista).

Lähetä arviointi 10.6.2014 mennessä osoitteeseen: Simo.Jalasto@student.diak.fi

YHDESSÄ ETEENPÄIN
OPAS VANGIN TUUKIHENKILÖLLE
Kristillinen työ vapautuvien vankien parissa

Sisällys

ESIPUHE	4
1 RANGAISTUKSIA	5
1.1 Rikoksesta seuraamukseen	5
1.2 Yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus ja vankeusrangaistus.....	5
1.3 Avovankila ja valvottu koevapaus.....	6
2 TUKIHENKILÖTOIMINTA.....	7
2.1 Vankilasielunhoidon taustaa.....	8
2.2 Tukihenkilön persoona ja motiivit.....	9
2.3 Hyvä muistaa	10
2.4 Kenelle tukihenkilö ja missä vaiheessa?	13
2.5 Tuen tarpeen kartoitus	14
3 TUKIMUOTOJA RIKOSTAUSTAISILLE	16
3.1 ViaDia ry	16
3.2 Kristillinen alkoholisti- ja narkomaanityö ry (Kan).....	17
3.3 VaHa -projekti – Vapauteen Hallitusti	17
3.4 Sininauhaliitto	18
3.5 Evankelisluterilaisten seurakuntien vankilatyö	19
3.6 Vaasan vankilan kristillinen päihdekuntoutusosasto.....	20
3.7 Kriminaalihuollon tukisäätiö	20
3.8 Vankien Omaiset VAO ry	21
3.9 Muita tukimuotoja	22
4 HENGELLINEN TUKEMINEN	24
4.1 Rukous.....	24
4.2 Kahdenkeskiset tapaamiset.....	25
4.3 Seurakuntayhteys ja yhteiset seurakuntakäynnit	26
5 ARJEN TUKEA.....	29
5.1 Päihdeettömyydessä tukeminen	30
5.2 Keskustelutuki	31
5.3 Kirjeenvaihto	32
5.4 Arkiaskareissa auttaminen.....	33

5.5 Harrastukset.....	33
5.6 Edullisia kulttuurikokemuksia.....	35
5.7 Vangin tukiverkosto	36
6 ASUMINEN, OPISKELU, TYÖPAIKKA JA ASIOINTI.....	37
6.1 Asuminen.....	37
6.2 Opiskelu.....	38
6.3 Ammatinvalinta, ammattinetti ja opintopolku.....	39
6.4 Työelämä	40
7 PALVELUVERKOSTOSSA TUKEMINEN	41
7.1 Kunnan palvelut.....	41
7.2 TE-toimisto.....	44
7.3 Kela	44
7.4 TYP - työelämän palvelukeskus	45
8 VANGIN LÄHEISEN TUKEMINEN.....	46
8.1 Tukiaviopari tai tukihenkilö läheiselle	47
8.2 Vankien omaisten vertaistukiryhmä ja muita auttamisväyliä.....	48

ESIPUHE

Tämä opas on tarkoitettu niille, jotka haluavat auttaa ja tukea vankia ja vangin läheisiä. Laajempi versio oppaasta löytyy internetistä ViaDian sivuilta. Oppaissa on pyritty saamaan vankien ja vankien läheisten ääni kuuluville sekä suorien lainausten avulla että sisällyttämällä sitä päätekstiin. Toinen tärkeä puheenvuoro kuuluu niille henkilöille, jotka työskentelevät vankien parissa. Tämä opas on toteutettu osana opinnäytetyötämme, jonka teimme Diakonia-ammattikorkeakoululle, Pieksämäen yksikölle syksyllä 2014.

Kiitos erityisesti kaikille vangeille ja vankien läheisille, jotka osallistuivat haastatteluihin. Kiitos yhteistyökumppaneillemme ViaDia Pohjois-Savo ry:lle ja erityisesti sen toiminnanjohtaja Pekka Matilaiselle, joka innokkaasti lähti heti alussa tähän projektiin mukaan. Kiitos Kuopion vankilalle ja erityisesti vankilapastori Jouko Koistiselle, joka antoi suuren panoksen koko projektin ajan opinnäytetyöllemme ja tälle oppaalle. Kiitos myös Sininauhaliitolle yhteistyöstä. Kiitos asiantuntijahaastatteluista, Kuopion vankilan johtaja Harri Pohjolainen, erityisohjaaja Minna Jauhiainen, Sukevan vankilan erityisohjaaja Jaana Okkonen ja Kuopion Diakoniakeskuksen diakoniatyöntekijä Stina Malinen. Suuri kiitos kuuluu myös Kylmäkosken vankilan vankilapastori Vesa Mäkelälle sekä Sakari Pihlajalle, jotka osallistuivat oppaan työstämiseen. Lisäksi haluamme kiittää Diakonia-ammattikorkeakoulun opettajia, erityisesti ohjaajaamme Päivi Thitziä. Tässä oppaassa olevat valokuvat on saatu Jouko Koistiselta, Hannu Mustoselta ja ViaDialta sekä piirros yhdeltä naisvangilta. Kuvat toivat oppaaseen sielukkuutta. Suuri kiitos kuvien antajille!

Suurin kiitos kuuluu kuitenkin Jumalalle, joka on mahdollistanut työmme, opiskelumme ja ylipäättänsä elämämme! Kiitos myös rakkaille perheillemme, jotka ovat meitä henkisesti tukeneet niin hyvinä kuin huonoinakin päivinä.

Simo Jalasto, Terhi Kröger ja Minna Toivanen

1 RANGAISTUKSIA

1.1 Rikoksesta seuraamukseen

Rikos määräytyy yhteiskunnan lainsäädännön mukaan ja laki määrää sen, ketä on pidettävä rikollisena. Rikos on tarkoituksellinen teko ja valtiolla on rankaisuoikeus. Rikosten yhdistävänä tekijänä on se, että rikoksentekijä on syyllistynyt tekoon, joka on rikoslainsäädännössä määritelty kielletyksi eli rangaistavaksi. Rangaistukset suhteutetaan tehtyihin rikoksiin. Rikosprosessi kulkee siten, että mikäli rikoksesta tehdään poliisin esitutkinta, niin se ilmoitetaan syyttäjälle. Jatko määräytyy tuomioistuimen ratkaisun mukaan. Syyte saatetaan hylätä, syytetty saatetaan jättää tuomitsematta tai antaa hänelle sakkoja. Hän saattaa saada ehdollisen vankeusrangaistuksen tai ollessaan nuori rikoksen tekijä nuorisorangaistuksen. Jos tekijä on syyntakeeton, hänet ohjataan tarvittavaan hoitoon. Rangaistus voidaan panna täytäntöön myös yhdyskuntapalveluna, valvontarangaistuksena tai ehdottomana vankeutena. Tutkintavankeus ei ole itsessään rangaistus. Tutkintavankeuden aikana on tarkoituksena selvittää esitutkinnan ja oikeudenkäynnin aikana tietystä vakavasta rikoksesta epäillyn henkilön osallisuus rikokseen, josta häntä syytetään. Kun epäilty halutaan pitää vangittuna yli neljä päivää, täytyy Käräjäoikeuden antaa päätös epäillyn vankeuden jatkumisesta.

Rangaistus tuli syystä ja on tehnyt tehtävänsä. Minna, rangaistusvanki

1.2 Yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus ja vankeusrangaistus

Yhdyskuntapalveluun voidaan tuomita, jos rikoksesta saatu tuomio on enintään kahdeksan kuukauden pituinen vankeusrangaistus. Yhdyskuntapalvelua tuomiona voidaan antaa myös yli vuoden mittaisen ehdollisen vankeusrangaistuksen lisärangaistuksena. Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen ehtoina on, että syytetty itse suostuu yhdyskuntapalveluun ja, että hänen oletetaan suoriutuvan siitä. Valvontarangaistus on yhdyskuntaseuraamus, joka sijoittuu ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin. Ehdottoman vankeusrangaistuksen sijaan valvontarangaistus voidaan tuomita

enintään kuuden kuukauden mittaisena. Valvontarangaistukseen voidaan tuomita silloin, kun yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle on este. Valvontarangaistus edellyttää päih-teettömyyttä ja päiväohjelmaan on määritelty tarkkaan missä tuomitun tulee milloinkin olla. Valvontarangaistusta suorittavan nilkkaan kiinnitetään panta, joka on yhteydessä valvottavan kotiin sijoitettuun seurantalaitteeseen. Ihmisen saama tuki on yhdyskunta-palveluksissa ja valvontarangaistuksissa suurempaa kuin vankiloissa.

Vankeusrangaistus voi olla määräaikainen tai elinkautinen. Määräaikaisen tuomion pituus voi vaihdella 14 vuorokaudes-ta 12 vuoteen, paitsi yhteisen rangaistuksen tapauksessa pi-tuus voi olla maksimissaan 15 vuotta. Erillisten vankeusran-gaistuksien yhteenlaskettu pituus täytäntöön pantaessa saa olla korkeintaan 20 vuotta. Rangaistusajan suunnitelman laatii sijoittajayksikkö. Täytäntöönpanosta ja tarkentamisesta vastaa sijoitusvankila. Suljettuja vankiloita on Suomessa 15. Huomioon otettavaa on, että pitkäaikaisvankeja, jotka suorit-tavat yhtämittaista pitkää tuomiota on huomattavan paljon pienempi osuus kuin lyhyitä tuomioita suorittavia vankeja.

1.3 Avovankila ja valvottu koevapaus

Avovankila liittyy asteittaiseen vankilasta vapautumiseen. Niitä on rikosseuraamusalu-eilla omina yksiköinä sekä suljettujen vankiloiden yhteydessä avo-osastoina. Avolaitok-seen pääseminen edellyttää, että vangilla on menossa varsinainen vankeusrangaistus. Avovankiloissa asutaan selleissä, mutta oleminen on vapaampaa esim. ulkoilun ja va-paa-ajanvieron suhteen kuin suljetuissa vankiloissa. Vankien päih-teettömyys on edelly-tys tälle vaihtoehdolle ja sitä valvotaankin jatkuvasti. Valvottu koevapaus on potentiaa-linen mahdollisuus auttaa vankia integroitumaan yhteiskuntaan paremmin kuin suoraan avolaitoksesta tai vankeusvankilasta vapauduttaessa. Valvottuun koevapauteen voi pääs-tä aikaisintaan kuusi kuukautta ennen ehdonalaista tai koko rangaistuksen päättymistä.

Vapautus avolaitoksen kautta, eikä suoraan kadulle. Tämä mahdollisuus pitäisi olla sitä haluaville ja vapautumisyksikkö on hyvä. Pitkäaikaisvangit tyssätään monesti... Koeva-paus on hyvä, että pääsee takaisin yhteiskuntaan. Pertti, vapautunut vanki

2 TUKIHENKILÖTOIMINTA

On tärkeää, että tukihenkilötoiminta on organisoitua. Olisi hyvä, että tukihenkilöt olisivat seurakuntien lähettämiä samoin kuin vankilälähetit. Tällöin tukihenkilöt saisivat lähettäjäseurakunnastaan suosituksen tukihenkilötoimintaan. Siviilissä tulee olla jokin kristillinen seurakunta tai yhteisö, jonka kautta tukihenkilö toimii. Organisaation tulisi huolehtia tukihenkilöiden tukemisesta ja kouluttamisesta. Seurakuntien ja yhdistysten olisi järkevää pitää yhteisiä koulutustilaisuuksia alueittain. Vankilan puolella tulee olla yhteyshenkilö, vankilapastori, -diakoni tai erityisohjaaja, joka kartoittaa vankien halukkuutta ja tarvetta tukihenkilölle. Vankilalla oleva yhteyshenkilö voisi järjestää ensimmäisen vangin ja tukihenkilön tapaamisen ja olla mukana alussa tukihenkilösuhteen muodostuessa ainakin siinä tapauksessa, jos vanki ja tukihenkilö ovat toisilleen entuudestaan tuntemattomat.

Mikäli paikkakunnalla, jossa toimit, ei ole kristillistä organisaatiota, joka pyörittää tukihenkilötoimintaa, voit alkaa pohtimaan asiaa yhdessä esimerkiksi oman seurakuntasi pastorin, papin tai kirkkoherran kanssa. Mikäli saat suosituksen oman seurakuntasi pastorilta, kirkkoherralta tms. olla tällaisessa toiminnassa mukana, niin voit olla yhteydessä vankilan henkilökuntaan, vankilapastoriin, diakoniin tai sosiaalityöntekijään ja kysyä onko vangeilla halua ja tarvetta tukihenkilölle.

Kukaan ei selviä yksin nykyään. Varsinkaan vangit... Joku pitäisi tulla vankia jo portille vastaan ja ohjata erilaisten toimintojen pariin. Pitäisi olla yksi paikka, jonka kautta kaikki asiat hoituisivat ja joka tukisi rikoksetonta ja päihteetöntä elämää. Yksi taho, joka voisi ottaa vapautuvan vangin vastaan. Yksi ihminen veisi esimerkiksi paperiasioita eteenpäin... Esim. elämänpyörän avulla voitaisiin selvittää missä kaikissa asioissa vanki tarvitsee tukea. Jo vankilassa voisi käydä läpi asioita ja kaikki jatkuisi sitten siviilissä. Jenni, vangin vaimo

2.1 Vankilasielunhoidon taustaa

Vankilasielunhoito alkoi 1700-luvun puolivälissä, josta aikojen saatossa on kehittynyt nykyinen vankilapappijärjestelmä. Vapaaehtoisen vankilatyön juuret ovat lähteneet Vaasasta 1870-luvulla, kun vapaakirkolliseen herätykseen kuuluva Alba Hellman aloitti vankilatyön. Vapaakirkollisesta herätyksestä on lähtöisin myös Mathilda Wrede, jonka osuus kristillisessä vankilatyössä on ollut erittäin merkittävä. Vankilasielunhoito on avannut vankiloiden ovet myös muulle kristilliselle vankilatyölle, jota eri seurakunnat ja järjestöt tekevät. Kuitenkin vielä nykyisinkin vankilapappien ja –diakonien päivittäinen työ vankiloissa voidaan nähdä kaikkein merkittävimmäksi kristillisen vankilatyön muodoksi. Ilman vankilasielunhoitoa kaikki muukin työ menettäisi jalansijansa vankiloissa.

Nykyisin Rikosseuraamuslaitoksessa on mietitty säästösyistä yhtenä vaihtoehtona vankilapappijärjestelmän lopettamista. Tämä merkitsisi koko vankeinhoidon kannalta täydellistä katastrofia, koska vankilasielunhoidon kautta moni vanki on tullut uskoon ja löytänyt uskon kautta elämänsä rauhan ja tasapainon. Nykyisenlaista vankilapappijärjestelmää ei mikään muunlainen järjestelmä tai maallinen instanssi voi korvata.

2.2 Tukihenkilön persoona ja motiivit

Tukihenkilön tulisi olla henkisesti tasapainoinen ihminen, joka osaa pitää rajat. Sirikka, vangin äiti

Tärkeintä on olla luotettava... Nelli, rangaistusvanki

Moni voi miettiä, onko itsestään tukihenkilöksi. Meillä kaikilla on omat ongelmamme, eikä täysin eheätä ihmistä ole olemassakaan. Kuitenkin on tärkeää, että tietyt pääasiat ovat kunnossa. Seuraavassa joitakin ajatuksia, joiden valossa voi pohtia omaa soveltuvuuttaan tukihenkilöksi.

- Motiivi toimia tukihenkilönä tulee olla oikea. On tärkeää, ettei tukihenkilö yrittäisi esimerkiksi hoidattaa itseänsä vangilla. Motiivina tulisi olla puhtaasti halu auttaa ja tukea vankia. Mikäli vangilla on perhettä, niin mahdollisesti myös hänen läheisiään.

- Itsellä ei ole käynnissä kriisitilannetta, johon tarvitsee apua.
- Tukihenkilön tulee olla tasapainossa itsensä kanssa. Tämä on tärkeää, koska vangin tukihenkilönä toimiminen vaatii kuitenkin tukihenkilöltä eheyttä ja ymmärrystä. Jos itse ei ole kunnossa, niin ei välttämättä voi auttaa toisiakaan. Tukihenkilöllä ei voi olla päihdeongelmaa ja jos hänellä on ollut päihdeongelma, niin raitista aikaa tulisi olla jo useampi vuosi, ennen kuin voi aloittaa tukihenkilönä toimimisen.

Tukihenkilön tulisi olla entuudestaan tuntematon henkilö. Nelli, rangaistusvanki

- Tukihenkilöllä pitää olla rohkeutta asettaa rajoja. Erityisesti jos omaa perhettä on, niin yhteinen aika, jota ei keskeytetä, on tärkeää. Lisäksi on tärkeää, ettei tukihenkilöä aleta käyttää hyväksi väärin tarkoitukseen.
- Monet suosittelevat, että miesvangille tukihenkilönä toimisi mies ja naisvangeille tukihenkilönä toimisi nainen, ettei tukihenkilösuhteeseen tulisi vääränlaisia elementtejä, jotka eivät siihen kuulu.

Tukihenkilönä pitäis olla semmosii, jotka ite selvinneet rikollisesta maailmasta. Päih-teiden suhteen sillä (tukihenkilöllä) pitäis olla ehdoton nollatoleranssi, ei edes sauna-olutta. Hannu, vankeusvanki

2.3 Hyvä muistaa

Monella vangilla itsetunto on heikoilla. Vie oman aikansa, ennen kuin luottamus toiseen ihmiseen syntyy. Sirkka, vangin äiti

Tukihenkilö, pysy rauhallisena, vangit ovat usein jääräpäisiä, anna vangin puhua ja olla tuohtunut. Minna, rangaistusvanki

Seuraavassa on listattu yleisiä asioita tukihenkilötoiminnan tärkeimpien virstanpylväiden alle, joita tukihenkilön tulisi ottaa huomioon. Virstanpylväitä ovat luottamus ja vaitiolovelvollisuus, vuorovaikutus, omat rajat, yhteiset pelisäännöt ja oma kasvu.

Luottamuksen luomisessa ja vaitiolovelvollisuudessa on tärkeää,

- että muistat kuullessasi vangin ja mahdollisesti hänen perheensä asioita pitää kaikki asiat vain omana tietonasi.
- että pidät kaiken mitä lupaat.

Vuorovaikutustilanteissa on hyvä muistaa,

- että pysähdyt kohtaamisiin ja kuuntelet vangin tai hänen läheistensä asioita.
- että muistat rohkaista ja kannustaa vankia, kuitenkin totuudenmukaisesti, että sanat eivät tule merkityksettömiksi.

- ettet toimi vangin tuomarina, vaan että ilmapiiri olisi avoin ja ymmärtävä myös vangin keskeneräisyydelle, että hän uskaltaisi puhua sinulle myös vaikeista asioista. Vangin ei pitäisi joutua esittämään olevansa parempi ihminen kuin mitä on.
- että et itse luule olevasi toisia parempi ihminen, vaan että pystyt näkemään myös oman erehtyväisyytesi ja pienuutesi.

- että olet aito oma itsesi. Vangit ovat usein herkkiä lukemaan toisia ihmisiä. Epäaitous ja vilpillisyys tunnistetaan helposti.
- että elät itse normaalia tervettä elämää, että vanki voi todella saada sinulta terveen elämän mallin.

Omat rajat on tärkeää tiedostaa. On tärkeää,

- että pohdit jo etukäteen omia rajojasi ja että uskallat laittaa rajat. Annatko vangille oman puhelinnumerosi ja osoitteesi? Miten usein te voitte nähdä ja soitella? Millaisissa asioissa haluat tukea vankia? Esimerkiksi rahan antaminen tai lainaaminen on kyseenalaista, ellei kysymyksessä ole henkilö, jonka tuntee hyvin.
- ettet tee asioita vangin puolesta, ettei vanki tule riippuvaiseksi sinusta, vaan että vähitellen sinä voit siirtyä sivummalle ja vanki itse saa voimaantua ja alkaa tulla oman elämänsä toimijaksi. Sitten kun olet jättäytynyt pois hänen elämästään tukihenkilönä, voi erilainen ystävyys päästä valtaan.

Yhteisistä pelisäännöistä tulee keskustella. Syytä on,

- että sovitte yhteisesti jo alkuun millaisissa asioissa tulet olemaan vangin tukena ja apuna. Miten toimisitte tilanteessa, jossa vanki alkaisi käyttää päihteitä? Kuitenkin on äärimmäisen tärkeää muistaa, ettei vanki koe tulevansa hyljättyksi.

Omia tietojaan ja taitojaan kannattaa kehittää. Oman kasvun kannalta on olennaista,

- että keskustele tietyin väliajoin lähettäjäorganisaation nimetyn yhteyshenkilön kanssa ja osallistut palautetilaisuuksiin. Tällöin voit peilata asioita ja jaksamista toisten kanssa sekä saada uusia näkökulmia omaan tukihenkilösuhteeseen.
- että osallistut järjestettäviin koulutuksiin. Kukaan ei ole tarpeeksi viisas olemaan tukihenkilönä, etteikö voisi oppia jotain lisää. Vankilälähetille järjestettävät koulutukset ovat monipuolisia. Kannattaa keskustella oman seurakunnan kanssa ja selvittää, olisiko sinne meneminen mahdollista (jos et jo ole vankilälähetä).
- että ymmärrät keskeneräisyydessä elämisen. Kukaan ei ole kaikkivoipa. Vastauksia kaikkiin kysymyksiin ei ole. Virheitä on lupa tehdä.
- että muistat, ettet ole vastaus vangin ongelmiin. Riittää, että suostut kuuntelemaan ja kulkemaan toisen rinnalla.

Vankien kanssa vaan täytyy olla todella tarkkana, monet ovat hyvin viekkaita ja tällöin tukihenkilöllä on vaarana joutua manipuloitavaksi. Kannattaa varovasti suhtautua. Jos vanki yrittää vaan hyötyä, niin se voi käydä liian raskaaksi tukihenkilölle. Vankia pitäis kuitenkin pyrkiä ymmärtämään... Tukihenkilön ja tuettavan henkilön luonteva luottamusuhde on tärkeitä ja et tukihenkilöllä on asenteet kohallaan. Kaiken muun saa kuitenkin rakennettua. Make, vapautunut vanki

2.4 Kenelle tukihenkilö ja missä vaiheessa?

Tukihenkilö olis tarpeellinen. Sen ei tarteis välttämättä itse olla ollu vankilassa. Jos ihminen ollu vähintää kaks vuotta kiinni, niin mun mielestä sillon jo tarvii jonkun henkilön avuks hoitaa normiasioita, kaikkiin virastojuttuihin ja muihin. Risto, tutkintavanki

Mietittäessä keille vangeille tukihenkilö olisi tarpeellinen, kaikkein tärkeimmäksi tekijäksi muodostuu vangin oma asenne. Mikäli vanki itse on motivoitunut siihen, että tavoittelee päihteetöntä, rikoksetonta elämää ja kokee tarvitsevansa tähän tukea, esimerkiksi tukihenkilöä, niin silloin hänellä tulisi olla tähän mahdollisuus. Jotkut haluaisivat tukihenkilökseen entisen vangin. Kuitenkin monet vankien kanssa työskentelevät henkilöt ovat sitä mieltä, että entisen vangin ollessa tukihenkilönä on erityisen tärkeää, että hän on itse ehtinyt eheytyä sisäisesti ja että hän itse kykenee elämään normaalia elämää ja on päässyt vankila- ja päihdekulttuurista sekä väärässä mielessä vanhojen muistelemisesta eroon. Usein vapautuvien vankien tukitoimet on suunniteltu pitkäaikaisvangeille. Kuitenkin moni vanki käy suorittamassa perätysten lyhytaikaisia tuomioita ja saattaa tarvita tukea ihan yhtä lailla kuin pitkäaikaisvankikin.

Jotkut vangit kokevat, että on tärkeää tuntea tukihenkilö etukäteen. Aina se ei ole kuitenkaan mahdollista. Tällöin vangin ja tukihenkilön suhteen muodostumiseen ja luottamuksen syntymiseen tarvitaan aikaa. Olisi hyvä, että luottamuksellinen suhde olisi muodostunut jo hyvissä ajoin ennen vapautumista. Toiset saattavat tarvita tukihenkilön jo vankilassaoloaikanaan, erityisesti silloin, jos omaa tukiverkostoa ei juuri ole. Jokaisen tukihenkilöä tarvitsevan, motiivit kohdallaan olevan vangin kohdalla, olisi hyvä selvittää millaista tukea tämä tarvitsee ja missä vaiheessa. Kuitenkin tällöin tulisi olla olemassa henkilöitä, joita voisi pyytää vankien tukihenkilöiksi. Myös vangin läheinen voi tarvita tukea. Joissain tapauksissa voisi toimia tukiaviopari, jossa naistukihenkilö tukisi siviilissä olevaa naista ja miestukihenkilö tukisi vankeudessa olevaa miestä tai päinvastoin tilanteen ollessa toisinpäin. Perheen ollessa kyseessä lapsille tai koko perheelle olisi hyvä olla olemassa mahdollisuus tukiperheeseen.

*Jos tukihenkilö ei ole tuttu, niin hänen pitäisi tutustua vangin asioihin hyvissä ajoin ennen vapautumista... Itsellä pitäis olla ehdottomasti tuttu, joka tietää ja tuntee minut.
Mika, vankeusvanki*

Kun mietitään missä vaiheessa vangille olisi hyvä olla tukihenkilö, niin pääsääntöisesti tukihenkilösuhde varmasti kannattaisi aloittaa tutkintavankeusajan jälkeen, kun vanki on sijoitettu. Tämä ainakin sellaisissa tapauksissa, kun vanki ei ole entuudestaan tuttu. Kuitenkin joissain tapauksissa tutkintavankeusaika voi olla pitkä ja vanki voi kokea tarvitsevansa jo sinä aikana tukea. Tällöin voidaan sopia, että tukihenkilö toimii vangin tukena tutkintavankeuden ajan, jos on mahdollista että vanki sijoitetaan kauas tukihenkilön kotikaupungista. Kuitenkin tukihenkilösuhdetta on mahdollista jatkaa myös pitkistä välimatkasta huolimatta, mikäli uudella paikkakunnalla ei ole esimerkiksi saatavilla tukihenkilöitä. Tällöin yhteyttä voi pitää vaikka kirjeitä kirjoittamalla.

Tukihenkilö olis kaikille tosi hyvä asia. Hän helpottaa asioita. Yksin asiat olis jääny hoitamatta... Auttaa paljon asioissa ennen vapautumista. Tukihenkilön ei tarvitse olla entuudestaan tuttu... Oon tutustunut hyvin omaan tukihenkilöön ja luottamus on parantunut... Itse en tarvitse asioimistukea... Haluan keskustella ja voin soittaa tukihenkilölle milloin vaan... Tukihenkilö pitäisi olla kaikille, riippumatta vankeusajan pituudesta.
Jarkko, vapautunut vanki

2.5 Tuen tarpeen kartoitus

Yksilökohtaistahan se tukemisen tarve on, se pitäis kartoittaa. Pete, vankeusvanki

Jokainen vanki on yksilö ja onkin tärkeää pohtia yhdessä vangin kanssa millaisissa asioissa hän kokee tarvitsevansa apua. Tuen tarvetta voi selvittää erilaisilla menetelmillä, joita löytää helposti kirjoista ja netistä. Näiden menetelmien avulla saadaan nopeasti kuva siitä, mitkä asiat ovat jo kunnossa vangin elämässä ja mihin hän voisi tarvita apua. Tuen tarpeen kartoituksessa on tärkeää miettiä missä asioissa itse voi olla tukena. Myöhemmin tässä opissa on esitetty erilaisia tukimahdollisuuksia. Tukihenkilön kannattaa olla alkuun vangin tukena määrittelemässä realistisia tavoitteita, jotka on mahdollista saavuttaa, ja sitäkin kautta miettiä tukemisen muotoja. Kuitenkin jo alussa on tärkeää pohtia miten paljon itsellä on annettavissa aikaa tukisuhteelle, ettei tukihenkilösuhdetta muodostuisi

heti alussa liian kuormittava ja kestämaton. Mikäli vangin tuen tarve on suurempi kuin missä itse voi olla apuna, niin siitä on hyvä olla kummankin osapuolen selvillä, että syntyy ymmärrys missä konkreettisissa asioissa tukihenkilö voi olla mukana. Joillekin tukihenkilöille voi sopia vapaamuotoisempi yhteydessä oleminen ja taas toisille voi olla hyvä määritellä aika mikä on käytettävissä vangin tukemiseen asioiden hoitamisessa, keskustelussa tms. Erityisesti perheellisten on hyvä muistaa ja tiedostaa, että perhe ei saa jäädä kakkoseksi suhteessa vangin tukemiseen. Mikäli arvojärjestys on omassa elämässä kohdillaan, niin se auttaa myös vangin tukemisessa.

Tuen tarpeen kartoituksessa kannattaa keskustella myös vankilan henkilökunnan kanssa, että millaisissa asioissa heidän mielestään tukihenkilö voisi olla tukena. Tukihenkilö voisi vangin näin halutessa olla mukana vapautumisen suunnittelemisessa, kuten verkostopalavereissa ja kertoa missä asioissa hänen olisi mahdollista olla apuna ja tukena. Vankeusaikana tuen tarpeena korostuu kuunteleminen ja vapautumisen jälkeen rinnalla kulkeminen.

Tukihenkilö on todella tärkeä asia. Jos muovipussi käessä lähtee portilta, niin sitä pyyhkäisee saman tien ryyppäämään tai johonkin luukkuun vetämään kamaa... Tukihenkilön tulis olla joku entuudestaan tuttu, kyllä kävisi sellainenkin et jonku yhistyksen kautta. Vaatii kyl pitkäjänteisyyttä... Peukalo monesti keskellä kämmentä monella... Entiset vangit olis hyviä (tukihenkilöinä). Silleen tulis sitä vertaistukiverkostoo... Tukihenkilö olis ollu hyvä jo heti ensimmäisen tuomion jälkeen. Pasi, tutkintavanki

3 TUKIMUOTOJA RIKOSTAUSTAISILLE

Tässä kappaleessa on käsitelty erityisesti kristillisen vankilatyön toimijoita, mutta myös muita valtakunnallisesti merkittävämpiä vapautuneiden vankien tai heidän läheistensä kanssa toimivia tahoja.

3.1 ViaDia ry

ViaDia tukee jo ennen vankeusrangaistusta. Sitä kautta on myös työllistymismahdollisuus. Sitä kautta on saatu myös ruoka-avustusta ja tukea seurakunnassa käyntiin. Mika, vankeusvanki

ViaDia ry on valtakunnallinen diakoniatyön kattojärjestö kymmenille diakoniatyötä tekeville yhdistyksille. Yhdistyksen visiona on palvella Jumalaa ja lähimmäisiä Suomessa ja ulkomailla. ViaDia ry on olemassa paikallisia toimijoita varten. Tarkoituksena on saada syntymään diakonista liikehdintää ja innostusta ympäri Suomea. ViaDia ry on perustettu vuonna 1936. Alun perin yhdistyksen nimi oli Kristillinen raittiusliitto. Yhdistys on saanut ViaDia nimen vuonna 2007. ViaDia ry kokoaa Vapaakirkon eri diakoniatyön ja sosiaalialan yhdistykset yhteen.

ViaDia Pohjois-Savo ry on paikallisyhdistyksistä laajin., joka tuottaa työvoimapalveluja, kuntouttavaa työtoimintaa ja vankikuntoutusta. ViaDia Pohjois-Savo ry tarjoaa moniammatillista tukea ja sosiaalista osallisuutta erilaisten työllistävien päivätoimintojen avulla. Yhdistys tekee ruokatyötä, järjestää kuntouttavaa päiväkeskustoimintaa, pitää yllä ViaDia toreja Pohjois-Savossa, tekee sosiaalisia muuttoja, tarjoaa avovankien päiväkuntoutusta ja järjestää ohjattua puutyötoimintaa verstaallaan. Yhdistyksellä on ollut tai on meneillään useita vankien ja rikostaustaisten henkilöiden tukemiseen liittyviä hankkeita, mm.: Vakaa, Arjen taidot 2, Vapis ja Arki avautuu -hankkeet. Lisäksi yhdistyksellä on **kristillinen kuntoutusosasto Kuopion vankilassa**, jossa käsitellään kristillisiä perusarvoja, päihdeasioita ja yleistä elämän hallintaa. Osasto on osa ViaDia Pohjois-Savo ry:n pidempää vangin kuntoutuspolkua. Kuntoutuspolku alkaa vankilasta, vapautteen valmentautumiseen ja jatkuu aina siviiliin saakka.

3.2 Kristillinen alkoholisti- ja narkomaaniryö ry (Kan)

Yhdistyksen visiona on tuottaa korkealaatuista kristillistä päihdekuntoutusta ja tuettua asumispalvelua. Kan toimii kristillisten arvojen pohjalta. Jokainen ihminen on arvokas ja jokaisella on toivoa. Tavoitteena on kuntouttaa ja antaa tukea asiakkaan selviämiseksi ihmisarvoiseen, yksilölliseen ja raittiiseen elämään. Kuntoutusohjelmiin sisältyy yhteisöllistä kristillistä kokonaisvaltaista kuntoutusta. Kan järjestää tuettua asumista, hoidollista asumispalvelua ja päihdekuntoutusta. Jokaisella yksiköllä on tietty päihdetyön erityisala peruspäihdehoidon lisäksi. Lisätietoja toiminnasta osoitteessa <http://www.kan.fi/>

Kan-koti Jyväskylässä on erikoistunut vastaanottamaan vapautuneita vankeja. Kodissa on viisi hoitopaikkaa ja seitsemän tukiasuntopaikkaa. Koti on tarkoitettu yksinäisille naisille tai miehille sekä vakiintuneessa parisuhteessa eläville. Hoito-ohjelma on kristilliseen ihmiskäsitykseen perustuva yhteisöhoitollinen päihdehoito-ohjelma. Kan-Jyväskylä on erikoistunut luomaan kuntoutuspolkuja vankilasta vapauteen ja takaisin yhteiskuntaan.

Sukevan vankilan Kan osasto aloitti toimintansa syyskuussa 2013. Osastolle valitaan miehiä Sukevan vankilasta sekä Itä-/ Pohjois-Suomen vankiloista. Osastolle hakeutuvilta odotetaan myönteistä suhtautumista kristillisiin arvoihin, mutta henkilökohtaista uskonratkaisua ei edellytetä. Päiväruutiini koostuu erilaisista elämänhallintaan liittyvistä oppitunneista. Päivittäin on myös hengelliseen elämään liittyvää Raamatun opetusta. Jokaiselle laaditaan oma selviytymispolku. Pyrkimyksenä on, ettei kukaan osaston läpikäynyt mies joudu vapauduttuaan palaamaan tyhjän päälle. Miehet siirtyvät osastolta avolaitoksiin tai Kan ry:n tarjoamaan jatkohoitoon.

3.3 VaHa -projekti – Vapauteen Hallitusti

”Vapauteen Hallitusti” eli ”VaHa” -projekti käynnistyi vuoden 2014 maaliskuun alusta. Se on viiden järjestön yhteistyöprojekti, jossa toimijoina ovat Kristillinen alkoholisti- ja narkomaaniryö Kan ry, Kuiville Pyrkivien Tuki ry, Mty Kello ry, Jyväskylän Katulähe-

tys ry ja Vaajakosken Suvanto ry. VaHan kohderyhmänä ovat Jyväskylän alueelle vapautuvat vangit. Vankilan ja sosiaalityön välistä on puuttunut taho, johon projekti toiminnaltaan sijoittuu. Projektin tavoitteina on vangin laitos- ja päihdekierteen katkeaminen, rikokseton elämäntapa, järjestöjen toimintavalmiuksien lisääntyminen ja toimijoiden yhteistyön vahvistuminen. Vangin vapautumista suunnitellaan ja valmistellaan jo siinä vaiheessa, kun hän on vielä vankilassa. Vankia pyritään tukemaan vapautumisen jälkeen arjen hoitamisessa, jatkopolkujen kartoittamisessa ja palveluihin ohjautumisessa. Projekti on RAY:n rahoittama ja kestää kolme vuotta, mutta tavoitteena on, että toiminta jatkuu projektin päätyttyä omarahoitteisena.

3.4 Sininauhaliitto

Sininauhaliitto on kristillisten päihdejärjestöjen keskusliitto, jonka toiminta-ajatuksena ja perustehtävänä on palvella jäsenyhteisöjään ja kristillisiä seurakuntia ehkäisevässä päihdetyössä, päihdehaittojen ja syrjäytymisen vähentämisessä, riippuvuuksista toipumisessa ja elämän eheytyemisessä. Sininauhaliitto tekee monessa työmuodossa työtä myös rikostaustaisten henkilöiden kanssa.

3.5 Evankelisluterilaisten seurakuntien vankilatyö

Evankelisluterilaisten seurakuntien vankilatyö keskittyy vankiloihin, joissa on seurakuntien jäseniä tai diakoniatyön piirissä kohdattuja ihmisiä. Työn tarkoituksena on luoda ja ylläpitää kontakteja vankeihin sekä heidän perheisiin. Tukea pyritään antamaan vankeusaikana ja sen jälkeenkin. Kriminaaliryöstön toimintamuotoja ovat esimerkiksi retket, leirit, yksilö- ja perhetapaamiset sekä kotipaikkaryhmät. Seurakuntien järjestämiin toimintamuotoihin voi mennä tutustumaan. Tukitoimintaa toteutetaan yhdessä vapaaehtoisten henkilöiden ja järjestöjen kanssa. Monesti työtä tehdään seurakunnan yhteydessä toimivan katulähetyksen nimissä eli se on osa seurakunnan toimintaa. Toimintamuotoina ovat henkilökohtainen tukitoiminta ja hengelliset tilaisuudet vankilavierailuilla.

Työtä tehdään yhteistyössä vankilapapin tai -diakonin kanssa. Vapaaehtoisten mukana oloon sisältyy vertaistuen antamista sekä diakonista vastuuta lähimmäistään. Oman alueen diakoniatyöntekijälle voi varata ajan, mikäli haluaa mennä keskustelemaan erilaisista elämään liittyvistä asioista. Kirkkoon kuulumista ei edellytetä. Oman alueen diakoniatyöntekijän yhteystiedot voi saada esimerkiksi internet-sivujen kautta. Suomen evankelis-luterilaisiin seurakuntiin löytyvät linkit osoitteessa:

<http://evl.fi/EVLKuvailutiedot.nsf/Yhteystietolista?ReadForm&StartKey=Kaikki&type=1&lang=FI>. Kirkon perheneuvonnan palvelut ovat asiakkaille maksuttomia. Asiakkaaksi voi hakeutua, vaikka ei olisi evankelisluterilaisen kirkon jäsen. Perheasiain neuvottelukeskukseen voi hakeutua parisuhteeseen ja perheeseen liittyvissä asioissa.

3.6 Vaasan vankilan kristillinen päihdekuntoutusosasto

Vaasan vankilan kristillinen päihdekuntoutusosasto on ensimmäinen kristillinen päihdekuntoutusosasto Suomessa ja sen paikka kristillisessä vankilatyössä on merkittävä. Kuntoutusjakso kestää puoli vuotta ja vankilan oma henkilökunta vie läpi kuntoutusjakson lähes kokonaan. Ohjelma on rakennettu niin, että se pyrkii tukemaan vankia kokonaisvaltaisesti. Vaasan osasto on tällä hetkellä ainoa, joka on Rikosseuraamuslaitoksen akreditoima. Osaston syntyyn ovat vaikuttaneet Sakari Pihlaja, Vesa Mäkelä sekä Vaasan vankilan entinen johtaja Pekka Innilä.

3.7 Kriminaalihuollon tukisäätiö

Krits eli Kriminaalihuollon tukisäätiön tehtävänä on rikosseuraamuksesta vapautuvien ja heidän läheistensä aseman parantaminen. Toiminnan päämääränä on myös uusintarikollisuuden ja sen haittojen vähentäminen. Tavoitteeseen pääsemiseksi on luotu toimivia palveluita esimerkiksi kuntien, vankiloiden ja järjestöjen kanssa. Säätiö kehittää ja tukee myös kuntouttavaa jälkihuoltojärjestelmää sekä järjestö- ja vapaaehtoistyötä. Krits tarjoaa pääkaupunkiseudulla tuettua asumista vankilasta vapautuneille ja vapautuville henkilöille, joilla ei ole asuntoa. Internetsivujen kautta löytyy paljon lisää tietoa aiheesta ja mielenkiintoisia tutkimuksia: <http://www.krits.fi/>

Portti vapauteen on Kriminaalihuollon tukisäätiön auttava verkkopalvelu, joka on tarkoitettu rangaistuille ja heidän läheisilleen sekä kunnissa, valtiolla ja kolmannella sektorilla työskenteleville ammattilaisille. Tavoitteena on vähentää uusintarikollisuutta siten, että rikostaustaisten ja heidän läheistensä selviytymismahdollisuuksia parannetaan yhteiskunnassamme. Palvelusta on lisää osoitteessa <http://www.porttivapauteen.fi/>. Palvelun kautta löytyy mm. vangeille ja heidän läheisilleen tehty opas: http://www.porttivapauteen.fi/filebank/823-Paiva_kerrallaan.pdf, vankilasta vapautuvan opas: http://www.porttivapauteen.fi/vapautuvat/opas_vankilasta_vapautuvalle ja ”Oppimisvaikeuksista vapaaksi –käsikirja”: http://www.porttivapauteen.fi/ammattilaiset/oppaat_ja_kasikirjat/oppimisvaikeuksista_vapaaksi_kasikirja.

3.8 Vankien Omaiset VAO ry

Vankien Omaiset VAO ry on 2005 omaisten perustama valtakunnallinen vapaaehtoisyhdistys. Tavoitteena on tarjota tietoa ja tukea kaikille, jotka ovat tai ovat olleet vangin omaisia. Toiminnan kautta pyritään tarjoamaan tilaisuuksia ajatusten ja tunteusten vaihtoon keskusteluilloissa ja leireillä. VAO ry:n kautta on mahdollista saada kontakti vapaaehtoiseen vertaistukihenkilöön. Vertaistukiryhmiä toimii usealla paikkakunnalla. Helsingissä toimii esimerkiksi vankien puolisoille suunnattu Linnalesket ryhmä. VAO ry on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Lisää toiminnasta löytyy osoitteessa <http://www.vankienomaiset.fi/>

3.9 Muita tukimuotoja

KRIS:n tavoitteena on tukea vapautuvia vankeja ja auttaa sellaisia nuoria, joilla on riski ajautua rikoskierteeseen. Tuki alkaa siitä, kun vanki ottaa ensimmäisen kerran yhdistykseen yhteyttä. KRIS:llä toimivat tukihenkilöt ovat itse aikanaan vankilasta vapautuneita ja he tietävät omakohtaisesta kokemuksestaan millaisia haasteita vapautuminen ja uusi elämäntapa tuovat. Lisää KRIS:n toiminnasta löydät osoitteessa www.kris.fi/

Tuetut lomat ovat tarkoitettuja kaikille suomalaisille, jotka eivät pysty lomailemaan omilla varoillaan. Lomia tukee Raha-automaattiyhdistys (RAY). Lomalle haetaan hakemuksella ja lomajärjestäjän myöntäessä tuen lomailijan maksettavaksi jää omavastuuosuus ja matkat. Omavastuuosuuden maksamiseen voi hakea tukea seurakunnalta tai sosiaalitoimistosta. Hakemuksessa kannattaa viitata taloudellisiin, terveydellisiin ja/ tai sosiaalisiin perusteisiin. Lomakohteita on ympäri Suomea ja lomat ovat yleensä kestoltaan viisi päivää. Lisätietoja saat lomajärjestäjien sivuilta

<http://www.tuetutlomat.fi/lomajarjestot>

Erilaisista päihteettömyyttä tukevista ryhmistä ja toiminnoista kannattaa lukea joko suoraan internetistä järjestäjien sivuilta tai paikallislehdistä. Seuraavassa on kerrottu lyhyesti AA:n ja A-kiltojen toiminnasta. **Nimettömät Alkoholistit (AA)** on kansainvälinen yhteisö, jonka jäsenten päämääränä on pysyä raittiina ja auttaa toisia alkoholisteja saa-

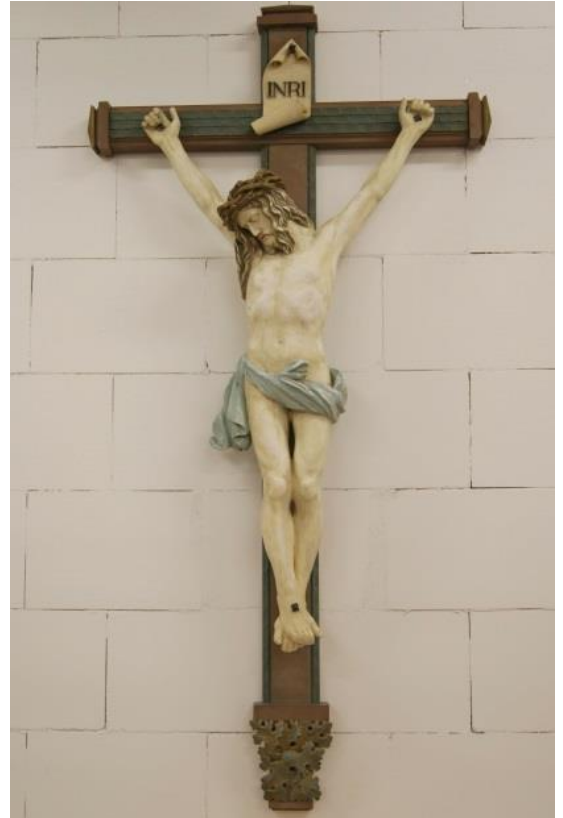
vuttamaan raittius. AA ei ole liittoutunut minkään aatteellisen, uskonnollisen tai poliittisen suuntauksen, järjestön tai laitoksen kanssa. He eivät myöskään peri jäsenmaksua. AA-kokousten perustana toimii kahdentoista askeleen toipumisohjelma. Kokouksissa käsitellään ryhmätoiminnan yhtenäisyyttä määrittäviä kahtatoista perinnettä. Lisäksi käytössä on AA-aineistoa. AA-ryhmiä on Suomessa lähes 700 noin 260 paikkakunnalla. AA:n toiminnasta löytyy lisätietoa osoitteesta <http://www.aa.fi/>.

A-kiltojen yhteinen tehtävä on tarjota päihteetöntä vertaistukitoimintaa. Toiminnassa on erilaisia painotuksia. Moni A-kilta tarjoaa päiväkeskustoimintaa ruokailun ja esimerkiksi vaatehuollon avulla. Jotkut myyvät asumispalveluja ja hoitokotitoimintaa kunnille. Lisää tietoa löytyy osoitteesta <http://www.a-kiltojenliitto.fi/>.

4 HENGELLINEN TUKEMINEN

Vankilassa ihminen pysähtyy miettimään asioita... Usko merkitsee sisäistä rauhaa ja luottamusta sekä vakauttaa elämää. Mika, vankeusvanki

Uskon kautta moni vanki on saanut elämästään kiinni. Suurimmalla osalla vangeista, jotka ovat päässeet pysyvästi irti päihteistä ja rikollisesta elämäntavasta, elämänmuutoksen syynä on ollut uskon tulo. Jos tuettava vanki ei ole uskossa, on tärkeää kunnioittaa hänen yksityisyyttään, ettei uskoa tuputeta kenellekään. Tällöinkin vankia voi tukea hengellisesti esimerkiksi muistamalla häntä ja mahdollisesti hänen perhettään rukouksin. Jokaisen henkilön kohdalla Jumala tekee ainutlaatuista työtään. Hänellä on myös valta muokata sydämiemme maaperiä.

4.1 Rukous

Rukous on tukihenkilötoiminnan tärkeimpiä elementtejä. Meillä itsellämme on monesti mielessämme visioita siitä, miten koko elämämme pitäisi mennä, mitkä asiat ovat meille hyväksi jne. Kuitenkin Jumalan tahto voi olla hyvinkin erilainen kuin oma tahtomme. On tärkeää, että kuljemme Jumalan johdatuksessa, että kuuntelemme Hänen ääntänsä ja annamme Hänen kuljettaa meitä tukihenkilöinäkin eteenpäin. Vaikka välillä voi tuntua siltä, että oma rukous on heikko tai oma rukouselämä tuntuu takkuavan, niin silti on hyvä muistaa se, että rukous ei ole omista tunteistamme kiinni. Jumalalta voi pyytää apua myös rukoilemiseen. Tärkeää on myös muistaa kiittää ja ylistää Jumalaa. Vaikka inhimillisesti katsottuna ei olisi edes mitään kiitoksen aihetta, niin silti kiittämistä löytyy ja Jumala ansaitsee aina kiitoksemme.

4.2 Kahdenkeskiset tapaamiset

Vangin ollessa vankilassa yhteiset tapaamiset ovat erityisen tärkeitä. Ne voivat olla vangille harvoja yhteydenpitoja siviilimaailmaan. Tukihenkilöltä toivotaan usein sitä, että hän kuuntelee ja on läsnä vangille. Yhteiset tapaamiset muotoutuvat vangin ja tukihenkilön näköisiksi. Monesti tapaamiset on hyvä rakentaa siten, että alkuun varataan aikaa, jossa saadaan turhat lukot tilanteesta pois ja tila avoimelle vuorovaikutukselle syntyy. Joskus se, että kertoo omia kuulumisia siviilistä, voi avata toisellekin halun kertoa omia kuulumisiaan ja keskustelu voi lähteä käyntiin. Toiset henkilöt ovat hyvin puheliaita ja tapaamiset voivat sujua helposti.

Kuitenkin jos tukihenkilö on vangille entuudestaan tuntematon, voi olla hyvä käyttää jotain materiaalia, jota aletaan yhdessä käydä läpi. Mikäli vanki itse haluaa, voi esimerkiksi Raamattua alkaa käymään läpi luvuittain tai aiheittain. Jokaisella kerralla voidaan yhdessä lukea Raamattua ja tukihenkilö voi jo etukäteen miettiä kysymyksiä tai teemoja seuraavaa kertaa varten. Mikäli on luontevaa, voi tapaamisissa rukoilla yhdessä. On tärkeää antaa vangin itsensä rukoilla ääneen, jos hän vain on siihen halukas. Uskon asioista keskusteltaessa on tärkeää, ettei vangille lupailta esimerkiksi Raamattuun vedoten asioita, vaan että edetään nöyrästi Jumalan tahtoa kysellen eteenpäin. Lisäksi on syytä muistaa, että uskoon tulleen ihmisen, erityisesti vangin kuuluu ottaa vastuu tekemisistään ja elämästään. Omien tekojen seuraukset täytyy yhteiskunnallisesti sovittaa ja mikäli mahdollista, niin pyytää anteeksi mahdollisilta uhrien omaisilta.

Jos vanki haluaa käydä läpi esimerkiksi omia ahdistuksiaan tai tunnelukkojaan, on näihin olemassa myös erilaisia kirjoja. Tällaisia kirjoja ovat esimerkiksi Kimmo Takasen kirja ”Tunne lukkosi: vapaudu tunteiden vallasta”, Mirja Sinkkosen ja Paula Tähtisen kirjat ”Toiveena sisäinen paraneminen” ja ”Lupa tuntea” sekä Tarja Hiltusen, Virpi Kujalan ja Kati-Pupita Mattilan naisten päihdeongelmiin liittyvä kirja ”Näkyvä piilo”. Kirjoja voi käyttää kuten kristillisissä toipumisryhmissä, eli sovitaan mitä seuraavalla kerralla käsitellään ja ennen sitä voidaan lukea tietty osa kirjasta ja vastata kirjan tai erikseen annettuihin kysymyksiin tai teemoihin. Yhtä hyvin kirjaa voidaan lukea yhdessä tapaamiskerroilla ja keskustella kirjan herättämistä tuntemuksista.

Joillakin vangeilla voi olla hyvinkin traumaattisia kokemuksia, joita he haluavat jossain vaiheessa alkaa käsitellä turvallisen henkilön kanssa. On tärkeää muistaa, ettei tukihenkilö ole ammattihenkilö, riittää että hän on tilanteessa läsnä ja kuuntelee. Jotkut vangit ovat saattaneet kokea jo lapsena fyysistä, henkistä ja hengellistä väkivaltaa. Tällöin on myös tärkeää kuunnella. Mikäli vanki kokee tukihenkilön turvalliseksi, on hänen mahdollista alkaa purkamaan elämänsä vaikeitakin asioita. Jos hän kokee, ettei tietyistä asioista voi puhua, niin sellaisesta voi alkaa pikkuhiljaa muotoutua este avoimelle vuorovaikutukselle. Mikäli vanki on kovin traumatisoitunut tai muuten tarvitsee ammattiapua, voi tukihenkilö olla tukemassa vankia erilaisten palvelujen piiriin.

4.3 Seurakuntayhteys ja yhteiset seurakuntakäynnit

Usko merkitsee kaikkea, se on elinehto... Seurakuntayhteys ja usko pelastavat monelta asialta. Seurakunnasta saa monenlaista apua, varsinkin jos pyytää. Hannu, vankeusvanki

Vapaissa suunnissa toiminta ei ole liian jäykkää... Vapaissa suunnissa perehdytään enemmän asiaan... Vapaakirkolla enemmän samanhenkisiä ihmisiä. Jos on vanha helvetin enkeli tai muu, niin silti pystyy olemaan omana itsenään. Pasi, tutkintavanki

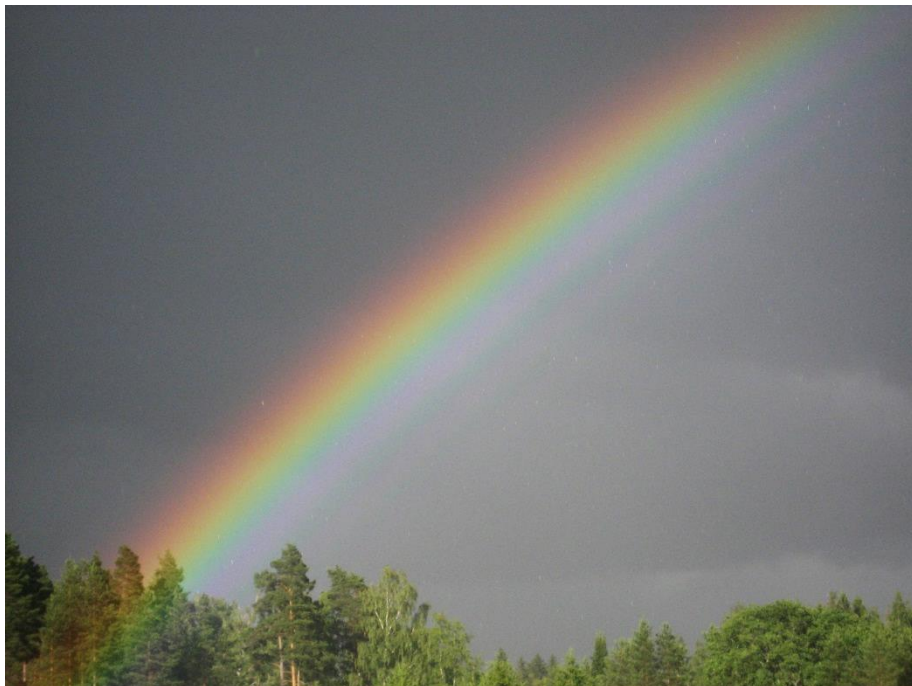
Moni vanki on saattanut kiinnostua uskon asioista vankilassa ollessaan, mutta siviiliin tultaessa uskon asiat ovat pikku hiljaa luisuneet sivummalle ja tilalle ovat tulleet joko vähitellen tai sitten hyvinkin nopeasti päihteet ja rikollinen elämä. Moni vanki on itse sitä mieltä, että he tarvitsevat seurakuntayhteyttä pysyäkseen kaidalla tiellä. Vapaaseurakunta saadetaan monesti kokea helpoksi paikaksi mennä, koska sieltä saadetaan tuntee entuudestaan vanhoja kavereita. Toiset taas voivat kokea jonkin toisen seurakunnan itselleen sopivammaksi. Oma kotiseurakunta on tärkeää löytää.

Oli seurakunta mikä tahansa, niin siellä on tärkeää, että jokainen saa tulla sinne omana itsenään. Tukihenkilönkin on hyvä muistaa se, ettei vangeille aleta luoda mitään ulkoisia sääntöjä siitä millainen uskovaisen pitäisi olla tai mitä uskovainen saa tehdä ja mitä ei. Moni kokee, että suurimpana ongelmana mihin tahansa seurakuntaan tultaessa ovat ulkopuolisuuden kokemukset ja tietynlainen rakkaudettomuus. Tämä on hyvä meidän jokaisen seurakuntalaisen tiedostaa, koska me yhdessä muodostamme seurakunnan. Monella vangilla voi olla suuri kynnys lähteä tutustumaan ylipäättänsä mihinkään uuteen paikkaan siviilissä. Mikäli vanki haluaisi käydä kirkossa, mutta syystä tai toisesta kynnys lähteä sinne on liian korkea, niin jos mahdollista, niin tilaisuuksiin olisi hyvä mennä yhdessä. On myös hyvä miettiä ja keskustella siitä, haluaisiko vanki olla mukana jossain seurakunnan toiminnoissa.

Mikäli vanki on juuri uskoon tullut, voisi olla hyvä, että hän pääsisi seurakunnan pienryhmätoimintaan, esim. solutoimintaan mukaan. Pienryhmätoiminnassa oma hengellinen kasvu ja uskovien yhteys mahdollistuvat monesti helpommin tiiviimmän yhteyden takia kuin suuressa seurakunnassa. Toisille pienryhmät voivat tuntua ahdistavilta ja on hyvä tiedostaa etukäteen, että joissain ryhmissä voi esiintyä pätemisen tarvetta, tiettyjen henkilöiden hallitsevuutta tai jopa manipulointia. Tällaiset asiat kyllä huomaa melko pian ryhmään mentäessä. Toisaalta vasta uskoon tulleelle ihmiselle olisi hyvä olla olemassa hengellinen veli tai sisko, jonka kanssa voisi keskustella uskon asioista milloin tahansa ja jolta saisi tukea ja kannustusta omassa hengellisessä kasvussaan.

Tukihenkilö voi myös itse toimia vangille hengellisenä matkakumppanina, jos tällainen tuntuu luontevalta. Myös vangin seurakunnasta voi kysyä olisiko siellä sopivaa henkilöä tällaiseen. On myös tärkeää huomata se, että vangin toipumisprosessi saa tarpeeksi aikaa, ettei häntä esimerkiksi aleta ymmärtämättömästi pyytämään todistamaan eri paikoissa. Sitten kun vanki itse on todella toipunut ja saanut kiinni siviilielämästä, voi toisella tavalla alkaa auttamaan muitakin. Kuitenkin jos aletaan liian aikaisin tehdä liikaa, saattaa edessä olla retkahdus ja paluu entiseen. Mikäli näin kävisi, on äärimmäisen tärkeää, ettei vankia hylätä.

5 ARJEN TUKI

Jokaisella puliukolla on ennakkoluuloja... Ekat 24 tuntia tärkeintä ja ekat päivät ja viikot. Pete, vankeusvanki

Tukihenkilö voisi viedä vangin lomalle jonnekin. Joku paikka voisi olla jossa kävisi esim. grillaamassa ja paistamassa makkaraa. Näkisi normaalia elämää... Jenni, vangin vaimo

Varmaan jokainen vanki haluaa, että hänellä olisi joku ihminen portilla vastassa. Ihminen, johon hän voi luottaa. Mielellään siellä portilla näkisi oman perheensä, mutta jos perhettä tai muita läheisiä ei ole, niin sitä kallisarvoisemmaksi näyttäytyy silloin ystävä, jolla on hyvä tahto vankia kohtaan. Jos vaan mahdollista, niin panosta tukeen ensimmäisinä tunteina, päivinä ja viikkoina, kun vanki vapautuu. Se voi kantaa hedelmää pitkälle eteenpäin. Lisäksi jotkut vangit ovat olleet yhteiskunnasta pois niin kauan, että tämän hetkiset yhteiskunnan käytännöt voivat olla hyvinkin vieraita. Tällöin on hyvä käydä asioita yksi kerrallaan läpi. Jo ennen vangin vapautumista kannattaa muistaa, että hänellä tulisi olla voimassa oleva henkilöllisyystodistus tai passi oman pankkitilin aukaisemista ja muutakin asiointia varten. Myös sähköiseen asiointiin ja esimerkiksi lääkärinvarausjärjestelmään kannattaa tutustua yhdessä vangin kanssa.

Tukea tarvitaan arkisiin asioihin laskuihin ja semmoisiin. Nelli, rangaistusvanki

5.1 Päihteettömyydessä tukeminen

Alkoholi on ollut laukaiseva tekijä rikoksiin. Yhdessä lääkkeiden käytön kanssa koko elämäkatsomus kyllä hämärtyy. Pienikin lipsahdus entiseen, on polku takaisin vankilaan. Mika, vankeusvanki

Jos vanki käyttää päihkeitä, häneen ei voi luottaa. Tukihenkilösuhteessa tulisi olla tietyt pelisäännöt. Sirkka, vangin äiti

Suurimmalla osalla vangeista on päihderiippuvuus. Moni vanki itse kokee päihteettömyyden olevan ehtona sille, että elämä voi saada muunlaista sisältöä rikollisuuden ja päihteiden käytön sijaan. Tämän vuoksi on tärkeää olla tukemassa vankia päihteettömyydessä. Itse voi tehdä paljon jo omalla esimerkillä. Jotkut vangit kokevat, että jo saunaolot saattaa olla liikaa ja käynnistää retkahduksen. Tämän vuoksi tukihenkilön nollalinja on ehdoton edellytys, ainakin kun toimitaan vangin kanssa. Jokainen vanki on myös päihdehoidon suhteen yksilö ja siksi onkin yksilöllisesti hyvä tarkastella, mikä vaihtoehto on kenellekin paras. Toiset tarvitsevat pitkäaikaisen päihdehoidon tuekseen ja toiset taas pystyvät jättämään päihteet ilman erillisiä hoitosuhteita. Tässä on tärkeää, ettei omilla mielipiteillä esimerkiksi lääkkeitöntä hoitoa kannatettaessa aiheuteta vangin hoidolle hallaa. Vanki voi kokea olevansa epäonnistunut, jos hänen saamaansa hoitomuotoa esimerkiksi mollataan.

On tärkeää, että tukihenkilö on päihteettömyyden hoitamisessa vangin tukena ja että vanki voi todella luottaa siihen, ettei mikään hoitomuoto alenna hänen arvoaan. Kertomukset esimerkiksi siitä miten itse on päässyt kuiville ilman mitään hoitoja voivat myös tuoda tietynlaisia paineita siitä miten asiat pitäisi myös omalla kohdalla hoitua. Tai jos kerrotaan kuinka Jumala on vapauttanut jonkun päihteistä täysin, niin on tärkeää muistaa, että Jumala toimii jokaisen ihmisen kohdalla omalla ainutlaatuisella tavalla. Jumalan tahdon toteutumista jonkun ihmisen elämässä voi vain rukoilla, sitä ei voi itse ennalta tietää. Tärkeää on, että vanki itse tekee päätöksen olla selvin päin ja pitää tästä päätöksestä kiinni.

Kannattaa olla selvin päin jonkin aikaa. Sillä on todella suuri vaikutus. Sitä huomaa, että pystyy olemaan ilman aineita ja pärjää hyvin ilman niitäkin. Jo siitä kokemuksesta saattaa saada syyn olla selvin päin. Make, vapautunut vanki

5.2 Keskustelutuki

Halukas keskittymään sinun asioihisi. Katja vapautunut vanki

Tutkimusten mukaan yli 90 % vangeista on ollut tai on jokin mielenterveydellinen häiriö. Häiriöiden taustalla voivat olla muun muassa päihteiden käyttö ja lapsuuden aikaiset traumaattiset kokemukset. Erityisesti naisvangeilla hyväksikäyttö- ja pahoinpitelykokemukset ovat varsin yleisiä. Moni vanki voi myös mitätöidä itseään ja omaa osaamistaan. On tärkeää tiedostaa, että vangilla voi olla historiassaan hyvinkin vaikeita kokemuksia, joita hän saattaa haluta jossain vaiheessa alkaa käsittelemään yhdessä tukihenkilön kanssa, tai sitten ei. Tärkeää tässäkin on edetä vangin tuntemuksia kuunnellen.

Vangilla voi joka tapauksessa olla paljon erilaisia käsittelemättömiä tunteita sisällään ja onkin tärkeää, että tunteita alettaisiin pikku hiljaa tunnistaa ja näyttää. Erityisesti kiel-

teisten tunteiden, vihan, katkeruuden, pelon, häpeän ja syyllisyyden, esille tuomista kannattaa tukea. Vähitellen myös kielteisiä tunteita voi oppia näyttämään turvallisesti. Yhteiset keskusteluhetket ovat monella tavalla hyvin tärkeitä. Ne luovat luottamus pohjaa koko tuki-

henkilösuhteelle, lisäävät tukihenkilön ymmärrystä vangin asioista sekä voivat toimia vapauttavana kokemuksena vangille. Parhaimmassa tapauksessa ne vahvistavat vangin itsetuntoa ja uskoa omiin kykyihin ja taitoihin.

Moni hyvinkin älykäs vanki ei ole uskonut omiin kykyihinsä ennen kuin on todella lähtenyt kokeilemaan jotain missä taidot pääsevät näkyviin, esimerkiksi opiskelua. On tärkeää, että todella kuuntelet mitä vanki sinulle puhuu. Joskus olemme kiireisiä ja ajatuk-

set voivat harhailla ihan muissa asioissa, mutta kun olet yhdessä vangin kanssa, niin on tärkeää nollata ajatukset muista asioista, että toinen tietää, että olet todella läsnä ja aidosti kiinnostunut siitä mitä vanki sinulle puhuu. Mitä avoimempi keskusteluyhteys sinulla on vangin kanssa, sitä helpommin hän todennäköisesti pystyy avautumaan sinulle myös vaikeissa retkahdustilanteissa. Yhteisille keskusteluille on hyvä varata aikaa. Joillekin keskustelut ovat paljon luontaisempia silloin, kun tehdään yhdessä jotain.

5.3 Kirjeenvaihto

Toiset vangit tykkäävät kirjoittaa. Kirjeen kautta asiat saattavat jäsentyä helpommin kuin puhuttaessa. Kirjeen kautta vangit voivat miettiä ja hahmottaa myös omaa tulevaisuuttaan. Myös tukihenkilösuhdetta voi rakentaa ja vankistaa kirjeenvaihdonkin kautta. Mikäli vanki haluaa keskustella hengellisistä asioista, voi silloinkin olla helpompaa laittaa asioita paperille kuin puhua kasvotusten.

Joskus vankilassa ollessa nousee asioita mieleen, joista haluaisi puhua jonkun kanssa. Sitten kun seuraava mahdollisuus keskustella jonkun kanssa tulee, niin voi ollakin, että tilanne on mennyt ohi ja siinä hetkessä sitten vallitsevat ihan erilaiset

ajatukset ja tunteet. Paperille kuitenkin on mahdollista laittaa ajatuksiaan ylös sitä mukaa kuin niitä herää. Monelle kirjoittaminen voi lisäksi toimia puhdistavana kanavana hoitaa omaa sisintä. Päiväkirja voi olla monelle vangille naurettavalta tuntuva asia, mutta kirjeeseen voi laittaa ihan samanlaisia ajatuksia tuntematta itseään omituiseksi tai lapselliseksi.

5.4 Arkiaskareissa auttaminen

Monella vangilla oma elämä on saattanut olla hyvinkin rajatonta ja esimerkiksi rahat ovat saattaneet mennä aineisiin tai hetkellisiin mielijohotteisiin, esimerkiksi hienoihin vaatteisiin. Koskaan ei ole liian myöhäistä opetella järkevää rahan käyttöä. Tuloja ja menoja voi kirjata ylös tai ilman sitäkin kiinnittää huomiota siihen, että rahan käyttö on suunnitelmallista ja järkevää. Tukihenkilön kannattaa kannustaa vankia vastuulliseen rahan käyttöön ja vaikka kirjaamaan omat tulonsa ja menonsa ylös. Myös kotiruoan laitto voi olla monelle vangille vierasta. Tällöin voi vaikka internetistä etsiä vangille helppoja ruoanlaitto-ohjeita tai yhdessä etsiä kaupasta jonkun suhteellisen yksinkertaisen keittokirjan.

Varmasti lahjakkuutta myös ruoanlaittoon löytyy osalla vangeista, niin kuin muihinkin taitoihin. Joillekin voi olla esimerkiksi helppoa sisustaa oma koti, mutta toisille se on vähemmän tärkeä asia. Kuitenkin moni meistä haluaa, että koti on viihtyisä ja vangin vapautuessa voi yhdessä miettiä vangin kanssa mitä tämä asuntoonsa tarvitsee. Jos vangilla ei ole olemassa ennestään huonekaluja, verhoja, mattoja, astiastoa ym., niin olisi hyvä tehdä suunnitelma niiden hankkimiseksi, sen mukaan paljonko rahaa on käytettävissä. Paikkakunnasta riippuen kirpputoreilla on monipuolisesti saatavilla esimerkiksi huonekaluja. Sosiaalitoimi ja joissain paikkakunnilla paikallinen ViaDia tai evankelisluuterilaisen seurakunnan kriminaalityö voivat avustaa vankia siviiliin siirtymiseen liittyen.

5.5 Harrastukset

Vapautuneella pitäisi olla itsellään motivaatio. Tukihenkilön kanssa pitäisi olla selkeät rajat... Voisivat lenkkeillä ja harrastaa muutenkin yhdessä. Voisi olla mukana asioilla.
Pirkko, vangin äiti

Monet vangit ovat käyneet vankilassa ollessaan hyvinkin paljon kuntosalilla ja harrastaneet myös muuta liikuntaa. On tärkeää, että vanki jatkaa liikkumista myös siviilissä. Niistäkin asioista on hyvä keskustella avoimesti. Harrastuksia on olemassa laidasta laitaan. Mikäli kuntokeskus osoittautuu liian kalliiksi harrastukseksi, kannattaa oman kunnan liikuntapalveluista ottaa selvää. Kunnan ylläpitämät kuntosalit, esimerkiksi väes-

tönsuojissa, eivät yleensä ole kovin kalliita. Joskus voi olla virkistävää kokeilla uusia lajeja. Hyviä harrastusmuotoja kuntosalin lisäksi voivat olla esimerkiksi kuntonyrkkeily, sähly, jalkapallo, koripallo, uinti, hiihto, luistelu, jääkiekko, jousiammunta, melonta ja sulkapallo. Mikäli vanki haluaisi aloittaa jonkin uuden harrastuksen, mutta kynnys aloittaa se on liian korkea, voit itse mennä hänen kaverikseen ensimmäiselle kerralle, mikäli et itse halua aloittaa samaa harrastusta. Vaihtelua antaa myös, jos jotain lajia käy harrastamassa silloin tällöin, kuten vaikka keilaamista, minigolfia, biljardia tai vaikka tennistä.

Muitakin mielenkiinnon kohteita liikuntaharrastuksien lisäksi on hyvä kartoittaa. Kansalaisopistojen kurssit ovat usein edullisia. Olisiko hyvä opetella tekemään esim. itse kotiruokaa? Olisiko kiinnostusta puutöihin tai muihin käsitöihin? Kiinnostaisiko jonkin instrumentin soittaminen, esimerkiksi kitaran? Monelle kynnys voi olla liian suuri lähteä kokeilemaan mitään uutta, mutta se, että uskaltaa yrittää, saattaa tehdä ihmeitä ihmisen identiteetissä.

Ongelmana on monesti se, että ainoat tutut on käyttäjiä. Kaikki uusi on liian erilaista. Vanha maailma on kuitenkin tuttua ja turvallista... Tekemisen puute on suurin riski päihteiden käyttöön ajautumiselle sekä se, että kun kaikki tutut käyttää, niin eihän sellaista pitkään jaksaa katkoa vierestä. Pete, vankeusvanki

5.6 Edullisia kulttuurikokemuksia

Usein vangeista puhuttaessa voidaan ajatella, että vangit ovat karskeja miehiä tai naisia, joita ei voisi vähempää kiinnostaa esimerkiksi kulttuuri. Kuitenkin vankien yksilöllisyys on hyvä muistaa sekä se, että uusista kokemuksista voi tullakin elämää rikastuttavia kokemuksia. Erilaiset kulttuurilliset kokemukset voivat nostaa tunteita pintaan. Joskus voi olla hyvä ehdottaa itse aktiivisesti erilaisia vapaa-aikaan liittyviä tekemisiä, kuten kirpputorilla, elokuvateatterissa, näyttelyssä, valokuvakeskuksessa, museossa, konsertissa tai vaikka sirkuksessa käymistä. Henkilöillä, joilla ei ole juurikaan kokemusta ko. paikoista, voi alkuun olla suuri kynnyks lähteä mihinkään uuteen paikkaan mukaan. Kuitenkin sitten kun aika on oikea, niin jokin kokemus voi avartaakin jotain uutta itsestään ja luoda uudenlaisia kokemusmalleja elämästä, tai sitten ei. Joskus on hyvä hakea ko-keilemalla, mitkä asiat toimivat ja mitkä eivät, mitkä asiat voisivat olla niitä omia juttuja. Kaikkein tärkeintä on tässäkin kunnioittaa toisen rajoja sekä mielipiteitä.

Tavoitteena mulla on päihteetön, normaali elämä ja arki. Ja että saisi olla työelämässä ja seurakunnassa mukana... Unelmana elämässä elää rauhallista ja antoisaa elämää. Olla lapsille esimerkkinä ja hyvä aviomies, johon voi luottaa ja turvautua. Että elämä olis vakaata ja pysyvää. Että pystyis nauttimaan elämässä pienistäkin asioista ja osais ottaa elämän ilot ja surut vastaan. Mika, vankeusvanki

5.7 Vangin tukiverkosto

Vapautuessa muuttuu paljon kerralla. Katja, vapautunut vanki

Usein ongelmana on, että vangin sosiaalinen verkosto koostuu päihteiden käyttäjistä. Vangin kanssa voi yhdessä miettiä millainen tukiverkosto hänellä on. Voidaan yhdessä laatia kaavio tai kartta, josta selviää helposti ja nopeasti vangin tukiverkosto. Monesti päihteistä ja rikoksista irtautuminen vaatii täydellisen irrottautumisen vanhasta kavერი-piiristä. Joskus tämä voi tuntua kylmältäkin, mutta jos ihminen ei ole vielä vahvalla pohjalla ja liikkuu piireissä, joissa käytetään päihteitä, niin yleensä on vain ajan kysymys milloin ihminen retkahtaa.

Sitten kun vuosia on kulunut ja ihminen on löytänyt elämäänsä tasapainon, niin pikkuhiljaa moni haluaa alkaa auttamaan samanlaisessa tilanteessa olevia ihmisiä kuin missä itse on ollut. Toiset taas voivat haluta tehdä ihan erilaisia töitä kuin auttamistöitä. Kuitenkin olisi tärkeää, että vangille alkaisi muodostua pikkuhiljaa sellainen tukiverkosto, johon kuuluisi ihmisiä joihin hän pystyisi luottamaan. Joskus voi olla niin, että tukihenkilö on ainoa päihteetön kontakti vangin elämässä. Silloin on hyvä alkaa miettimään voisiko ihminen saada jostain, esimerkiksi ryhmistä vertaistukea tilanteeseensa. Seurakunnan kautta moni ihminen on löytänyt esimerkiksi vanhoja käyttäjäkavereita, jotka ovat tulleet uskoon.

Ei oo oikein tukiverkostoo, ei oo kavereita, jotka ei käyttäis aineita. Seppo, vapautunut vanki

Pitäisi katkaista kaikki suhteet entiseen. Kuitenkaan sitten ei jäisi mitään käteen. Narkkaamisesta ja vankilasta paha jutella sellaisten kanssa, jotka eivät tiedä asioista mitään. Omalla paikkakunnalla pelkästään hörhökavereita. Pete, vankeusvanki

6 ASUMINEN, OPISKELU, TYÖPAIKKA JA ASIOINTI

Vaimo, lapsi tai lapset, koti, työpaikka, taattu toimeentulo, mielekäs työ. Joillekin nämä ovat perusasioita, mutta minulle haave tai oikeastaan unelma. Jarkko, vapautunut vanki

6.1 Asuminen

Jos vanki vapautuu asunnottomaksi, niin rikokseton elämä on miltei mahdotonta. Asunnottomuus on myös koevapauden este. Tuettu asuminen on usein hyvä ratkaisu vapautuvalle vangille. Siinä asumisen ohella muodostuu tukiverkosta ja avun saanti on tarvittaessa helppoa. Tuettua asumista on tarjolla rajoitetusti ja monesti päädytään hankkimaan asunto vapailta markkinoilta. Tällöin ihmisen tausta muodostaa usein esteen asunnon saamiselle. Tällaisessa tapauksessa kannattaa selvittää välivuokraus mahdollisuutta. Tällöin joku luotettava toimija vuokraa asunnon ja välivuokraa sen edelleen vapautuvalle vangille. Välivuokrausta järjestää usein samat tahot kuin tuettua asumista. Jos ihminen tuntee itsensä araksi aloittamaan yksin asumista, voi yksi ratkaisu olla sosiaalinen isännöinti. Tällöin sosiaalinen isännöitsijä käy sovitusti katsomassa, kuinka asuminen sujuu. Samalla hänen kanssaan voi käydä läpi vaikka tulleita laskuja ja muuta postia. Tällaista toimintaa järjestävät jotkut kunnat ja useat kolmannen sektorin toimijat.

Asuntoasioissa ongelma se, että monissa tukiasunnoissa vaaditaan päihteettömyyttä. Onnistuminen kaatuu yleensä siihen. Hannu, vankeusvanki

Viimeksi vapautuessa oli asunto valmiina. Yleensä ei ole saanut asuntoa. On ihan eri asia päästä vapauteen, kun on asunto valmiina. Simo, vapautunut vanki

Kymmenen vuoden kuluttua, toivon että, minulla on hyvä asunto, hyvä työpaikka ja luottotiedot kunnossa. Toivon, että minulla on hyviä ihmissuhteita; vähän mutta hyviä. Katja vapautunut vanki

6.2 Opiskelu

Ei tarvinnu kuin ehdottaa opolle ammatinvalintatestiä, niin kaikki onnistui... Opo oli aika perillä mitkä (opiskelupaikat) sopii rikostaustaisille henkilöille... Kuopiossa oli todella hyvä opo, et sinne on hyvä mennä. Sillä ei oo minkäänlaista asennetta ketään kohtaan. Make, vapautunut vanki

Useilla vangeilla on oppimisvaikeuksia. Oppimisvaikeudet tulisi huomioida mietittäessä opiskelun aloitusta. Monella vangilla voi olla myös jo lähtökohtaisesti huono käsitys omasta itsestään, oppimisestaan ja osaamisestaan. Usein vangeilla on takanaan jo useitakin epäonnistuneita opiskelukokemuksia. Vankia tulisi kannustaa avoimesti puhumaan oppimisvaikeuksistaan, jotta hän voisi saada apua ja ohjausta asiaan. Olisi tärkeää saada onnistumisia ja sitä kautta itseluottamusta. Kun ihminen pääsee vääristä uskomuksistaan omia kykyjään ja taitojaan kohtaan ja huomaa, että hän osaa ja pystyy, on tällä usein vaikutusta myös muuhun elämään ja elämänhallintaan.

Oppisopimuskoulutus tarkoittaa koulutusmuotoa, jossa opiskelija on määräaikaisessa työsuhteessa työnantajaan ja saa teorian tiedot jossain oppilaitoksessa. Opiskelija saa työstään palkkaa ja oppilaitoksessa järjestettäviltä opiskelupäiviltä päivärahaa. Oppisopimuskoulutuksessa pystyy suorittamaan perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkintoja. Tutkintojen suorittamisen mahdollisuudet on kuitenkin selvitetävä paikallisen oppisopimusjärjestäjän kanssa. Oppisopimuskoulutukseen voi hakea, jos ammatillinen peruskoulutus puuttuu kokonaan tai jos henkilö haluaa lisäkoulutusta. Oppisopimuskoulutus sopii myös tilanteeseen jos henkilö haluaa kouluttautua kokonaan uuteen ammattiin. Oppisopimuskoulutus on hyvä vaihtoehto perinteiselle opiskelulle, ei se useinkaan sen helpompaa ole, mutta useat kokevat sen mielekkäämmäksi. Myös vaihtoehtoinen ammattikoulutus, Valo, voi tarjota polun työelämään. Valo-projektissa voidaan suorittaa näyttöjen avulla tutkintoja tai niiden osia. Monilta vangeilta puuttuu ammatillinen koulutus kokonaan tai he itse kokevat sen vääräksi. Tällöin on hyvä pitää esillä mahdollisuuksia kouluttautua uuteen ammattiin.

Aika paljon tulee rajoitteita menneisyyden takia... Soskut ja työkkärit kun muistuttaa, niin tulee mietittyä (opiskelua tai työntekoa)... Nykyään aikuiskoulutuslinjat voisivat olla hyvä vaihtoehto... Arki menee hitaasti silloin, kun ei oo tekemistä. Kun on mielenkiintoista tekemistä, niin se menee todella hyvin. Make, vapautunut vanki

6.3 Ammatinvalinta, ammattinetti ja opintopolku

Oman alan löytymistä voivat helpottaa erilaiset ammatinvalintatestit, jotka ottavat huomioon henkilön omat kiinnostuksen kohteet, vahvuudet ja kyvyt. Ammatinvalintatestit eivät mittaa soveltuvuutta alalle, mutta voivat antaa suuntaa siitä, mikä ammatti olisi hyvä juuri itselle. Ammatinvalintatestit eivät ole kaikkia ammatteja kattavia, vaan ammatit ovat yleensä esimerkkejä. Yksi monipuolinen ammatinvalintatesti löytyy työvoimahallinnon sivuilta osoitteesta: <http://www.mol.fi/avo/>

Mikäli erilaisista ammateista haluaa tietoa, ammattinetti on hyvä väylä hakea tietoa. Erilaisista ammateista löytyy tietoa ”ammatit”, ”haastattelut” ja ”tietoa työelämästä” osioiden kautta hakemalla eri ammatteja hakupalvelun kautta. Ammattinetti löytyy osoitteesta: <http://www.ammattinetti.fi/>

Opintopalvelun kautta löydät tietoa erilaisista tutkintomahdollisuuksista, ammateista sekä opiskelusta erilaisissa oppilaitoksissa. Koulutuksen nimen avulla voi hakea yksityiskohtaisempaa tietoa koulutusten sisällöistä ja esimerkiksi siitä missä koulutuksia järjestetään. Useat koulutusten opetussuunnitelmat löytyvät myös opintopolku.fi sivujen kautta. Palvelu löytyy osoitteesta: <https://opintopolku.fi/wp/fi/>

Päihteetöntä ja rikoksetonta elämää tukisivat mielekäs tekeminen, oman alan työ, käsien taidot, päivän rytmit, liikunta, juoksu, sali, keilaus yms. Selvän elämän normaalit asiat. Sirkka, vangin äiti

6.4 Työelämä

Kait tää pitäis saada loppumaan. En mä nää tässä enää mitään järkee... (Unelmana) duunipaikka, et pystyis elämään ihan normaalia elämää, et jäis nuo kamakuviot ja semmoset pois. Risto, tutkintavanki

Työ on ihmiselle hyvin monimerkityksellinen asia. Rahatulon lisäksi työ rytmittää elämää, luo sosiaalisia suhteita ja auttaa rakentamaan hyvää minäkuvaakin onnistumisten kautta. Ellei työpaikkaa löydy, kannattaa selvittää mahdollisuus kuntouttavaan työtoimintaan tai työkokeiluun. Työpaikkoja kannattaa kysellä TE-toimiston kautta, josta myös saattaa järjestyä paikka työkokeiluun. Myös kuntouttava työtoiminta voi sopia monen vangin tilanteeseen. Haettaessa palkkatyötä kannattaa selvittää mahdollisuus palkkatukeen, myös tämä selviää TE-toimistosta.

Vaikka työn tekeminen saatetaan nähdä vain siviilissä tapahtuvana, niin myös vankilaikainen työnteko on tärkeää vangin elämän rytmin takia. Vapauduttuaan entinen vanki saatetaan sijoittaa työmarkkinoilla helposti totuttuun marginaaliseen asemaan. Tällöin yksilöä ei arvioida kyvykkyytensä tai ahkeruutensa perusteella, vaan hän on tiettyyn marginaaliseen ryhmään kuuluva, johon on kohdistettu tiettyjä stereotyyppioita. Kuitenkin voi käydä niinkin, että juuri marginaalissa saadut kokemukset voivat muuttua asiantuntijuudeksi ja esimerkiksi entisestä vangista voi tulla arvostettu päihdetyöntekijä. Tällöin yhteisön tuella ihmiselle saattaa muotoutua uuden työn ja roolin kautta uudenlainen identiteetti. Tällöin yhteisön luottamus tukee positiivista muutosta.

Työhön liittyvänä unelmana olis auttaa nuoria ihmisiä. Omalla kokemuksella vois tuoda esille, millaiseen elämään rikokset johtaa. Mika, vankeusvanki

7 PALVELUVERKOSTOSSA TUKEMINEN

...Virastot ja ihmiset ottaa sinut vakavammin, jos siinä on joku tukihenkilö mukana. Varsinkin jos tukihenkilöt luovat suhteita joihinkin paikkoihin. Make, vapautunut vanki

Tukihenkilöä ja verkostoa tarvitaan, koska monelle virastoasiat ja byrokratia on vaikeaa. Ei ole pitkäjänteisyyttä. Vankilassa on kaikki valmiina... Jotkut ei osaa edes laskuja maksaa... Soitto ja rukouskin yks vaihtoehto (riskitilanteissa). Tunteista täytyy puhua. Mika, vankeusvanki

7.1 Kunnan palvelut

Ei hajuakaan, kuinka asiat hoidetaan. Nelli, rangaistusvanki

Kunnan sosiaalityö

Vankilassa sosiaalityöntekijällä on aikaa tutustua vankiin. Tehdään laajoja suunnitelmia, mutta kun vanki menee siviilissä soskuun, niin siellä voi olla hyvinkin kylmä ja ymmärtämätön työntekijä, joka ei tiedä vangin asioista juuri mitään. Sosiaalipuolen tulisi tehdä enemmän yhteistyötä keskenään... Kun työntekijä uskoo vankia, eikä kyseenalaista tätä, niin siitä tulee todella hyvä mieli. Mika, vankeusvanki

Oman kunnan internetsivuilta selviävät yleensä kunnan tarjoamat sosiaali- ja terveyspalvelut. Vangin kannattaa jo hyvissä ajoin ennen vapautumista varata aika sosiaalityötoimintaan. Parasta olisi, jos ajan saisi sille päivälle, kun vanki vapautuu.

- Toimeentulotuki on viimesijainen tukimuoto ja se lasketaan tietyn kaavan mukaan niin, että ihmiselle jää elämiseen tarvittava rahasumma käyttöön.
- Harkinnanvarainen toimeentulotuki pyrkii kattamaan yllättäviä ja poikkeuksellisia tilanteita.
- Kuntouttava työtoiminta on sosiaalityötoimen kustantamaa toimintaa, jolla pyritään kuntouttamaan asiakas työkykyiseksi tai ainakin minimoimaan työttömänä olemisen haitat ja riskit.

Talous- ja velkaneuvonta

Tukihenkilö vois vaikka järjestellä aikoja velkajärjestelyyn. Pete, vankeusvanki

Usein vangeilla omat raha-asiat ovat niin solmussa, ettei niistä selviä omin neuvoin. Vinkkejä ja tukea saat kuntasi talous- ja velkaneuvojalta. Talous- ja velkaneuvonta on lakisääteinen, asiakkaille maksuton palvelu. Neuvontaa järjestävät ensisijaisesti kunnat. Useammalla kunnalla saattaa olla yhteinen neuvoja. Monen vangin into selvittää velkaongelmiaan voi loppua byrokratian paljouteen, joten siinä hän voi tarvita todellakin tukea. Velkaneuvontaan myös kannattaa varata aika hyvissä ajoissa ennen kuin vanki vapautuu.

Päihdepalvelut

Tukihenkilöä voitaisiin tarvita käytännön asioiden hoitamisessa esim. työkkärissä ja päihdeongelman hoitamisessa. Sirkka, vangin äiti

Päihdepalvelut ovat kunnan tarjoamia palveluita ja niihin voi hakeutua oma-aloitteisesti. Tässä on tukihenkilöllä suuri rooli, tukena vaan ei tuomitsemassa. Päihdeongelman hoitamiseksi siviilissä on hyvä kartoittaa mitkä vangin omat toiveet ovat. Mikäli vanki päätyy päihdepalveluihin, hänen olisi hyvä olla yhteydessä palveluiden järjestäjään jo jonkin aikaa ennen vapautumista, että suunnitelma vapautumisen ensimmäisille päiville tehtäisiin hyvissä ajoin. Joissakin paikkakunnilla tiivistä yhteistyötä tehdään vankilan ja päihdepalveluiden tuottajien kesken.

Avohuolto on ensisijaisesti tarjottu päihdepalvelujen muoto. Palvelut voivat olla sosiaalista tukea, katkaisuhoidoa, ryhmäterapiaa, perheterapiaa ja kuntoutusta. Palveluissa selvitetään myös toimeentuloon ja asumiseen liittyviä kysymyksiä.

Laitoskuntoutus on tarpeellista henkilölle, jolle avohoidon palvelut eivät ole riittäviä tai tarkoituksenmukaisia. Laitoskuntoutus kestää useimmiten noin neljä viikkoa.

Katkaisuhoidossa keskeytetään päihteiden käyttö ja hoidetaan vieroitusoireita ja muita päihteiden aiheuttamia haittoja. Lyhytaikainen ympärivuorokautinen laitoshoido kestää tavallisesti enintään 1 - 2 viikkoa.

Hoitoa ja kuntoutusta tukevia palveluita ovat tuki- ja asumispalvelut: hoitokodit, huoltokodit, palvelutalot ja yksittäiset tukiasunnot sekä päiväkeskukset. Hoito ja kuntoutus perustuvat vapaaehtoisuuteen ja ne toimivat luottamuksellisesti.

Mielenterveyspalvelut

Mielenterveyspalveluita järjestetään ensisijaisesti terveyskeskuksissa. Niihin on palkattu suuri määrä psykiatrisia sairaanhoitajia. He ovat kuuntelemisen ja tukemisen asiantuntijoita. Joissain kaupungeissa psykiatriset erityispalvelut on järjestetty erillisessä yksikössä, jonne asiakas pääsee lääkärin läheteellä. Oman kunnan mielenterveyspalveluiden järjestäminen selviää kunnan internet-sivuilta. Terveyskeskusten kautta voidaan antaa lähete myös muihin jatkohoitoihin. Usein kynnyks hakeutua palveluiden piiriin on korkea. Tukihenkilön tulee kannustaa ja rohkaista hoitoon hakeutumisessa, jos tarvetta on.

7.2 TE-toimisto

Työnhaku

TE-toimisto pitää yllä rekisteriä työnhakijoista ja avoimista työpaikoista. Työttömän vangingin on erittäin tärkeää ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi heti samana päivänä, kun hän vapautuu. Tuo ilmoittautuminen on työttömyyskorvausten saamisen ehtona.

Työkokeilu

Työkokeiluun hakeudutaan TE-toimiston kautta. Usein on hyvä, jos on itsenäisesti kysynyt jo sopivaa työpaikkaa.

Palkkatuki

Palkkatuki on sellaista tukea, jonka työnantaja saa palkatessaan pitkäaikaistyöttömän tai muuten vaikeasti työllistyvän henkilön. Tämä on iso apu työllistymisessä. Tätä kannattaa kysyä, kun asioi TE-toimistossa. Sitä voi käyttää valttina työnhaussa.

Lausunnot

TE-toimiston asiantuntijat kirjoittavat Kelalle lausunnot työttömyyskorvausten ja vastaavien maksamisesta.

7.3 Kela

Tarvitsen tukea ja tukiverkoston... Kela-asiat ja muut asioiden hoitamisasiat vaikeita Pasi, tutkintavanki

Asumistuki

Asumistuki on laskennallinen tuki, jonka voi saada anomuksesta. Asumistuki lasketaan aina tapauskohtaisesti ja se maksetaan yleensä suoraan vuokranantajalle. Asumistukea haetaan Kelalta.

Kuntoutus

Lääkinnällistä kuntoutusta haetaan Kelan kautta. Kela itse järjestää vain osan kuntoutuksesta, mutta toimii maksajana. Vangin anoessa kuntoutusta hänen on keskusteltava asiasta lääkäriinsä kanssa, joka voi kirjoittaa kuntoutuksen anomiseen tarvittavan lähteen.

Eläkeasiat

Työkyvyttömyyseläkkeen maksaa työeläkevakuutusyhtiö. Jos työkyvyttömyyseläke on pieni tai sitä ei ole, maksaa Kela puuttuvan osan kansaneläkkeenä. Jos kaikki eläkkeet yhteensä jäävät alle 736,64 e/kk voi hakea takuueläkettä Kelalta.

Henkilökohtainen virkailija

Jos tilanne on monimutkainen tai asiakas muuten erityisen tuen tarpeessa, voi Kelalta saada nimetyn virkailijan, jolloin asiointi on paljon helpompaa. Joka käynnillä ei tarvitse selittää kaikkia yksityiskohtia.

Suuri vääryys, ettei esimerkiksi vankien puoliso saa Kelalta yksinhuoltajataukea. Toisella ei ole kuitenkaan käytännössä tuloja, että voisi arjessa auttaa. Jenni, vangin vaimo

7.4 TYP - työelämän palvelukeskus

Useilla paikkakunnilla toimii työvoimanpalvelukeskus. Tämä keskus pitää sisällään sosiaalitoimen ja TE-toimiston palvelut. Usein siihen on liitetty myös Kelan palvelu. TYP ottaa asiakkaaksi pitkäaikaistyöttömiä ja vaikeasti työllistyviä. Sosiaalivirkailijalta tai TE-toimiston työntekijältä voi tiedustella tilannetta omalla paikkakunnalla. Yleensä työelämän palvelukeskuksella on hyvät ja läheiset suhteet kuntouttavaa työtoimintaa järjestäviin paikkoihin.

8 VANGIN LÄHEISEN TUKEMINEN

Vankien perheet tarvitsisivat käytännön apua enemmän. Tukea ja ystäviä. Hannu, vankeusvanki

Vankila ei saa katkaista ihmissuhteita. Ne kantavat, kun ihminen vapautuu. Matti, vankeusvanki

Ihmisen joutuessa vankilaan läheiset joutuvat usein vaikeaan elämäntilanteeseen ja he tarvitsevat tukea ja apua. Läheiset kohtaavat monenlaisia tunteita, kuten häpeää, pelkoa ja vihaa. Läheisen joutuminen vankilaan aiheuttaa monesti myös taloudellisia vaikeuksia. Vankeusaika on perheelle vaikeaa, mutta myös läheisen vapautuminen voi muodostaa kriisin. Mikäli vangilla on perhe tai avio-/avopuoliso, on hyvä kartoittaa myös koko perheen tarvitsema tuki. Kun tiedetään tuen tarve ja tukihenkilön omat mahdollisuudet olla tukena, voidaan yhdessä alkaa miettimään mitkä ovat ne konkreettiset asiat, joissa vankia ja/ tai hänen perhettään voidaan auttaa.

8.1 Tukiaviopari tai tukihenkilö läheiselle

... Tukiaviopari voisi olla hyvä, että miestä tuettaisiin vankilassa ja naista siviilissä. Miehen ja naisen kanssa olisi yhteisiä palaverieja. Mitä kuuluu, miten on menty eteenpäin ja semmosta. Kun pettyy toiseen, niin tukihenkilön kanssa voisi käydä läpi asioita. Ehkä se voisi helpottaa siviilissä parisuhdetta ja muuta arkea, että asioista tulisi todellinen kuva... Jenni, vangin vaimo

Omaisella pitäisi olla tukihenkilö. Tukea, että ymmärtäisi ja jaksaisi. Pirkko, vangin äiti

Ihmisen ollessa vankilassa myös läheiset kaipaavat tukea. Esimerkiksi tukiaviopari voisi tukea sekä miestä että naista. Henkilökohtaisen tuen lisäksi olisi yhteisiä tapaamisia, joissa mietittäisiin yhdessä tätä hetkeä ja tulevaisuutta. Tapaamisissa voitaisiin käydä läpi erilaisia parisuhteessa olevia asioita ja ongelmiakin. Tukiavioparit voisivat toimia niin kuin tukihenkilötkin jonkun kristillisen seurakunnan tai yhdistyksen kautta, oman seurakuntansa lähettämänä. Mikäli seurakunnalla tai yhdistyksellä olisi tarjota tukiaviopareja, niin tällaisesta mahdollisuudesta tulisi tiedottaa vankilan työntekijän kautta vankeja. Mikäli erillistä tukiavioparia ei ole, niin vangin tukihenkilön olisi hyvä kertoittaa puolison tarvitsema tuki ja apu. Mikäli tukihenkilö ei pystyisi itse olemaan läheisen apuna, niin oman seurakunnan kautta voisi löytyä tarvittaessa oma tukihenkilö myös vangin puolisolle. Joskus on myös sellaisia tilanteita, joissa joku vangin läheisistä kokisi tarvitsevansa tukihenkilön, vaikkei vanki itse sellaista haluaisikaan. Tällöin olisi hyvä, että seurakunnassa tarjottaisiin avoimesti tukihenkilöä vankien läheisille ja tällaisesta mahdollisuudesta tiedotettaisiin avoimesti.

Avovaimo olisi tarvinnut myös tukea. Puoliso lusii ihan samalla tavalla. Puolisot on kuitenkin suurimmaksi osaksi kotona. Pasi, tutkintavanki

Joskus tarvitsisi henkistä tukea äitinäkin... Joskus ihan tuntematon ihminen voi auttaa ystävällisyydellään... Koskaan ei voi tuomita, ennen kuin on kävellyt toisen kengissä... Omaa poikaa ei voi hyljätä, vaikka millainen tilanne olisi. Sirkka, vangin äiti

8.2 Vankien omaisten vertaistukiryhmä ja muita auttamisväyliä

Vertaistukiryhmä olisi hyvä. Ei tarviis kuin nähdä samassa tilanteessa olevia ja tietäis että toinen tietää miltä tuntuu. Esim. linnaleskille jokin juttu. Miehet ja naiset erikseen. Esim. viikonlopun kestävä reissu. Ei virallinen. Kukaan linnaleski ei jaksa virallisuutta. Rauhallinen mökki. Esimerkiks perheleirillä ei ollu kuin pari järjestettyä juttua viikon aikana, se riitti. Saisi olla omien joukossa. Saisi olla omana itsenään... Jos leirejä ja muuta sellasta toimintaa järjestettäisiin, siitä olisi hyvä saada nettiin tietoa esim. linnaleskien sivuille (porttivapauteen.fi), että kaikki saisivat tietää. Jenni, vangin vaimo

Vankien läheiset eivät ole vailla suuria asioita. Vertaistukiryhmässä voisi tavata muita samassa tilanteessa olevia ja jutella vaikeistakin asioista. Vertaistukiryhmissä voisi saada tietoa ja tukea jaksamiseen sekä neuvoa käytännön asioissa ja byrokratiaan liittyvissä asioissa. Yhdessä voitaisiin lähteä viikonloppureissulle, jossa olisi pääasiassa vapaata yhdessäoloa ja vertaistukea ihmisiltä, jotka tietäisivät selittämättäkin mitä on olla vangin läheinen. Ohjattua toimintaa ei välttämättä kaivattaisi vaan pelkkä yhdessäolo riittäisi. Se olisi hoitavaa ja voimaa antavaa.

Omaiset tarvitsisivat tukea, mutta heidän on usein vaikea saada selkoa kuntien ja muiden tahojen tarjoamista tukimuodoista. Evankelisluterilaisten seurakuntien diakoniatyössä voidaan tukea omaisia muun muassa yksilötapaamisissa. Tiiviit suhteet vankiin ja hänen perheeseensä vankeuden aikana helpottavat vangin siirtymistä siviiliin. Perheen tuki on tärkeää ja se vähentää rikosten uusimiseriskiä.

Myös avioliitto- ja perheleirit voivat olla tärkeässä roolissa niin vangeille kuin puolisoillekin. Leirien ajankohtia kannattaa katsoa esimerkiksi seurakuntien sivujen kautta internetistä. Via Dia Pohjois-Savo ry vastaa Itä- ja Pohjois-Suomen alueella rangaistusta suorittavien vankien perheleiritoiminnasta.

”Niin Jeesus sanoi hänelle: ”Rakasta Herraa, sinun Jumalaasi, kaikesta sydäimestäsi ja kaikesta sielustasi ja kaikesta mielestäsi. Tämä on suurin ja ensimmäinen käsky. Toinen, tämän vertainen, on: 'Rakasta lähimmäistäsi niinkuin itseäsi.' Näissä kahdessa käskyssä riippuu kaikki laki ja profeetat.” Matt.22:37-40.

YHDESSÄ ETEENPÄIN

OPAS
VANGIN
TUKIHENKILÖLLE

Kristillinen työ vapautuvien vankien parissa

Pidempi vangin tukihenkilön opas löytyy osoitteesta:
www.pohjois-savo.viadia.fi

ESIPUHE

Tämä opas on tarkoitettu niille, jotka haluavat auttaa ja tukea vankia ja vangin läheisiä. Laajempi versio oppaasta löytyy internetistä ViaDian sivuilta. Oppaissa on pyritty saamaan vankien ja vankien läheisten ääni kuuluville sekä suorien lainausten avulla että sisällyttämällä sitä päätekstiin. Toinen tärkeä puheenvuoro kuuluu niille henkilöille, jotka työskentelevät vankien parissa. Tämä opas on toteutettu osana opinnäytetyötämme, jonka teimme Diakonia-ammattikorkeakoululle, Pieksämäen yksikölle syksyllä 2014.

Kiitos erityisesti kaikille vangeille ja vankien läheisille, jotka osallistuivat haastatteluihin. Kiitos yhteistyökumppaneillemme ViaDia Pohjois-Savo ry:lle ja erityisesti sen toiminnanjohtaja Pekka Matilaiselle, joka innokkaasti lähti heti alussa tähän projektiin mukaan. Kiitos Kuopion vankilalle ja erityisesti vankilapastori Jouko Koistiselle, joka antoi suuren panoksen koko projektin ajan opinnäytetyöllemme ja tälle oppaalle. Kiitos myös Sininauhaliitolle yhteistyöstä. Kiitos asiantuntijahaastattelusta, Kuopion vankilan johtaja Harri Pohjolainen, erityisohjaaja Minna Jauhiainen, Sukevan vankilan erityisohjaaja Jaana Okkonen ja Kuopion Diakoniakeskuksen diakoniatyöntekijä Stina Malinen. Suuri kiitos kuuluu myös Kylmäkosken vankilan vankilapastori Vesa Mäkelälle sekä Sakari Pihlajalle, jotka osallistuivat oppaan työstämiseen. Lisäksi haluamme kiittää Diakonia-ammattikorkeakoulun opettajia, erityisesti ohjaajaamme Päivi Thitziä. Tässä oppaassa olevat valokuvat on saatu Jouko Koistiselta, Hannu Mustoselta ja ViaDialta. Kuvat toivat oppaaseen sielukkuutta. Suuri kiitos kuvien antajille!

Suurin kiitos kuuluu kuitenkin Jumalalle, joka on mahdollistanut työmme, opiskelumme ja ylipäättänsä elämämme! Kiitos myös rakkaille perheillemme, jotka ovat meitä henkisesti tukeneet niin hyvinä kuin huonoinakin päivinä.

Simo Jalasto, Terhi Kröger ja Minna Toivanen

1 RANGAISTUKSIA

”Rangaistus tuli syystä ja on tehnyt tehtävänsä.”

Minna, rangaistusvanki

Yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus

Yhdyskuntapalveluun voidaan tuomita, jos rikoksesta saatu tuomio on enintään kahdeksan kuukauden pituinen vankeusrangaistus. Valvontarangaistus on yhdyskuntaseuraamus, johon voidaan tuomita enintään kuudeksi kuukaudeksi silloin, kun yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle on este. Valvontarangaistus edellyttää päihteettömyyttä, ja päiväohjelmassa on määritelty tarkkaan, missä tuomitun tulee milloinkin olla.

Vankeusrangaistus

Vankeusrangaistus voi olla määräaikainen tai elinkautinen. Määräaikaisen tuomion pituus voi vaihdella 14 vuorokaudesta 12 vuoteen, paitsi että yhteisen rangaistuksen tapauksessa pituus voi olla maksimissaan 15 vuotta. Erillisten vankeusrangaistusten yhteenlaskettu pituus täytäntöön pantaessa saa olla korkeintaan 20 vuotta. Rangaistusajan suunnitelman laatii sijoittajayksikkö. Täytäntöönpanosta ja tarkentamisesta vastaa sijoitusvankila.

Avovankila ja valvottu koevapaus

Avovankila liittyy asteittaiseen vankilasta vapautumiseen. Avovankiloita on rikosseuraamusalueilla omina yksiköinä sekä suljettujen vankiloiden yhteydessä avo-osastoina. Avovankiloissa asutaan selleissä, mutta muu oleminen on vapaampaa. Tämä vaihtoehto edellyttää päihteettömyyttä, ja sitä valvotaankin jatkuvasti. Valvottu koevapaus on hyvä mahdollisuus auttaa vankia integroitumaan yhteiskuntaan paremmin kuin jos hän vapautuisi suoraan avolaitoksesta tai vankeusvankilasta. Valvottuun koevapauteen voi päästä aikaisintaan kuusi kuukautta ennen ehdonalaista tai koko rangaistuksen päättymistä.

2 TUKIHENKILÖTOIMINTA

”Kukaan ei selviä yksin nykyään. Varsinkaan vangit – – Joku pitäisi tulla vankia jo portille vastaan ja ohjata erilaisten toimintojen pariin.”

Jenni, vangin vaimo

On tärkeää, että tukihenkilötoiminta on organisoitua. Olisi hyvä, että tukihenkilöt olisivat omien seurakuntiansa lähettämiä, kuten vankilälähetit. Tällöin tukihenkilöt saisivat lähettäjaseurakunnastaan suosituksen tukihenkilötoimintaan. Siviilissä tulee olla seurakunta tai jokin kristillinen yhteisö, jonka kautta tukihenkilö toimii. Organisaatio tukee ja kouluttaa tukihenkilöitä laajemminkin. Vankilassa vankilapastori, -diakoni tai erityisohjaaja selvittää, ketkä vangit haluaisivat ja tarvitsisivat tukihenkilön. Vankilan työntekijä voisi järjestää ensimmäisen vangin ja tukihenkilön tapaamisen ja olla mukana alussa tukihenkilösuhteen muodostuessa. Yhteisessä tapaamisessa voisi selvittää, millaista tukea vanki tarvitsee, ja miettiä omia mahdollisuuksia auttaa sekä yhteisiä pelisääntöjä. Yhdessä tehtävä sopimus ei ole sekään hullumpi ajatus, koska siinä on mahdollista sopia yhteisesti sovitusta käytännöistä ja jatkosta. Tukihenkilösuhde ei voi nimittäin kestää loputtomiin, vaikka se voi tuki jatkaa myöhemmin ystävyysuhteena.

Vankilasielunhoidon taustaa

Vankilasielunhoito alkoi 1700-luvun puolivälissä, ja aikojen saatossa siitä on kehittynyt nykyinen vankilapappijärjestelmä. Vankilasielunhoito on avannut vankiloiden ovet myös muulle kristilliselle vankilatyölle, jota eri seurakunnat ja järjestöt tekevät. Nykyisinkin vankilapappien ja -diakonien päivittäinen työ vankiloissa voidaan nähdä merkittävimpänä kristillisenä vankilatyön muotona.

Tukihenkilön persoona ja motiivit

”Tukihenkilön tulisi olla henkisesti tasapainoinen ihminen, joka osaa pitää rajat.”

Sirkka, vangin äiti

Meillä kaikilla on ongelmia, eikä täysin eheätä ihmistä ole. Kuitenkin on tärkeää, että tietyt pääasiat ovat kunnossa. Seuraavien ajatusten valossa voi pohtia omaa soveltuvuuttaan tukihenkilöksi.

- Tukihenkilön motiivin tulee olla oikea. On tärkeää, ettei tukihenkilö yritä esimerkiksi hoidattaa itseänsä vangilla. Motiivina tulisi olla puhtaasti halu auttaa ja tukea vankia ja — mikäli vangilla on perhettä — mahdollisesti myös hänen läheisiään.
- Tukihenkilöllä ei saa olla menossa kriisitilannetta, johon hän tarvitsee apua.
- Tukihenkilön tulee olla tasapainossa itsensä kanssa. Tämä on tärkeää, koska vangin tukihenkilönä toimiminen vaatii tukihenkilöltä eheyttä ja ymmärrystä. Jos itse ei ole kunnossa, ei välttämättä voi auttaa toisiakaan. Tukihenkilöllä ei saa olla päihdeongelmaa; jos hänellä on sellainen ollut, raittiuden täytyy olla kestänyt jo useita vuosia.
- Tukihenkilöllä pitää olla rohkeutta asettaa rajoja. Erityisesti jos hänellä on oma perhe, yhteinen keskeytymätön aika perheen parissa on tärkeää. Tukihenkilön pitää myös varoa, ettei häntä aleta käyttää hyväksi, väärin tarkoitusperiin.
- Monet suosittelevat, että miesvangin tukihenkilönä toimisi mies ja naisvangin tukihenkilönä nainen, jotta tukihenkilösuhteeseen ei tulisi vääränlaisia elementtejä, jotka eivät siihen kuulu.

Hyvä muistaa

“Monella vangilla itsetunto on heikoilla. Vie oman aikansa, ennen kuin luottamus toiseen ihmiseen syntyy.”

Sirkka, vangin äiti

Seuraavassa luetellaan yleisiä asioita, joita tukihenkilön tulisi ottaa huomioon. On tärkeää,

- että kuultuasi vangin ja mahdollisesti hänen perheensä asioita pidät ne kaikki vain omana tietonasi.
- että pidät kaiken, mitä lupaat.
- että pysähdyt kohtaamisiin ja kuuntelet vankia tai hänen läheistään.
- että muistat rohkaista ja kannustaa vankia, kuitenkin totuudenmukaisesti, jotta sanat eivät muutu merkityksettömiksi.
- ettet toimi vangin tuomarina, vaan että ilmapiiri olisi avoin ja ymmärtävä myös vangin keskeneräisyydelle, jotta hän uskaltaisi puhua sinulle myös vaikeista asioista. Vangin ei pitäisi joutua esittämään olevansa parempi ihminen kuin hän on.
- että pohdit jo etukäteen omia rajojasi ja että uskallat asettaa rajat. Annatko vangille oman puhelinnumerosi ja osoitteesi? Miten usein voitte nähdä ja soitella? Millaisissa asioissa haluat tukea vankia? Esimerkiksi rahan antaminen tai lainaaminen on kyseenalaista, ellei kysymyksessä ole henkilö, jonka tuntee hyvin.
- että sovitte yhteisesti jo alkuun millaisissa asioissa aiot olla vangin tukena ja apuna. Miten toimisitte tilanteessa, jossa vanki alkaisi käyttää päihteitä?
- ettet tee asioita vangin puolesta, jotta vanki ei tule riippuvaiseksi sinusta, vaan pyrit siihen, että vähitellen voit siirtyä sivummalle ja vanki itse saa voimaantua ja alkaa tulla oman elämänsä toimijaksi. Sitten kun olet jättäytynyt pois hänen elämästään tukihenkilönä, voi alkaa erilainen ystävyys.
- että keskustelet tietyin väliajoin lähettäjörganisaation nimetyn yhteyshenkilön kanssa ja osallistut palautetilaisuuksiin. Tällöin voit pohtia asioita ja jaksamistasi toisten kanssa sekä saada uusia näkökulmia omaan tukihenkilösuhteeseesi.
- että elät itse normaalia, tervettä elämää, jotta vanki voi todella saada sinulta terveen elämän mallin.
- että osallistut järjestettäviin koulutuksiin. Kukaan ei ole tukihenkilönä niin viisas, ettei voisi oppia lisää.

Vankilälähteille järjestettävät koulutukset ovat monipuolisia. Kannattaa keskustella oman seurakunnan kanssa ja selvittää, olisiko koulutukseen osallistuminen mahdollista (jos et ole vankilälähtettä).

- että ymmärrät keskeneräisyydessä

elämisen. Kukaan ei ole kaikkivoipaa. Vastauksia kaikkiin kysymyksiin ei ole. Virheitäkin saa tehdä.

- että muistat, ettet ole vastaus vangin ongelmiin. Riittää, että suostut kuuntelemaan ja kulkemaan toisen rinnalla.

“Tukihenkilön tulis olla mahdollisimman rento ja luonteva, ei saa olla minkäänlaista asennevammaa – Vankien kanssa vaan täytyy olla todella tarkkana, monet ovat hyvin viekkaita ja tällöin tukihenkilöllä on vaarana joutua manipuloitavaksi – Vankia pitäis kuitenkin pyrkiä ymmärtämään.”

Make, vapautunut vanki

“Tukihenkilö, pysy rauhallisena, vangit ovat usein jääräpäisiä, anna vangin puhua ja olla tuohtunut.”

Minna, rangaistusvanki

Kenelle tukihenkilö ja missä vaiheessa?

”Jos ihminen ollu vähintään kaks vuotta kiinni, niin mun mielestä sillon jo tarvii jonkun henkilön avuks hoitaa normiasioita, kaikkiin virastojuttuihin ja muihin.”

Risto, tutkintavanki

”Tukihenkilö pitäisi olla kaikille, riippumatta vankeusajan pituudesta.”

Jarkko, vapautunut vanki

Mietittäessä, keille vangeille tukihenkilö olisi tarpeellinen, kaikkein tärkeimmäksi tekijäksi muodostuu vangin oma asenne. Mikäli vanki itse on motivoitunut tavoittelemaan päihtetöntä, rikoksetonta elämää ja kokee tarvitsevansa tähän tukea, esimerkiksi tukihenkilöä, niin hänellä tulisi olla tähän mahdollisuus.

Monet vangit kokevat, että on tärkeää tuntea tukihenkilö etukäteen. Kaikki eivät kuitenkaan koe näin, eikä tällainen aina ole edes mahdollista. Silloin vangin ja tukihenkilön suhteen muodostumiseen ja luottamuksen syntymiseen tarvitaan aikaa. Jokaisen tukihenkilöä tarvitsevan vangin kohdalla olisi hyvä selvittää, millaista tukea tämä tarvitsee ja missä vaiheessa. Myös vangin läheinen voi tarvita tukea. Joissakin tapauksissa tukena voisi toimia aviopari: nainen tukisi siviilissä olevaa naista ja mies vankeudessa olevaa miestä tai päinvastoin. Perheen ollessa kyseessä olisi hyvä, että lapsilla tai koko perheellä olisi mahdollisuus tukiperheeseen.

Tuen tarpeen selvittäminen

”Yksilökohtaistahan se tukemisen tarve on, se pitäis kartoittaa.”

Pete, vankeusvanki

Jokainen vanki on yksilö, ja onkin tärkeää pohtia yhdessä vangin kanssa, millaisissa asioissa hän kokee tarvitsevansa apua. Mieti jo etukäteen, missä asioissa voit olla tukena. Tarpeista kannattaa keskustella myös vankilan henkilökunnan kanssa. Tukihenkilö voisi vangin näin halutessa olla mukana vapautumisen suunnittelemisessa, kuten verkostopalavereissa.

3 TUKIMUOTOJA RIKOSTAUSTAISILLE

”ViaDia on ylittänyt odotukset, kun asiat ovat järjestyneet niin hyvin.”

Jarkko, vapautunut vanki

ViaDia ry on vapaaseurakuntien diakoniajärjestö. ViaDia Pohjois-Savo ry on paikallisyhdistyksistä laajin. Se tarjoaa moniammatillista tukea ja sosiaalista osallisuutta erilaisten työllistävien päivätoimintojen avulla. Yhdistyksellä on ollut tai on meneillään useita vankien ja rikostaustaisten henkilöiden tukemiseen liittyviä hankkeita, kuten: Vakaa, Arjen taidot 2, Vapis ja Arki avautuu. Yhdistyksellä on myös **kristillinen kuntoutusosasto Kuopion vankilassa**.

Kristillinen alkoholisti- ja narkomaaniryö ry (Kan) on kristillisen päihde- ja mielenterveystyön asiantuntija. Yhdistyksellä on **kristillinen osasto Sukevan vankilassa** ja KAN-koti Jyväskylässä. VaHa-projekti (Vapauteen hallitusti) on vuonna 2014 alkanut viiden järjestön yhteistyöprojekti, jossa kohderyhmän ovat Jyväskylän alueelle vapautuvat vangit.

Sininauhaliitto on kristillisten päihdejärjestöjen keskusliitto, jonka perustehtävänä on palvella jäsenyhteisöjään ja kristillisiä seurakuntia mm. ehkäisevässä päihdetyössä ja syrjäytymisen vähentämisessä.

Evangelisluterilaisten seurakuntien vankilatyö keskittyy vankiloihin, joissa on seurakuntien jäseniä tai diakoniatyössä kohdattuja.

Portti vapauteen on Kriminaalihuollon tukisäätiön ja Rehellistä elämää –verkoston tuottama auttava verkkopalvelu rangaistuille ja heidän läheisilleen sekä heidän parissaan työskenteleville. Lapsille on omat sivut. <http://www.porttinvapauteen.fi/>

Vankien Omaiset VAO ry:n toiminnasta <http://www.vankienomaiset.fi>

Vaasan vankilan kristillinen päihdekuntoutusosasto on ensimmäinen kristillinen päihdekuntoutusosasto Suomessa.

4 HENGELLINEN TUKEMINEN

“Usko merkitsee kaikkea, se on elinehto – – Seurakuntayhteys ja usko pelastavat monelta asialta. Seurakunnasta saa monenlaista apua, varsinkin jos pyytää.”

Hannu, vankeusvanki

Uskon kautta moni vanki on saanut elämästä kiinni. Suurimmalla osalla vangeista, jotka ovat päässeet pysyvästi irti päihteistä ja rikollisesta elämäntavasta, elämänmuutoksen syynä on ollut uskoon tulo.

Rukous on tukihenkilötoiminnan tärkeimpiä elementtejä. Meillä itsellämme on monesti mielessämme visioita siitä, miten elämämme pitäisi mennä. Kuitenkin Jumalan tahto voi olla hyvin erilainen kuin oma tahtomme. On tärkeää kulkea Jumalan johdatuksessa: kuunnella hänen ääntänsä ja antaa hänen kuljettaa meitä tukihenkilöinäkin eteenpäin. Tärkeää on myös muistaa kiittää ja ylistää Jumalaa, koska hän aina ansaitsee kiitoksemme.

Vangin ollessa vankilassa **yhteiset tapaamiset** ovat erityisen tärkeitä. Ne voivat olla vangille harvinaisia tilaisuuksia olla yhteydessä siviilimaailmaan. Jos tukihenkilö on vangille entuudestaan tuntematon, voi olla hyvä käyttää jotain aineistoa, jota aletaan yhdessä käydä läpi. Mikäli vanki itse haluaa, voi käydä läpi esimerkiksi Raamattua luvuittain tai aiheittain. Jos vanki haluaa käydä läpi omia ahdistuksiaan tai tunnelukkojaan, voi käyttää avuksi erilaisia kirjoja. Tällaisia kirjoja ovat esimerkiksi Kimmo Takasen kirja *Tunne lukkosi – Vapaudu tunteiden vallasta* sekä Mirja Sinkkosen ja Paula Tähtisen kirjat *Toiveena sisäinen paraneminen* ja *Lupa tuntea*. Mikäli vanki kokee tukihenkilön turvalliseksi, hänen on mahdollista alkaa purkaa vaikeitakin asioitaan. Mikäli on luontevaa, voi yhteisissä tapaamisissa rukoilla yhdessä. On tärkeää antaa vangin itsensä rukoilla ääneen, jos hän vain on siihen halukas.

“Vapaakirkolla on enemmän samanhenkisiä ihmisiä. Jos on vanha helvetin enkeli tai muu, niin silti pystyy olemaan omana itsenään.”

Pasi, tutkintavanki

Moni vanki on saattanut kiinnostua uskon asioista vankilassa, mutta hänen palttuaan siviiliin ne ovat pikkuhiljaa luisuneet sivummalle, ja tilalle ovat tulleet joko vähitellen tai hyvinkin nopeasti päihheet ja rikollinen elämä. Moni vanki on itse sitä mieltä, että hän tarvitsee seurakuntayhteyttä pysyäkseen kaidalla tiellä. Ihmisen on tärkeää löytää **oma kotiseurakunta**, paikka, jossa hänellä on hyvä olla. Seurakuntayhteyden kautta oma usko voi syventyä, ja usein sitä kautta alkaa myös eheytyminen ja hengellinen kasvu.

Olipa seurakunta mikä tahansa, on tärkeää, että jokainen saa tulla sinne omalla itsenään. Tukihenkilönkin on hyvä muistaa, ettei vangeille saa alkaa luoda sääntöjä siitä, millainen uskovan pitäisi olla tai mitä hän saa tehdä ja mitä ei. Moni kokee, että suurimpana ongelmana mihin tahansa seurakuntaan tultaessa ovat ulkopuolisuuden kokeemukset ja tietynlainen rakkaudettomuus. Monelle vangille voi olla ylivoimaisen vaikeaa lähteä tutustumaan mihinkään uuteen paikkaan siviilissä. Mikäli vanki haluaisi käydä kirkossa mutta kirkon kynnyks on liian korkea, tilaisuuksiin kannattaa mennä yhdessä.

“Ei aina ongelmien vatkaamista – – (tukihenkilö) inhimillinen tekijä.”

Nelli, rangaistusvanki

5 ARJEN TUKI

”Jokaisella puliukolla on ennakkoluuloja – Ekat 24 tuntia tärkeintä ja ekat päivät ja viikot.”

Pete, vankeusvanki

Jos suinkin mahdollista, panosta tukeen ensimmäisinä tunteina, päivinä ja viikoina, kun vanki vapautuu. **Päihdeettömydessä tukeminen** on tärkeää. Paljon voi saada aikaan jo omalla esimerkillä. Jokainen vanki on myös päihdehoidon suhteen yksilö. Toiset tarvitsevat pitkäaikaisen päihdehoidon tuekseen, toiset taas pystyvät jättämään päihdeet ilman erillisiä hoitosuhteita. On tärkeää, että tukihenkilö on päihdeettömyyden hoitamisessa vangin tukena ja että vanki voi luottaa siihen, ettei mikään hoitomuoto alenna hänen arvoaan.

Keskustelutuki myös siviilissä on merkityksellistä. Tutkimusten mukaan yli 90 prosentilla vangeista on ollut tai on jokin mielenterveydellinen häiriö. On tärkeää tiedostaa, että vangilla voi olla historiassaan hyvinkin vaikeita kokemuksia, joita hän saattaa haluta jossain vaiheessa alkaa käsitellä yhdessä tukihenkilön kanssa — tai sitten ei. Tärkeää tässäkin on edetä vangin tuntemuksia kuunnellen. Yhteisille keskusteluille on hyvä varata aikaa. Jonkun mielestä keskustelu on paljon luontevampaa silloin kun tehdään yhdessä jotakin. Vangin ollessa vielä vankilassa yksi antoisa keskusteluväylä on kir-jeenvaihto.

”Tärkeintä on olla luotettava.”

Nelli, rangaistusvanki

Vanki voi tarvita tukea myös **arjen hallintaan**, esimerkiksi rahan järkevään käyttämiseen ja ruoanlaittoon. **Liikuntaharrastusten** lisäksi on olemassa monia hyviä arjen taitoja tukevia kursseja, kuten ruoanlaittokurssit. Myös erilaiset kulttuurikokemukset voivat nostaa tunteita pintaan. Joskus voi olla hyvä ehdottaa itse aktiivisesti erilaista vapaa-aikaan liittyvää tekemistä, kuten kirpputorilla, elokuvateatterissa, näyttelyssä, valokuvakeskuksessa, museossa, konsertissa tai vaikka sirkuksessa käymistä. Monelle voi olla ylivoimaisen vaikeaa lähteä kokeilemaan mitään uutta, mutta se, että uskaltaa yrittää, saattaa tehdä ihmeitä ihmisen identiteetille.

6 ASUMINEN, OPISKELU, TYÖPAIKKA JA ASIOINTI

”– Virastot ja ihmiset ottaa sinut vakavammin, jos siinä on joku tukihenkilö mukana. Varsinkin jos tukihenkilöt luovat suhteita joihinkin paikkoihin.”

Make, vapautunut vanki

Oma asunto on usein onnistuneen siviiliin paluun ehto.

Opiskelun aloitus voi olla avain muutokseen. Useilla vangeilla on oppimisvaikeuksia ja alun perinkin huono käsitys itsestään, oppimisestaan ja osaamisestaan. Kannattaa kannustaa vankia avoimesti puhumaan oppimisvaikeuksistaan ja siten saamaan asiaan apua.

Oppisopimuskoulutus tarkoittaa koulutusmuotoa, jossa opiskelija on määrääikäisessä työsuhteessa työnantajaan ja saa teoretiedot jossain oppilaitoksessa. Tutkintojen suorittamisen mahdollisuudet on selvitettävä paikallisen oppisopimusjärjestäjän kanssa.

AmmatINVALINTATESTIT voivat helpottaa oman alan löytymistä. Yksi hyvä ammatinvalintatesti löytyy osoitteesta: <http://www.mol.fi/avo/>. Ammattinetti on hyvä keino etsiä tietoa erilaisista ammateista <http://www.ammattinetti.fi/>. Opintopalvelun kautta voi löytää tietoa erilaisista tutkintomahdollisuuksista ja ammateista sekä opiskelusta erilaisissa oppilaitoksissa: <https://opintopolku.fi/wp/fi/>.

Työpaikkoja, palkkatuen mahdollisuutta ja työkokeilua kannattaa kysellä TE-toimistosta. Silloin tulee ilmoittautua TE-toimistoon työttömäksi työnhakijaksi. Kuntouttava työtoiminta järjestyy sosiaalitoimen kautta. Vangin kannattaakin jo hyvissä ajoin ennen vapautumista varata aika sosiaalitoimistoon. Parasta olisi, jos ajan saisi vapautumispäiväksi.

Talous- ja velkaneuvontaa järjestävät erityisesti kunnat. Myös velkaneuvojalle kannattaa varata aika tarpeeksi ajoissa, koska usein sinne on pitkät jonot.

7 VANGIN LÄHEISEN TUKEMINEN

“Koskaan ei voi tuomita, ennen kun on kävellyt toisen kengissä – –
Omaa poikaa ei voi hylätä, vaikka millainen tilanne olisi.”

Vangin äiti, Sirkka

Ihmisen ollessa vankilassa myös läheiset kaipaavat tukea. Tuen muotoina voivat olla esimerkiksi tukiaviopari, keskusteluapu, vertaistukiryhmä ja avioliittoleiri.

Tukiaviopari voisi tukea miestä vankilassa ja naista siviilissä tai päinvastoin. Henkilökohtaisen tuen lisäksi mietittäisiin yhdessä nykyhetkeä ja tulevaisuutta. Tapaamisissa käytäisiin läpi erilaisia parisuhteeseen liittyviä asioita ja ongelmia.

Keskusteluapu laajemmassakin mittakaavassa koetaan tärkeänä. Sukulaisia ja ystäviä ei monestikaan haluta rasittaa omilla huolilla ja murheilla. Toisaalta ystävät ja sukulaiset eivät aina pysty ymmärtämään niitä asioita, joita vangin läheinen joutuu kohtaamaan. Usein talousasiatkin mietityttävät vangin läheisiä. Erityisesti vankien puolisoilla voi olla taloudellisesti tiukkaa, kun toinen ei pysty osallistumaan rahallisesti eikä fyysisesti perheen arkeen.

Vertaistukiryhmässä voi tavata muita samassa tilanteessa olevia. Vertaistukiryhmässä voi yhdessä jakaa vaikeita asioita. Yhdessä voitaisiin lähteä viikonloppureissulle. Ohjelmassa olisi enimmäkseen vapaata yhdessäoloa ja vertaistukea ihmisiltä, jotka tietäisivät selittämättäkin mitä on olla vangin läheinen. Ohjattua toimintaa ei välttämättä kaivattaisi, vaan pelkkä yhdessäolo riittäisi. Se olisi hoitavaa ja voimaa antavaa.

Seurakuntien järjestämistä **parisuhde- tai avioliittoleireistä** kannattaa ottaa selvää esimerkiksi seurakuntien verkkosivuilta. Monen parisuhde voi olla kovilla, kun puoliso on vankilassa.

“Ei haluais, et tukihenkilö sit aina pettyy. Sit olis taas yks petetty lisää.”

Pete, vankeusvanki

“(Unelmana) et olis joku duunipaikka, et pystyis elämään ihan normaalia elämää, et jäis nuo kamakuviot ja semmoset pois.”

Risto, tutkintavanki

”Niin Jeesus sanoi hänelle: ‘Rakasta Herraa, sinun Jumalaasi, kaikesta sydäimestäsi ja kaikesta sielustasi ja kaikesta mielestäsi.’ Tämä on suurin ja ensimmäinen käsky. Toinen, tämän vertainen, on: ‘Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi.’ Näissä kahdessa käskyssä riippuu kaikki laki ja profeetat.”

Matt.22:37-40 (vuoden 1938 suomennos)

Aiheeseen liittyviä oppaita löytyy seuraavista verkko-osoitteista:

Vangeille ja heidän läheisilleen tehty opas:

http://www.porttivapauteen.fi/filebank/823-Paiva_kerrallaan.pdf

Vankilasta vapautuvalle tehty opas:

http://www.porttivapauteen.fi/vapautuvat/opas_vankilasta_vapautuvalle

Oppimisvaikeuksista vapaaksi -käsikirja:

http://www.porttivapauteen.fi/ammattilaiset/opaat_ja_kasikirjat/oppimisvaikeuksista_vapaaksi_-kasikirja

Seuraavat tahot ovat osallistuneet tämän oppaan
julkaisemisen kustannuksiin

Vapis-hanke

www.pohjois-savo.viadia.fi

Uutta alkua mahdollistamassa
Helluntaiseurakuntien
vankilatyö

www.hsry.fi/vankilalahetys

Asumispalveluja
Vertaistukea vapautuville
Ohjausta, neuvontaa ja edunvalvontaa
Ehjä perhe -toiminta
Oppimisvalmennus
www-krits.fi

www.porttivapauteen.fi
Nettiportaali rikostaustaisille
ja heidän läheisilleen

KRISTILLISEN VANKILA- JA KRIMINAALITYÖN YHTEISTYÖVERKOSTO
PRISON FELLOWSHIP FINLAND RY

Sininauhaliiton
Uusi toivo -lehti kertoo
VANKILATYÖSTÄ

Tilausmaksulla saat lehden
neljä kertaa vuodessa ja
tuet samalla lehden
toimituksia vankiloihin.

Tukitilaukset 30 €/vuosi:
keskustoimisto@sininauha.fi

ViaDian
Pekka Matilainen:
suosiossa voi päästä vankilakierteestä

www.vaha-projekti.fi

VaHa
-projekti

päivösaakeyhtiö

978-952-475-693-8

© 2014 ViaDia ry